

Slav 5070. 77. 11

THE SLAVIC COLLECTION

Harvard College Library

GIFT OF

Archibald Cary Coolidge, Ph.D.

(Class of 1887.)

Received ^{1 July}~~2 October~~, 1895.

Галка, димителъ Вакъ Slav50661

6

ЗБІРНИКЪ ТВОРІВЪ

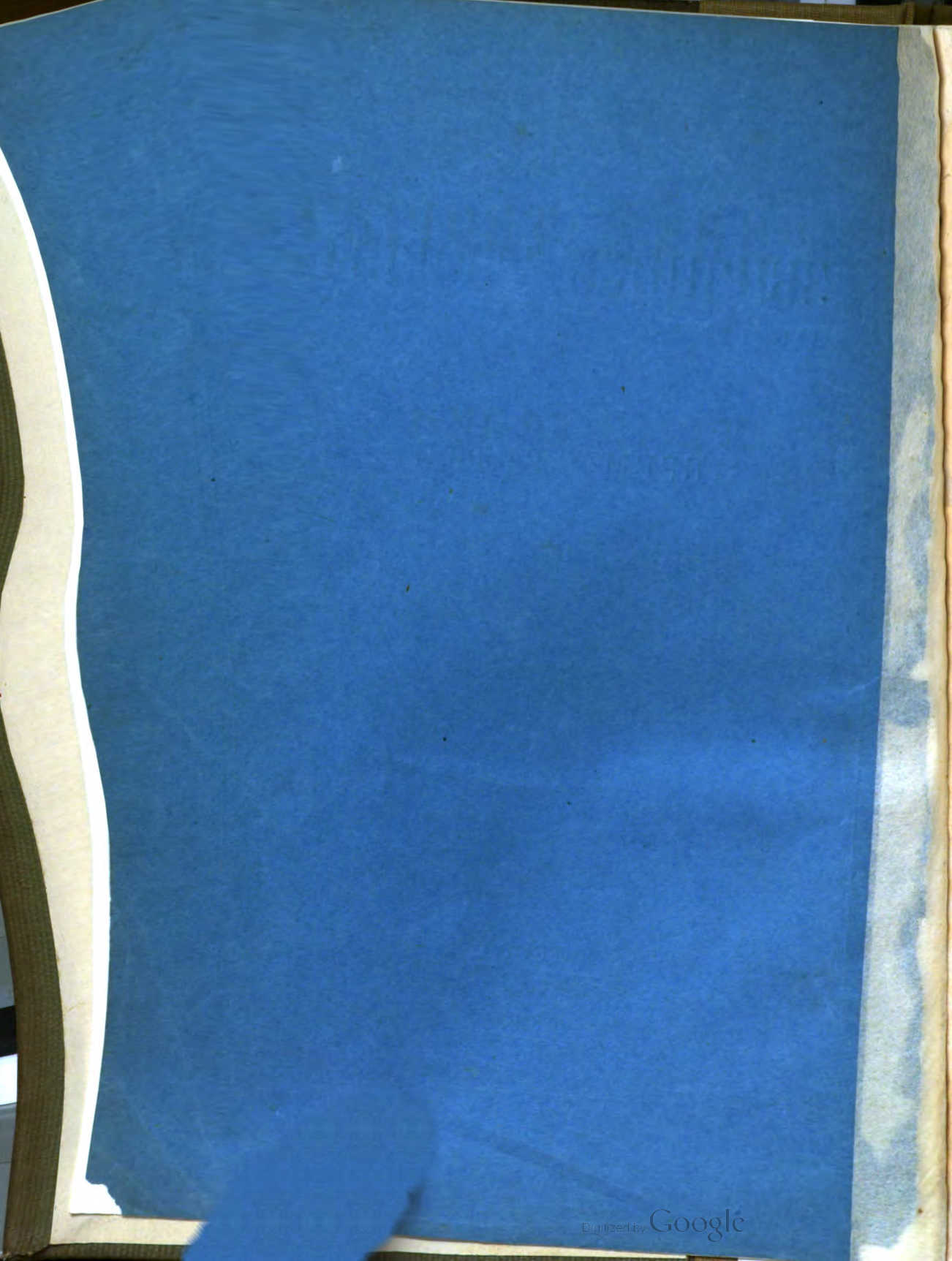
ІЕРЕМІІ ГАЛКИ.

Jeremiya Galka
Pseudonym for Nikolai
Ivanovitch Kostomarov

ОДЕССА.

Друкарни Францова, Италинська вулиця, д. № 20.

1875.

⊙

ЗБІРНИКЪ ТВОРІВЪ

ІЕРЕМІИ ГАЛКИ.

Nikolai Ivanovitch Kostomarov

ОДЕССА.

Друкѣрня Францова, Италіанська вулиця, д. № 20.

1875.

~~Slav 5066,1~~

Slav 5070. 77. 11

Harvard College Library

Archibald A. Noyes, Ph. D.

July 1, 1898.

MASS. JUN 28 1911

Дозволено цензурою. Одесса, 27-го іюня 1875 г.

KOSTOMAROV

"ZBIRNYK TVORIV"

О Т Л А В Ъ.

I.

1. Сава Чалый, драматичні сцени.
2. Переяславська ніч, трагедія.
3. Загадка, (зъ народнѣі казки).

II.

	СТРАН.
Пісня мой	1
Клятьба	4
Згадка	5
Могіла	7
Грецька пісня	10
Рѣжа	12
Соловѣйко	14
Хлопець	16
Місяць	19
Горлиця	21
Мана	22
Бульбаба	26
Туга	29
Дівщина	30
Голубка	34
Дівчина	35
Хмарка	39
Сонъ	40
Весна й зима	42
И. И. Срезневському, при одъїзді ёго на чужину	43

	СТРАН.
Баба Гребетничка	45
Веснянка	48
Забачєння	50
Нічна розмова	53
Підмова	55
Березка	57
Паникадійце	58
Вулиця	60
Поприки	62
До жидівки	64
Кохавсь я тобою	68
Пантуканєя	70
До Марьи Потопцької	77
Братъ зъ сестрою	80
Ластівка	86
Зірка	97
Погібель Єрусалима	99
Зъ Антологїї. I. Эллада	103
II. Давнина	104
На добра-пічъ	105
Панічъ и дівчина	111
Олень, зъ кралєдвѣрської рѹкописі	115
Журьба єврейська, зъ Байрона	118
Місяць, зъ Байрона	120
Погібель Саннахерїбова, зъ Байрона	121
Діага коза, зъ Байрона	123
Турнія, зъ Кралєдвѣрської рѹкописі	125

I.

САВА ЧАЛІЙ

ДРАМАТИЧНІ СЦЕНИ.

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

Петро Чалий
Павло Вулюкъ
Андрій Гордій
Степанъ Гудай
Антінъ Гайдаревичъ
Ничипиръ Обизнякъ
Онисфоръ Чуркевичъ
Карло Немировичъ
Грицько Лісий
Микіта Завалченко
Мосій Дзйга

старшина козацька.

Сава Чалий, Петрівъ синъ.

Гнатъ Гдлий.

Коронний гетьманъ Коноцьпольскій.

Лисецькій, польскій офицеръ.

Параска Вапўлиха, вдова въ Терехтемірові.

Катерина, її дочка.

Настя, дівчина зъ Терехтемірова.

Хомка, Савинъ джўра.

Мотря, Савина наймичка.

Козакі.

Обивателі зъ Терехтемірова.

Писано съ тѣми Українською піснї. Дивись виданне Українськихъ пісень Максимовича, Запорѣжську старинї Срезневского и Збірникъ Галицькихъ пісень Вацлава зъ Олеска.

Діецця въ 1639 році въ Малїї, а потїмъ въ Червонїй Русї.

Д І Я П Ї Р Ш А.

С Ц Е Н А I.

Частина поля між чагарникомъ. Дале гори, ще далі синіє Дніпрò, а за Дніпрòмъ піщаний степъ.

Петрò Чалий, Павлò, Антїнь, Карпò, Грицькò, Микїта, Андрїй, Сава Чалий, Ничипиръ, Онисефоръ, Мосїй, Максимъ и багато дрúгихъ козаківъ сидять на траві: спереду Петрò Чалий. Челядники викòчують бочòнки зъ горілкою, пивомъ и медомъ. Козакї пьють кúхлями, що передь кòжнимъ зъ їхъ поставлені. Сміхи, гòмінъ, гульня козацька. Десь певно, що Чалий могорїчить їхъ.

А Н Т Ї Н Ъ.

Ащò жь, брàтці, усє у насъ не вєсело. И гульня не гульня... мовъ чїі нòминки справляємо!

П Е Т Р Ò Ч А Л И Й.

Алє... їжъ паляницї, та зубівъ нема! Яка тепєрь весєлость, панòве брàтці, коли тогò й глядї, що прòклятий католикъ за гїрю зачєпить. Абò ся жидовá. Бать їй нанїсь! Мовъ комашня росплодїлася. Охъ, брàтці! Не те бувáло у старинú: и на свѣтї жицї, и хлїбъ святїй їли. А тепєрь... булї, кажуть, на мáсницї варєники, та у пїсть на вербú повтїкали! Була своя вòля, та ворогї одцали!

ГНАТЪ.

Э, стариганю ти! Чого квилить? Ще Бѡжа воля! Хіба у насъ козаківъ не стало?

КАРПѠ.

Та їхъ то, якъ вѡжуть, що не байракъ, то козакъ, що не ярѡкъ, то гайдамачѡкъ... та шкода! Запѣвне не забаромъ усі на ляхівъ поперевѡдятся.

ПАВЛО.

А хто ляхкѡ рубати, той бѡде и козацьку влѡгу знати! Забѡвь стару помѡвку?

АНДРІЙ.

Та нікому бо.

ГРИЦЬБѠ.

Якъ нікому?

АНДРІЙ.

Та такъ... бачъ... Тепѣрь якій моторнійший та ще не жонатий, та ще не забѡвь старѡго козацького звичая, такъ заразъ поплівсь у Січь, тай лицарѡе собі тамъ изъ татарвою. А які пожонілись, такъ тїмъ и байдуже! Діти та жінка миліше відъ України: за їхъ, хочѡ й у католики... що робітимешъ? Така порѡ прийшла, що ще мабутъ и съ почїнку віку не було такої; зѡвсімъ от-такъ... скрутілись... ні нащо! Трясця єгѡ матерї!...

СТЕПАНЪ.

Вонѡ жъ усѡ то по Бѡжому дїється. Отсѡ вже, бачите, хочъ у якій сирѡві не возьмі: якъ Бігъ дасть, мѡвъ своєю

ночью повелить, такъ усѣ и гараздъ бѣде; а другее ще, бачится, й те, якъ то до того візьмутся; а вже якъ Бігъ не зволить, то хочъ якъ ні бійся, а все марно піде.

Грицькò.

Бачу вже й я, що прийшла до насъ лихà година!

Онисифоръ.

Тутъ, бисъ ёго батькові, такъ хотлося побитьця бѣ, а тутъ и виступу нема!

Ничипиръ.

Алє... отъ и ні якои поживи!

Максимъ.

Якà тамъ у дїявола пожива! Скòро зъ гòлоду пропадешъ... не те що!

Де хто съ козагівъ

Погàна порà! погàна!

Петрò Чалий.

Эхъ, братища, не те колісь у давні роки булò, за батьба нашого Конашєвича; якъ ні перся проклятий ляхъ та ві. Не те щобъ якъ нєбудь такъ... бувало дѣху козацького лякаються! А доставалося й татарві, й тѣркові и всімъ! А що здобиченьки! и Бòже мїлостивий! не церелчишь бувало. А все то черєзъ тєє завзяття! Тенєрь ужє такїхъ и молодцївъ нема. А тоді... якъ їздили ми підъ Синьопу; и чогò ми тамъ не одбуї! И хòлоду й гòлоду, и бѣрі и слєти... мòре такъ гордю й дметься, а ми... дàрма... крѣтимся собі на чайгàхъ, — а до берєжя

мовь до зірки. Тоді, — нічого дуже хвастать, — котрі були такі щой вуха попущали! А наш пань Петро Коначевич як крикне—гукне: гей, братища, Бігь поможе, сунустать не здоле; не на нась Фуга — на ворогівь Христовихь: не бійтесь, мої голінни! Сказавь — мовь фухву горілки виכותить: на усіхь така веселость напала, що куді! Грімь грюкотить, дощ шумить, фїлі — разомь якь заревуть, та вь глибь, а тамь упьять на верхь, та такь нась и накрїють; а блискавка... и Божє милостивий! Тільки спомьянешь, такь страшно: якь разомь ліскне, такь — такь відь усхода до захода усє небо мовь огнємь що палють, ажь очіма після дивїться трудно... така страхота щой... а ми! Оть на вспряжки сказано, що небоїться козакь ні тучи, ні грому, ні хмари, ні чвари!... ажь кишкї рвуть, пісьні деруть: здається грімь притїхь. Бігь давь усі переплїнули. Та вжежь якь и переплїнули! Ой задалї жь ми перцю музувїрові! Усє попалили, порїзали, постріляли... напились удівіль кровавого пїва! Повїрите... ні чоловіка не зосталося... такь хїба що молодї хлопці дївчать позо-ставляли, та й то... погравїся та и кь злїдню! Якї були християне у їхь у полдні — повипущали, щей й грїшми надїїли, хто схотївь вь свою зємлю йти. А здобичи набрали стїльки, що якь повалили на чайкї, такь де якї не здержали... пурнїли. И до дому изь славою вернїлись! Тодї то, якь кажуть, тая слава по всємь світу мовь гомїномь віддалася. Якь побачить татарь абд тїрокь нашого брата, такь такь и обомлїє: чубатий, каже, йде — лихо сь собою несє. Тодї то славна була та війскова справа, що ні своїмь, ні чужїмь себє у обїду не давала. Эй горілки, хлопці! И ляшкї були, якь масломь примазанї (*смієця*). Коли то

вже добре мабуть підогріли ми того турського шалтана, що вінъ те й твердить, що листі до короля посилà: та щобъ не було, каже, сего Сагайдашного! та щобъ угомоніли козаківъ! А щожъ зъ того? Нанийше було король до гетьмана: на що такъ рѣбить! Тай тільки! А коли дошкуляли їхъ бесурмєни, такъ вони й насъ благати. Вінъ такъ умівъ себе показати, що й ляхи єго шанували. Тоді п'юнія чорта зробила. Тамъ такі вибирають своїхъ онціхристивъ архирєвъ, щобъ, бачите, ми імъ голдували, а нашъ батько Сагайдашний призвавъ грецького патріярха, тай посвятили собі митрополита. Тоді ляхи казали: отсе бісівъ козакъ! Ти єму те, а вінъ усє своє: изъ туркомъ воювати не везять, а вінъ те й зна, що зємлі їхъ плюндрє та руйнє; унію хочуть увести, а вінъ усє її вишихає, та православну віру бордонить! Отъ, панове! була година! п' Божа ласка насъ не покидала: кому лихо, козакові усє добрò! Отъ коли, такъ пожили ми на світі! Якъ умєръ нашъ батько, мовъ на насъ саранà налетіла; нема добра тай нема; усє терпимò!

П а в л о.

И хібà такі міжъ нами не бѣде дрѹгого Сагайдашного?

Г н а т ь.

Ні вже: поминайте єго. Не такі козаки стали! Тепєрь-ужє такихъ послухачєй нема, щобъ дѣброго слѹхали. Ажєжъ скільки у насъ ужє гетьманівъ було: пропали черєзъ військові чвари!

П а в л о.

Які черєзъ чвари, які черєзъ худій рѣзумъ, а які черєзъ-вривду своєю. Щожъ якъ израдникъ — петерпїтимешъ!

Г н а т ь.

Та були израдники . . . вони були, а найбільшъ такіхъ, що пропали черезъ козацьке завзяття, мовлявъ, ні за віщо.

А н д р і й.

Ні, се вже якъ хочешъ, пане Гнате: ведмідя не налігнешъ, такъ и козака шкода нуздати. Свій розумъ май, и доброго собі дбай, а козацьку волю не рушъ! Такъ, панове братці!

Багато съ козагівъ.

Такъ, такъ.

А н д р і й.

Отъ бачите и всі за мною!

П е т р о.

Гей півва. Ажѣжъ и панъ Гнать що хіба каже? Були зрадники, и покаравъ їхъ Господь; були й добрі люде, та загинули а нізавіщо! усякого бувало! Отъ хочъ и Трясіло Тарасъ—яківскій друзьява, ажѣжъ пропавъ! Усѣ то не гарно, що слухати не хочуть. И Павлюбъ би не закончивъ свого похода такички, колибъ егò слухали пані козаки.

С т е п а н ь.

Вонò то й се правда. И чогò вонò й такъ, що отъ комұ такъ усѣ вдається: чи вінъ до великого дуже умà дійде, чи вже такъ Господь то дає. Отъ бачь, ти жь самъ кажешъ, що за Сагайдашного намъ життя було, и Сагайдашного усї наші любїли, и ворогі боялися. Чомъ же вонò не кожному такъ? Отъ хочъ и нашъ побійний, дай Господи ємұ царство небєсне за єгò мученичесьбу смерть,

—я кажу, Острияниця . . . чимъ не козакъ! Щожъ? Испершу
 ёму усє трапилося, а на впєсля . . . Божоньку мій! Ажъ
 згадувати страшно!

А н т і н ь.

Охъ Острияниця, Острияниця . . . Степанє нашъ добрий,
 милий! царство ёму небєсне!

П а в л о.

А якъ підъ нимъ вільно булò!

А н д р і й.

А який бувъ голінний!

О н и с и ф о р ь.

А який бувъ на війні хоробрый; самъ бувало упередъ
 идє!

Н и ч и п и р ь.

А який бувъ щєдрий! Ніколи такъ не прòйдеться, щòбъ
 вінъ не обдаривъ насъ.

М а к с і м ь.

А якъ ёгò шанували!

Г р и ц ь к о.

А який бувъ до своєї справи дотєпний!

П е т р о.

Та щєй справедливий! Загинувъ сердяга черезъ свою
 щїру правду.

Багато съ козаківъ.

Охъ, Степанє, Степанє нашъ, нашъ батько рідний!

П Е Т Р 0.

Отъ и заплакали! Та я й самъ ліха спниюся . . . сямі слѣзи к0туются (*утира слѣзи*). Плачте, панове, плачте: вон0 хочъ и кажуть, що то баба, не козакъ, хто рюма, та ні. За такі слѣзи Оттой, що на нѣбї живѣ, ласкївъ б0де!

П А В Л 0.

Эхъ, братці, вїшна ем0 памъять! Хоча покїйникївъ и грїхъ турбувати, а ще грїшнїшъ такодо, що за вїру голов0ю наложївъ, та щожъ: нїчого казати! Оплошавъ и вїнь передъ кїнцемъ; и себѣ и братївъ своїхъ у напастъ завївъ.

П Е Т Р 0.

Бодай тебѣ, Павле! Чи тобї не грїхъ такїчки казати? Ти знаєшь, що доброму усї здаються добрі. Вїнь вчинївъ своє: пїднявъ, побївъ ляхївъ, у другїй разъ нагнавъ та завдавъ їмъ зради; тутъ панъ пр0сить, обїцає, передъ хрестомъ та святїмъ Евангелїямъ присягнувъ, що не б0де унїї. А нашъ панъ гетьманъ то й д0ма-гада, що вонї, мовлявъ, ляхї, хоча й католики, а всежъ такі у Б0га Христа вїрують; коли заприсягнулись, такъ посор0млються . . . роспустївъ своє козацтво, тай поїхавъ. Поїхавъ же вїнь не пїти та гуляти, поїхавъ вїнь Б0говї помолїтиса, Спасїтелєві поклонїтиса, та Б0жої Матерї молєбень вїдправити! А тутъ . . . О Г0споди! Татарї бесурмєни тог0 не зр0блять. Нї: трєба єг0 памъять чтїти та шанувати, та Б0га за єг0 д0шу молїти, а казати такъ, брате, не подоба; великїй грїхъ за се б0де!

Д Е Х Т О С Ъ К О З А К І В Ъ .

Правда твоя, пане Пётре, правда!

С Т Е П А Н Ъ.

Дай Бѡже ёмѹ царство небѣсне!

М И К І Т А.

Спаси ёгѡ дѹшу Господи!

Г Н А Т Ъ.

А ми вѣпьемѡ за ёгѡ дѹшу! (*Викочують боцѡнокъ и пьють*).

С Т Е П А Н Ъ.

Царство ёмѹ небѣсне!

Г Р И Ц Ъ К Ѡ.

Нехай се бѹде перѣдъ ёгѡ душѣю!

М О С І Й.

Та щобъ винъ за насъ грѣшнихъ Бѡга моливъ!

Г Н А Т Ъ.

Винъ нехай у царствѣ за насъ за всѣхъ Бѡга мѡлить,
а ми ёгѡ тутъ добромъ помнѣтимемо! Попѣ у цѣрквѣ на-
нахѣдою, а ми, козакѣ, у таборѣ пѣсьнею. (*Берѣ бандѹру*).
А ну лишень, панѣ братцѣ, ту пѣсьню, що на смерть ёгѡ
свомпонуваѣли.

К О З А К Ъ.

А ну! ну!

П і с н я.

(*Спѣвають гуртомъ. Гнатъ гра на бандѹрѣ*).

Ой забѣли ляхѣ нашѡго гетьмана,
Нашѡго гетьмана, пана Стефана.

Орлику, сізний орлику, молодій Стефане,
 Україна плаче по тобі гетьмане!
 Орлику, сізний орлику, орлів братів маєшь,
 Що старі й молоді: самъ їх добре знаєшь;
 Що старі й молоді: всі въ тебе вдалися,
 Відомстити та за тебе усі поклялися.
 Та всіжъ вони завзяті та всі голінні;
 А въ їх коні воронні швидкі, й пирські,
 А въ їх коні воронні, грѣмкі самопали; —
 Та їх здавна супустати католики знали!
 Та въ їх списи булатні, зъ довгими влюгами,
 Всі гострі, якъ голочки зъ довгими кінцями;
 А въ їх шаблі булатні на обидва боки:
 Католикамъ зраду сіплють по всі вшні рѣки.
 Набігають на городі, якъ чорная хмара;
 Уввірилась католикамъ козацькая слава!

П Е Т Р 0.

Отъ півъ рѣку назадь частішь співали сю пісьню, чимъ теперь.

П А В Л 0.

Э, панове, ще не загинула козацька мати! Заспівають її колісь и шаблюки наші.

П Е Т Р 0.

Тоді усі присягалися оддячити за ёго.

П А В Л 0.

А ну! ну! горілки... мѣду... ну! Щобъ я луснувъ, коли отся шабля не напьѣтся лядської крові! (*берѣ кучоль*). Царство небесне, вшній погоді нашому доброму,

милому панові гетьманові Острияйці, та тутъ же й тєстю ёго Левкѹ Гўні, — щожъ, и вінъ добра душа бувъ такъ!

К О З А К Ї.

Такъ, такъ.

П А В Л О.

Ну, и усїмъ тїмъ, що за віру Христòву нападєть и мўку одбуїт, тожъ царєство небєсне й вїшний погòй, а на ворогївъ нашїхъ зрада!

Д Е Х Т О С Ъ К О З А К І В Ъ.

Щобъ імъ добра небулò!

Щобъ на їхъ чумà напала!

Щобъ вони подòхли усї!

} Разомъ.

П Е Т Р О.

Ну, панòве громада, пилї ми за мєртвихъ, — випємо лишень ще за здоровья живїхъ, тихъ що родїну свою кохають и на глумъ лихїмъ ворогамъ не дають. (*Викочують ще бочòнокъ и пьють*). Ищє жъ тепєрь мєду, панòве (*пьють*).

П А В Л О.

Ну, пане брате, стїй! ми съ тобòю якъ два апòстоли; ти, бачь, Петрò, а я Павлò. Петрò хочь старїйший, а усє їхъ маліють умісті. Давай рўку! Спасїбі и простїбі тобї за твоє щїре сєрдце, та за твою ласку, та за твоє частування. Подїлимось лишень чарочкою, та випємо за твоє здоровья. (*Всї пьють и гуклють*). Дай тобї Бòже чогò.

забажашь: сина оженити, щобь булò кому старісти твоєї
глядіти . . .

П Е Т Р 0 .

Мині нічòго такъ нехотілось би, тільки щобь своїй
неньці рідній Україні послужити.

С Т Е П А Н Ъ .

Такъ, такъ! оть добра душа пань Петрò Чалій! Та
якій ласкавий: оть скільки разівь ужè вінь насъ частує!

П Е Т Р 0 .

Що Бігъ пославъ, презволяйтеся, панòве; медгү ще
(*ше; за нимъ усі*).

П А В Л 0 .

А що твоїй синъ такий оспалій сєгòдні? За цілу бє-
седу рòта не розівлявъ. Эй, Савкò! Хібà ти такий бувъ,
колі ляхівъ, мовъ зайцівъ, по чістому полю цькувавъ, та
слави собі залучавъ?

С А В А .

Бувъ медъ, та гòсті пошили! На страшні неділі весілля
не справляють! Ви кажете: чòгò я такий оспалій? А хто
не бұде оспалій у сїю злїщу годїну, коли прòклятий не-
довірокъ мучить та катує православний людъ безъ ласки?
Ви кажете: чòгò я такий смутний та сумний? А хто не
сумоватиме за своєю волею, що самі у сєбе віднімемо?
Хто веселитиметься, дивлючїся на те, що тамъ послїдню
худòбу у людєй забірають, дїтєй відъ матерєй однімано,
у православні церкві пепущають, сповідатися та причаща-
тися не велять . . . скòро изъ христїянъ перевєрнуться на

нехристей, — а тутъ думки й гадки обь тїмъ нема! Мовъ не одної матері діти! Панове браці: гуляли й діди наші, та й ворогї відь їхъ трусілися. А у насъ . . . Де кричать, а де співають; де кровъ пльлють, а де горїлку пьють! Абї минї гарздъ, а обь другихъ нема заходу! Не такє вамъ пиво пїти подобає, коли наша Вкраїна пропадає!

П Е Т Р 0.

Сїнгу! Кажешъ ти правду, тай щїру правду! Далибї правду. Ми хочъ старїші відь тебе, та молодихъ слухати мусимо.

А н д р і й.

На славу собї и намъ вигодовавъ ти сїна, пане Чалий! Голїнний молодєць! Щей тридцятї лїтъ нема єму, а вже двї пїснї співають про єго. А ну лишень, хлопці, про Саву пїсьню!

П і с ь н я.

Ой тожъ нашъ Сава въ похідъ виступає,
 На кїнику воронїму жахомъ виграває;
 Було ляхївъ двї тисячи, зосталося двїсті, —
 Щей багачьбо та за нїми візьметься корїсти.
 Ягъ подивиться панъ Сава на правую рўгу, —
 Эй, вискочи, кїню, кїню изъ лядського трупу.
 Ягъ подивиться панъ Сава черезъ праве плече;
 Позадъ єго, попередъ єго кровавая рїчка тече.

С л а в а.

Колись и справді се було підь Немїровимъ, оцє вже два роки: се тоді, ягъ вибрали Острияницю. Тай тепєрь би мїже зложїли пїсьню, колибъ було сь бимъ йти на ворогївъ!

О дайте мині лишень тільки поміч та волю! Ябъ показавъ себѣ недовіркамъ . . . почолѣмкались би вони зо мною, изъ колишнімъ друзьякою! Береженого, кажуть, Богъ бережѣ, а козака шабля стережѣ! Пѣки отся (*показує на шаблю*) незащербилася, Сава знатиме, що робитиме! Бачивъ мене Конецьпольскій; приглядітся вінъ до мене шей ближче!

К о з а к и.

Молодець, молодець панъ Сава!

П а в л о.

А бисъ їхъ батькові, ляхи добре знали нашого Савау підъ Немировимъ, та ще двічі!

С т е п а н ь.

Не меньше того й підъ Слұчью!

А н т и н ь.

А якъ вінъ, изъ Острианицею тоді вінъ бувъ, та пробивсь скрізь ляхівъ, та ззаду їхъ дошмигавъ!

М о с і й.

Усімъ молодець; не гърний тимъ тільки, що горілки не пьє.

Г р и ц ь к о.

А, мовчй вже ти.

Г н а т ь.

Та що й казати. Якъ би усі такі, не такабъ тоді й наша Україна була.

С А В А.

Спасибі за тєс, що ви менє не забуваєте. Алє мнї бѣ миліше булò слѹхати, якѣ би ваші шаблї забрызчали, або самопали заревлї, нїжѣ оттакѹ честь на мене одногò. Эхѣ, братці, братці, порà бѣ намѣ упьять на войнѹ: отъ скòро рїкѣ сплїпе, якѣ ляхї насѣ позабули.

П А В Л Ò.

Сто чортїв їх батьковї, щобѣ вонї насѣ и на два днї не позабували! Братці! панѣ Сава хочѣ и попрїкà насѣ, такѣ за дїло. Якѣ такї ми забули свою рїднѹ матїрь боронїти. А! чи такї не грїхѣ намѣ? Далибї, ми обабїлися, братці!

Д Е Х Т О С Ъ К О З А К І В Ъ.

Щò! Хїбà вѣ насѣ козацька кровь застїгла? за шаблї, братці! (*виймають шаблї*).

Го! го! на ворогїв! на ворогїв! ходїмѣ!

П Е Т Р Ò Ч А Л И Й.

Посїдаємо лїшень упьять, братці. Ляхїв тутѣ чортѣма, такѣ и биться пї ськїмѣ. Наколихаетесь зѣ їми тодї, якѣ ляхїв спїтгаєте. А тепєрь поховайте їх. Та посїдайте, та менє послѹхайте: я, бачите, вже и старїй; хочѣ трòшки пьянєнїкїй, а все ще рòзума не пропївѣ! Отѣ, бачите, сѣ такїми голїннїми молодцїями чòгò журїться? Та бачь: — нїчòго не зрòбите! А вїдѣ чòго се? Вїдѣ тòго, що безѣ Бога свїтѣ нестоїть, безѣ царя земля не правїтся. Бачите, що у волòдї багàто бджїлѣ, та усї слѹхають однїє матерї, от-такѣ и се! Черезѣ що наша Україна у такїй

славі була за Сагайдашного? Черезъ що насъ добрі зважали, а злі лягалися? Черезъ те, що тогді усі одно думали, одно й гадали, одного й послухали, а той слухавъ одного Бога, Царя небесного! От-тоді то у насъ и справа була, и Божя ласка насъ потішала! Теперъ . . . якъ сучі ляхи вбили нашого гетьмана Остряницю, що ми? Які позабігали ка зна й куді, які пішли у Січъ, а які поперевертались на ляхівъ . . . отъ тобі на! Нагібала коса каменюку! Гарцівала воля, тай перестала; гуляла воля, налігала й неволя! А якъ би у насъ теперъ гетьманъ бувъ, та справа,—давнѣмъ ми католикамъ баньки повибивали!

Г н а т ь.

Отъ що праведно каже панъ Пётрѣ, такъ праведно; якъ череді безъ личмана, такъ Україні безъ гетьмана!

А н д р і й.

А що, виберемо собі гетьмана, та тоді й гайда! знатимемо, що починати.

Г р и ц ь к ђ.

Та воно такъ, та де тихъ у дівола й козаківъ набрати! Вся козачина запустила, мовъ передъ кінцемъ світу.

П е т р ђ.

А хіба забули, якъ Остряницю вибрали? — зійшлися панове енеральні, тай вибрали; тоді до усіхъ козаківъ на раду. Отъ и усє! Не бійтеся, абі вибрали гетьмана, а то де вони й наберуться! Отъ теперъ, хочъ и ми, тўтички,—усє люде шляхєтні, виберемо собі! Чогѡ баріться?

П а в л ђ.

А щожъ, панѡвс, хіба ми не старші у війську?

БАГАТО ГОЛОСІВЪ.

Що се за питанне? отсє ще?

ПАВЛО.

Боли такъ, помолімося Бѣгови, та виберемо собі гетьмана!

БАГАТО ГОЛОСІВЪ.

О?

ПАВЛО.

Далибі! Чи такі намъ тутъ и заснітяться безъ діла! А ми безъ гетьмана нічого не зробимо! Хіба ми не козаки! Що тсе? . . . гетьмана! панове! гетьмана!

АНДРІЙ.

Богѡжъ!

ПАВЛО.

Якъ ви скажете?

АНДРІЙ.

А ти?

ПАВЛО.

Пана Петра Чалого?

Де вілько голосівъ.

Гарно! Гарно!

Грицько.

Мовъ шаблюю усікъ! пана Петра, пана Петра!

СТЕПАНЪ.

Луччого у насъ немає! . . .

В с і.

Немає, немає . . .

П Е Т Р 0.

О ні, панове, ні: я вже старій, нємошній, ослобонїте: у вась е й молòдші и достòйніші.

П А В Л 0.

Ні, ні; намь старòго трєба, та щòбь розумний бувь, та управляти надь нами умївь.

Багато голосївь.

Пана Петра Чалого!

П Е Т Р 0.

Ослабонїть, бòдьте ласкові!

Багато голосївь.

Ні, ні, гетьмань нашь! У Терехтимїрївь козакївь свлигати! Гетьмань у нась е! Пана Чалого! пана Чалого!

Г Н А Т Ь.

Ні, панове, туть е дотєпніший відь єго.

Багато голосївь.

Хто? хто? Нікòго нема!

Г Н А Т Ь.

Ні, е. Оть хто: *(показує на Саву)* хто ляхївь якь снопї валївь? Відь кòго пань Конєцьпòльскїй трусївся? Хто підь Немїровимь кровавую рїчку переплїнувь? Про кòго наші дївчата спївають? чїя слава по всїй Україні якь

гримъ гримотить! Отъ хто! панъ Сава Чалий, голінний,
хоробрый, славний нашъ панъ Сава!

П а в л о.

Молодій ще; нехай послужить!

М и к и т а.

Вінъ гараздъ воєвать, а не вправлять: дуже сердитий!

С т е п а н ь.

Таджежъ ми вибрали батька! Якъ же можно синові
надъ батькомъ старшинувати?

Ч а л и й.

Ні, вже: у сімъ я васъ не поражу! Вінъ хочъ и хо-
робрый—та ні. Неможно: норовъ у єго не такий. Ні! ні!
А коли порадить, то отъ... пана Павла, а менє, буде
ваша ласка, ослобонить!

(Сава скоро пішовъ; за нимъ Гнатъ).

П а в л о.

Дякую. Пана Чалого, панове, такъ!

В с і.

Такъ, такъ!

П а в л о.

Ну, теперъ поїдемо у Терехтеміривъ.

В с і.

Поїдемо! поїдемо!

П Е Т Р 0.

Ну, панове, коли вже вамъ такъ дуже забажалося, щобъ я бувъ у васъ гетьманомъ—такъ теперъ и я не прички.

В с і.

Гетьмане нашъ ! Гетьмане нашъ !

(Шумно виходять).

С Ц Е Н А І І.

На дорозі. Зъ одного боку лісъ, зъ дрўгого Дніпр0.

Г Н А Т Ъ И С Л А В А.

Г Н А Т Ъ.

Що теперъ казатимешъ, пане Саво !

С Л А В А.

Нич0го. На Вкраїні е гетьманъ : ми ще не пропали.

Г Н А Т Ъ.

Порвалися мовъ зъ мотїюкою на сонце, бісові !

С Л А В А.

Вони про тебе знали, що починали. Гнате, кажуть люде, що хто дбае, той у себе має. Брехня, невїр.

Г Н А Т Ъ.

Ти бачивъ, якъ я бивсь за тебе.

С А В А.

Багацько дякую! Підй, товарищу, до мого батька, шановного, та вельможного пана українського гетьмана, та жажі ёму чолбмъ одь мене и вїшне опрощання!

Г н а т ь.

Ні, друзяко, першъ хміль потоне на воді, ніжъ я тебе погину!

С А В А.

Прив'язать до ёго залізяку, такъ и потоне! Мині казали козаки, після того, якъ я їхъ изъ полдну ажъ сто та одинадцять віслобонивъ—знаешъ, що вони мині казали? Тоді изъ отсієї правої руки текла кровъ; я лежавъ обомлілий, хворий, якъ навіженний плигавъ зъ ліжка, не знавъ, буди сховаться відъ хороби, а били мене стояли козаки и говорили мині—схоче на тебе, що ти заразъ мині промовивъ; дозналися, ка, ми було лиха, прийшлось було бъ и намъ покуштувати відъ того бенкетета, що ляхи Острияницю частували, колїбъ не панъ Сава! Камінь попливє по воді—тоді хіба ми тебе забудемо! И отъ! Мабуть, бісові, умудрувалися: здоровий байдакъ добулі, та й узвалили. А тожъ! Дурний же и я бувъ, що повіривъ!

Г н а т ь.

Що ти теперъ замишляешъ?

С А В А.

А отъ що: відправляю собі молебень, заберу свою худбу, що колїсь отсією (*показує на шаблю*) собі залучивъ, поклонюся своєму батькові, и усімъ добримъ людемъ,

та ще по поклону на всі чотирі сторони, та ще одинь на східь сонця, поцілую рідну землю, заплачу трішки, та й . . . поминайте якъ звали! Піду, куді очі дивляться! Коли я імъ не до мислі, такъ и вони мині байдуже! Віженуть горобця изъ підь оселі, такъ вінъ и до другої полетить! У ляхівъ землі багато: може вони, якъ спомъянуть про тебе, якє колись імъ лихо я завдававъ, та визнають, якъ мині за се заплаता була, приймуть мене до себе, та ще більшъ зважати будуть, чимъ ті, за кого я отгуть (*показує на груди*) ажъ шість ранъ залучивъ. Поблугаю по білому світу, а тамъ може . . . та вже мині шаблюю не маяти! Прошли мої літа изъ світа, якъ листъ изъ дєрева!

Г н а т ь.

Якъ? Такъ и закончишь? Такий молодій та голінний! Ні. Не для того сіють пшеницю, щобъ сарана поїла. Не для того тебе Богъ такю силою та завзяттямъ наділивъ, щобъ ти себе марно занастивъ. Бути тобі гетьманомъ! Коли не сокіль, такъ рябець; коли не козакъ, такъ полякъ, — а Бонецьпдльській тебе добре знає! Заходила и въ ляцьку землю твою слава! Знають тебе старі и молоді; чули про тебе и дівичи и молодичи! Йти до ляхівъ — не їсти пирогівъ! Тільки Бонецьпдльському сказати, — заразъ дасть війска и будешъ гетьманомъ! . . .

С л а в а.

Ні, друже, страшно! Хай мене зневіряють, аби честь моя не була зурівошна!

Г н а т ь.

Такъ щожъ! Ти думаєшь, що якъ підешъ до ляхівъ, такъ вони тебе такъ и приймуть? На тобі, скажуть, пане

Са́во, життя́-биття́, живи́ у насъ, та їжъ хлі́бъ, що ми для тебе зготували, за те, що ти коли́сь намъ такъ у печі́нці вѣ́всь. Ні, вони́ съ тобою́ ще умовляються, щобъ ти їмъ служи́въ, а вони́ й тобі́ тутъ же помагати́муть. Коли́ змови́шся, такъ тоді́ й гетьманомъ бу́дешъ. А то споді́вається на ляхі́въ, та ще й чо́гось ляга́ться! Вони́ не такі́ — самъ здоро́въ зна́єшъ! И гь нечи́стїй ма́тері шляхъ пока́жуть!

С А В А.

А коли́ такъ—я зоста́нусь тутъ!

Г н а т ь.

Що́жъ! во́лю ма́єшъ! Зоста́вайся при ба́тькові, служи́, хай тобою́ поми́гають, та отті́ що горі́лку пью́ть, та тільки ба́гато ка́жуть, а нічо́го не ро́блять, хай вони́ горд́ують тобою́! Га! на́шимъ Са́вою! Тимъ, що коли́сь Остри́нця ка́завъ: отсе́ бу́де па́рень! го́лову мнї́ одри́жете, коли́ вінъ насъ та не ви́зволить коли́сь зъ підъ ляхі́въ, — бо я ще тако́го молодця́ та розу́мника не ба́чивъ. Отта́къ ка́завъ Остри́нця, такъ говори́ло ці́ле вї́йсько наше, такъ объ тобі́ суди́въ весь лю́дь правосла́вний;—та ще́й ляхи́-като́лики, и тата́ри-бесурме́ни, и усі́ такъ говори́ли про на́шого Са́ву Тепе́рь Са́ва пи́дніжокъ яко́го Горді́я, або Зава́лченка! Га́раздъ, га́раздъ! У оча́хъ темні́є, якъ подума́єшъ, чимъ би той Са́ва бу́ти му́сивъ, и чимъ вінъ тепе́рь зоста́всь! отъ якъ оддя́бують лю́де!

С А В А.

(Съ па́ломъ хвата́є є́ю за ру́ку).

Слу́хай. Чи вї́ненъ я? Коли́ у насъ живи́й бувъ Остри́нця, тоді́ оты́що таке́ бу́ло: якъ отте́перъ и ба́чу, и чу́ю!

Діялося то на впісля Старіці: старшини тілкі поховали Левона, и сиділи собі на відпочивані край намету, а мене тоді межь іми не було,—я ще зь ляхами бився. Прийшовь и я; вони почали мене роспитувати; я імь усє, якъ треба, повідавь, про усє імь розказавь, а вони тєе якъ зачували, та лясь-лясь у долоні: ай, кажуть, Саво, ай Саво!... Після тдого вони межь собою рахували, та й незнали, що починати. Гетьмань казавь—якъ пані рішать, а пані старшини то тєе то сєє, — нема пуття! Тоді я підійшовь до їх, та й кажю—отъ ви незнаете, що робить? А що? кажуть вони. Нехай, кажю, які зостануться тутички задній шляхь стерегти, а пань гетьмань—хай незабаромь поспіша Бонецьпільскаго доганяти. Усі згоділись. Отъ, кажуть, молодій та розумній: порадивь насъ! Пішли жь вони збрїі зготовляти, та кїні сідлати, а пань Острияниця призвавь мене до себе, та й каже мині: Я тебе боюся Саво! А відь чоґо ти мене боіся, пане гетьмане? А відь тдого, каже, що бачь якій ти голінний, та мотїрний, та розумний, та якъ тебе усі люблять, та поважають. Якъ ти схїчешь, той мене колись изь гетьманства зженешь. Ні, кажю, за такоґо гетьмана я хочь послїднімь козакомь раднїшє служити! тоді ми обнялися, та й поцілувалися! (*стира слєзи*). Дїбрий Острияниця! Я присягавь відомстити за єґо, и дознались лїха ляхї! Тепєрь у мене зоставалася одна думка: щобь мене вибрали гетьманомь. Бо якъ сижу собі коли одїнь, то все й думаю: що изь сєґо бїде, коли ми по куткамь ховатимемося! Треба гетьмана, та треба такоґо, щобь усіхь повернувь на дїбрий ладь, та зовладїти зь усіма умївь. Отъ, кажю, якъ би мене вибрали: ябь и те зробивь, и те змінївь, и те врядивь,—почавь изь батькомь

рахувати, а батько и обіщавсь мині. Склікавъ собі панівъ старшинъ на бенкетъ, — вибрали вони батька! Спасибі й простибі ёму! На що егò: вінъ молодий, та у ёго нòровъ нехорòший! Лúчче когò небудь, аби не могò сина! Оттакъ рòблять на світі! Щожъ я робитиму?

Г н а т ь.

Що робитимешъ? Не гнìвайсь, будь ласкавъ, на: чи тай лишень отсè *(дає ёму листъ панєру)*.

С а в а.

Що се? Відъ пана Конецьпòльского.

Г н а т ь.

Эгè!

(Сàва читає й дивуєця, далі сідà на землю й задумуєця).

Г н а т ь.

А що, бачишь, вони ще не задумували, а вже ляхи упередъ нарікають, кому гетьманувати.

С а в а.

(встає пружòмомъ).

Нíкуди дівàтися! Коли Сàва не гетьманъ, то хай вінъ не бóде и той, про кòго піснì співають! Хочъ и сùпротивъ батька підù, та за дло! Нехай такъ не рòбить! Хочъ и ляхи нарікуть, та зрадникомъ не бóду: упьять достанеться послужити рідній Україні. А вжежь, — який помай Бігъ, такий и бувай здоровъ! Панъ Конецьпòльській ужè менè бачивъ на полі, — нехай подивиться на мене у світлиці!

(вихòдить).

СЦЕНА ІІІ.

Въ Терехтемірові.

На площаді багато козаківъ и народу. Біля цѣркви старшини.
Дзвонять.

А н д р і й.

(Виходе на цвинтарь).

Братці, панове козакі! от-сє ми созвали васъ усіхъ раду порадити, та діло поладити! Вже два рѣки уплило зъ тієї доби, якъ ляхі нашого шановного пана Степана Острияницю загубили, хоробрихъ старшинъ та енералівъ нашихъ у себе въ Варшаві закатували, лихомъ та напастю, бідну нашу Україну посипали. Два рѣки; за два рѣки багачко води утекло! Тимъ часомъ католики нашу віру женуть, цѣркві плюндрують, Святе наше жидови на поругу видають, надъ людми православними знущаються, жінокъ та дівокъ нашихъ поганюють, худобою нашою отцѣвською та дідівською поживляються! Жалкується Вкраїна, якъ бідна вдовиця! Мѣлить Бога й не вмѣлить; блага діти свої и не вблагає! Настигли насъ зліи незгоди: ворогі насъ безталаннихъ подоліли! Розбіглися козакі; забули матірѣ свою боронити! Отсє такъ ми помежъ собдоу, зібравшиися, рахували, тай замишляли, якъ би намъ усімъ на ворогівъ своїхъ одностайно стати, рідну зѣмлю свою до себе еднати, а недовірківъ изъ її повипихати. Та навкінєць утямили, що такъ якъ череді безъ личмана, такъ козакамъ безъ гетьмана. Та й думали ми собі й гадали, когдѣ намъ то, щобъ такдо хороброго, та дотѣпного человека узяти. Думали жъ ми, та й думали, та й гетьмана собі вибрали. А вибрали ми собі пана Петра Чалого. Знаєте ви єго усі: вінъ чоло-

вікъ и підъ літами, и розумний, и хоробрый, та ще сина ма, тако́го сина, що й ляхи́ бдѣ ёго трусїлися, и козаки́ ёму дивувалися. Оттакъ же, якъ ви теперъ скажете? Чи до мислі вінъ вамъ бѣде, чи ні? А межъ нами́ лѣччого немає! (*тихий гулъ*).

1-й коза́къ.

Аби́ заразъ насъ на ляхівъ повівъ!

2-й коза́къ.

Та щобъ козацьку ліцарську волю шанувавъ!

3-й коза́къ.

Та ми ёго знаємо: вінъ ищє за Сагайдашного полковникомъ бувъ.

4-й коза́къ.

А якъ же! Сежъ Савинъ батько!

(*Гуль більшає, далі чутно слова*).

Підъ Чигринъ на ляхівъ! о! о! о! У насъ бѣде гетьманъ!

(*Далі чутно брязкотїне шабелъ и крики*).

Г н а т ь.

Слѣхайте лишень, що я вамъ казатиму! Гната́ Гдлого послѣхайте! (*гуль мовкне*). Братці! що вамъ за радїсть вибрати старого дїда? Що? Ви дѣмаєте, що вінъ васъ гараздъ поведє? Не родить столїтні бабі дитїни; не шерегувати ёму козацького вїйска, не рихтувати.

ёму на супустатівъ! Тай не гріхъ такий вамъ забути свого хороброго, голінного пана Саву! А! отъ когò виберемо, такъ отсє такъ! Ліха всїдить ляшòкъ! И ўнія къ чорту шелєхне!

П Е Т Р 0.

Панòве козаки! Коли я вамъ не вгòдень, — мòже я й старий и нємошний и вїйска вòшого минї не шерегувати, ані на ворогїв рихтувати: нехай такъ! Тільки не вибїрайте мого сина. Бо вінъ молодий, та ще якъ хòчете, а я хоча й батько ёму, а правду трєба казати, — учївся вінъ у ляхїв!... Колижъ васъ радити, такъ отъ пана Павлò виберить: такъ! Абò пана Гордїя,—тільки не мого сина!

1-й козàкъ.

Отъ Гòлий! Нагадавъ! Коли самъ батько про ёго не гарòздъ говòрить!

2-й козàкъ.

Та хай ёму бòлість! Вінъ такий злий, та усїмò гордує.

3-й козàкъ.

Колїбъ добрий чоловїкъ, такъ не ставъ би перебивати батька.

4-й козàкъ.

Йнший би самъ свазавъ не хòчу!

5-й козàкъ.

А тожъ! Такий Петра Чòлого тай тільки!

В с і.

Петра Чòлого вòлимо! Чолómъ тобї нашъ гетьмане!...

(Старшини підносять ёму булаву, бунчүкъ и корову съ хрестомъ, Чòлий цілує хрестъ берє и стає на

цвіттарі лицёмъ до народа и козаківъ. Крики стихають. Всі съ шанобою слухають новію гетьмана.

П Е Т Р 0.

Ну, пані козакі! Теперъ якъ ви самі мене вибрали, то ви теперъ вже мене й слухати мусите! По старому нашому звичаю, якъ виберуть гетьмана, то вінъ поступається усіхъ горілкою частувати, а у насъ сего не буде. Гріхъ тоді гуляти, коли вкраїні ліхо приходить: зразу добувайте шаблі та самопани, та налічъ у похідъ підъ Чигиринь. Тоді, якъ Богъ намъ поможе, и ми счастливо назадъ звернемоси,—тоді й веселости собі завдати можна! Збирайте, панове полковники, вашіхъ козаківъ, та щобъ усє незабаромъ у васъ у знаряді булò! Чуєте? Панове Максимъ Горленко та Микита Завалченко хай застаються на сторожі — Терехтемірівъ бороніти! Ідїть, козакі, та на вєчіръ зхòдьтеся!

(Крики). Здорòвья нашому гетьманові!

П Е Т Р 0.

А ми зъ вами, панове старшини, підемо у цєркву, та Господєві помòлимось, та розсудимо, якъ що кому трєба чинити, а тамъ перехрєстившись — гайда! Мòже кому прийдесть за віру умерти: дай Боже мині!

Голоса старшинь.

Не дай Боже, нашъ гетьмане!

П Е Т Р 0.

Чомъ? хто терпѣнь, той спасѣнь; а хто за віру умірає, той собі царство заробляє!

(Увійходять у церкву. Козакі йдуть хто куди, співаючи пісню).

Ой, дай Боже за гетьмана нового
Жити, якъ за старого!
Хліба соди єго уживати,
Лядські городі плюндрувати,
Слави, лицарства козацькому війску доставати!
Ой, дай Боже!

С Ц Е Н А І V.

Біля Сави збираєця чи мало козаківъ. Гнать стоїть ѓдали.

1-й К О З А К Ъ.

А щожъ, пане Саво, съ тебе тєцєрь могоричь: що бъ не дурно булò, щòбъ и ми знàли, що не тебе гетьманомъ, а твого бàтька вїбрали!

2-й К О З А К Ъ.

Ну єго! Ачь якъ запишавсь, — и говорити зъ нами не хòче!

3-й К О З А К Ъ.

Ходїмъ відъ єго!

СЦЕНА V.

Сава стоїть замислившись. Гнатъ тихо підходить до єго, за нимъ
Лисецький.

ГНАТЪ.

Пане Саво, Саво! схаменісь! се я, твій Гнатъ! Бїдага!
Отъ тобі! Теперъ якъ разъ розсчитавсь съ козаками? Од-
дїчили вони тобі за вірну службу.

САВА.

(зв вохтємъ).

Гна́те, проща́й!

ГНАТЪ.

А що ти надумавъ?

САВА.

Абò до Ко́нецьпòльського, абò топїтисѧ.

ГНАТЪ.

На що топїтисѧ? Ко́нецьпòльскїй ще провожа́того дає.
(Лисецькому). От-се, пане, той панъ Сава Ча́лий, що во-
рогї ша́нють а свої глумють.

Лисецький.

Павъ муї на́же свїй чо́лòмъ вамъ, посла́ от-сеї листъ
и при́казує увїрити па́на, що вінъ па́новї теперъ б́уде и
дру́гомъ и оборо́нникомъ! И прòсить па́на до се́бе.

САВА.

Га́рно! Бага́цько дя́кую па́новї. При́ду черезъ два
ти́жні.

Лисецькій.

Та, бачишъ, пане,—ваши козакі у похідъ зібралися, такъ панъ изъ тобою має порадитися.

С А В А.

Не бійсь. Не довго находитъся. Скажи своєму панові Бонецьпольському, що я ёму, моєму оборонникові и добродіте-
леві, у всімъ радішъ услужити, та скажи ще—щобъ вінъ
не боявся — я теперъ вірний и щірий послүшникъ ёго
милости короля и посполітої!

Кінець пє воі їі.

Д І Я Д Р У Г А .

С Ц Е Н А І .

Въ Вапу́лишинній світляці сидіть замислившись, зь заплаканими очіма,
одна Катеріна.

КАТЕРІНА.

(встає и співа).

Чи я въ лүзі не калина була ?

Чи я въ лүзі не червона була ?

На що менє порубали, и гильячки поламали ?

Така доля моя !

Чи я въ полі не травіна була ?

Чи я въ полі не зелена була ?

На що менє покосили, и въ копці зволочили ?

Така доля моя !

Чи я въ батька не дитіна була ?

Чи я въ батька не кохана була ?

На що менє засватали, и світъ мині завязали ?

Така доля моя !

Чи не було річеньки утопиться мині ?

Чи не було красчого полюбитися мині ?

Достанеться стиду—брїду, цілувати повновїду!

Така доля моя! . . .

Бїдна моя голівоньба! *(схилившись до стїлу, плаче
и закрива лице руками).*

Н А С Т Я.

(вїходить).

Катерїно! чогò се? Боже мій милєсенький! уп'ять!
чогò зажурилася! отсе якà зарюмана! ходїмь лишень! Тамъ
у насъ дївчатъ зібралось: танòкъ заведемò.

КАТЕРІНА.

Бодай тебе съ твоїмь танòмь . . . минї дїхати важко,
а вона зъ веселостями розносїлася!

Н А С Т Я.

Що тамъ за лиха годїна!

КАТЕРІНА.

Эгè, смїхъ бачъ, а колибъ тобї те, що минї . . .

Н А С Т Я.

Та щожъ тамъ? А ну лишень, скажї!

КАТЕРІНА.

Замїжъ мене віддають. *(плаче).*

Н А С Т Я.

За кòго?

КАТЕРІНА.

А за кòго? Бодай би вінъ не диждавъ! Гнатъ Гòлий,
казала мати, свата.

Н А С Т Я.

Тільки що свата!

Б А Т Е Р Й Н А.

Але . . . Такъ вона менè позавчора позвала, та й каже: щобъ ти, доньку, знала: свата тебе паць Гнатъ Гдлий, чоловікъ важний, ще изъ старшихъ, — чи ідешъ за ёго? Я було замиркотала, а вона на мене якъ погляне — такъ . . . а я й злягалася, та й сказала: якъ хочешъ, мамо, а мині якъ ти волишь, такъ твоя воля нехай и буде! А вона мині й каже: ну, такъ отъже якъ вернутися зъ походу, такъ заразъ и рупшикі подаєтє. А мині не те, щобъ жити зъ нимъ . . . дивіться на ёго вадить!

Н А С Т Я.

Такъ на щожъ ти згодилася? Ажєжъ мати тебе питала, чи хочешъ за ёго!

Б А Т Е Р Й Н А.

Такъ я боялася.

Н А С Т Я.

Охъ, сміхъ и горе зъ тобдю, та й годі! Хібажъ ти забула того . . . свого . . . по кімъ не одна дівчинна здихає, а вінъ те й зна, що до тебе!

Б А Т Е Р Й Н А.

Охъ, сестрице, ластівочко! Якъ би ти знала, якъ я люблю ёго! Далибі, от-сє якъ днівъ зò два не побачила, такъ неначе зовсімъ світъ змінивсь, та такъ сєрдце уривається, що не дай ёго Бòже!

Н А С Т Я .

А вінъ , отсє , и въ похòдъ не пішовъ : усї пішли , вінъ зостався .

К А Т Е Р Ї Н А .

А вінъ тутъ ?

Н А С Т Я .

Та я єгò сєгòдни вранці бачила : та такий чогòсь смутний , та невесєлий .

К А Т Е Р Ї Н А .

Охъ , моя матінко ! мабуть довідавсь ! Щожъ я емұ й казатиму ?

Н А С Т Я .

А вінъ що дня бувà у тебе ? Давнò ти єгò бачила ?

К А Т Е Р Ї Н А .

Та отъ ужє сь півтиждня .

Н А С Т Я .

А чогò дòброго ? Батько єгò тепєрь гетьманомъ : сї чоловікї коли дòбри и ласкаві , а якъ піднімуться въ гòру такъ и забўли ! Ажєжъ хочъ и мїй : який бувъ дошпєтний та прїязний ; якъ вінъ минї божївсь , та присягавсь ! . . . Не повину , каже , тебе нїколи ; поки живїй бўду , тебе не забўду . А отъ , якъ єгò зробили полковникомъ , такъ тепєрь и прòйде — мовъ нїколи не бачилпся ! Та Бїгъ зь нимъ ! коли вінъ менє забўвъ , такъ и я єгò . Глядї , щобъ и твїй сь тобю тогò не подїявъ !

КАТЕРИНА.

О ні, Настусю, далибі, ні. Вінъ такий добрий, та вірний—вінъ мене по вікъ не забуде; швидче самъ собі смерть заподіє, ніжъ мене любить перестане! Охъ! красчого молодця на світі нема. Про кого пісньні співають? Кому молоді й старі дивуються? Куди не поглянешь, куди не прислухаєшся, — усє про мого Саву! О, колісь и мині лежало се радістю на сєрдці! Було якъ зійдуться дівчата: кожна вихваляється своїмъ коханцемъ, а якъ до мене дійдуть—усі притіхнуть, — ні, кажуть, відъ Катєрининогo красче и моторніше немає! Егò й хваляють, егò й славляють, а вінъ каже: що мині от-ся слава; мині, щобъ тільки віра наша була ціла, та ворогі насъ не зобіждали — объ сімъ тільки й Богу, каже, молюся! А якъ оди́нь разъ ми сиділи тўтички у двохъ, а вінъ мині такъ жалко розказує, якъ ляхи нашіхъ зобіждають, та віру женуть, та й каже: гарно, Катю, за віру свою вмєрти: и Бігъ томў на тимъ світі заплатить, и пам'ять егò люде шануватимуть. Що, каже, якъ би намъ съ тобою увъ оди́нь часъ присудїла дѡля за свою віру вмєрти: поховалибъ насъ у одній ямці, а дўші наші у Господа Бѡга тїшилися! Тоді мене ажъ у слєзи кїнуло! Та якъ би ти почўла, якъ вінъ візьметься розказувати, якъ вінъ воювавъ, та де бувавъ, та які бїди емў прилучалися . . . и Боже мій! Подўмаєшь, чоґо то вінъ не одбўв на своєму вігў, а всежъ то Богъ доброгo боронить! . . . Охъ, Настусю, Настусю! Не бўти мині за нимъ—не бўти мині ні закїмъ! Понесуть мене на гробовище: я вмру съ тўги! *(плаче)*.

Н А С Т Я.

И мині вже жалко стало. Щїро ти егò любишь!

КАТЕРИНА.

А ти думаєшъ ні! Далибі люблю. Колибъ не любила, такъ ябъ такъ и не говорила.

НАСТЯ.

Такъ коли ти певне знаєшъ, що вінъ тебе не покине

КАТЕРИНА.

Далибі знаю, сестрице. Вінъ мене любить! Егò хотіли сватати на великихъ паннахъ, такъ вінъ одмагався! Та вінъ мині самъ казавъ, що мене не покине!

НАСТЯ.

Такъ щожъ ти? Бухъ матері въ нѳги, та й скажи, що я, мовляй, ні закого не хѳчу йшого; люблю Саву — ёму й жінкою бѳду.

КАТЕРИНА.

Такъ я боюся.

НАСТЯ.

Такъ що жъ будешъ робити?

КАТЕРИНА.

Та я й сама не знаю, що мині робити на свѳті! Охъ, бѳдна жъ моѳ голѳвонька!

НАСТЯ.

О, та чудна жъ бо яка ти, сестрице! Справді зъ тобою и наплачешъся и нареѳдчешъся. Коли ти боѳся, такъ я сама піду, та й скажу твоѳй матері.

КАТЕРИНА.

О ні, Настусю, не кажи; будь ласкова — не кажи, я боюся!...

НАСТЯ.

Такъ ти мабуть хочешъ за Гѳлого?

КАТЕРИНА.

Хай ёго лиха годїна побѣ! Я ні закого не хѳчу, тїльки за мого Саву.

НАСТЯ.

Ну, такъ на тебе нічого дивїться! Плаватимешъ—ѳчі виплачешъ, а доброго нічого не бѳде. Отъ тобі побожилась: пїду, та й скажѳ, що ти любишъ Саву. Сегодні у вѳчерї скажѳ (*їде до дверей*).

КАТЕРИНА.

(кидається за нею).

О, не кажи, Настусю — стривай!...

НАСТЯ.

Хай не Настя бѳду, коли не скажѳ! (*вихѳдить*).

КАТЕРИНА.

Отъ тобі на! що якъ вона скаже? Якъ минї матерї відказати! Охъ, матїнка моя!

СЦЕНА II.

САВА.

(вихѳдить)

Здорѳва Катю.

КАТЕРІНА.

(кидається ему на шю).

Мій Саво, мій миленький!

САВА.

Охъ, моя перепілочко! *(міцно обніма її)* Погано намъ приходиться; душно мнѣ на світі!

КАТЕРІНА.

А сѣгодні жарко.

САВА.

Жарко, Катю, дуже жарко: *(показує на іолову)* от-туть горить; *(показуючи на вуду)* от-туть пече! Катю, Катю, може не довго намъ тішитися; не довго намъ бачитися! Розлучає насъ злая доля!

КАТЕРІНА.

Якъ? Ти мене покинешь! *(про себе)* Охъ, матінка моя рідна — провідавъ!

САВА.

Покінуть тебе! Хай Богъ того покине, хто свою кохану повидає! Ні, Катю: не я, а ти мене покинешь... розлучає насъ лиха доля.

КАТЕРІНА.

(зв лякомъ у бікѣ)

Якъ разъ! *(Саві)* От-се жъ твій батько якъ ставъ гетьманомъ, такъ ти зрадивъ.

САВА.

Охъ, не рви мого сёрдца: вже ёго й такъ трõхи не розшматували. Я до тебе забіжу для розваги, а ти мині знову трудà завдаєшь. О, якъ би ти знала . . . Катю—ти не знаєшь, якъ оддякують люде; ти молодà, ти сего не знаєшь! Теперъ ужè я не той, що бувъ колись: за мою службу, за мою працю зъ мене знущàються, цураються мене! наругуються надо мною. Не той ужè я Сава! Повинули мене брати мої, одступивсь одъ мене рідний батько, нема въ мене пі друга, ні пріятеля—одінъ я зостався! (*дівця на неї ласкаво*). О ні! я помилився, — с ще у мене ти: ищè я не зовсімъ сиротина! . . .

КАТЕРІНА.

Саво!

САВА.

Охъ, Катю, Катю, прощай—я піду, мині жити нудно, я хочу вмёрти!

КАТЕРІНА.

О, не вмирай Саво! коли жъ умірати, таъ помремò обòс.

САВА.

Сёрденько, рїбонько моя! О, якъ би тїльки вмёрти! може цілий вігъ достанеться блукати по свїту, усіма забутий, якъ приплудна вівця. Знаєшь: мині вже не мжно тута жити, не хочуть щобъ я живъ тута . . . я піду відсїль, піду кудї очі дївлються: може де на чужинї загину, тоді хочъ ти згадуй мене! Не забувай мене! . . .

КАТЕРИНА.

Я піду съ тобдю.

САВА.

О, ні! тяжко ва́жко тобі йти за мною: у тебе мати, рідичі, ти жалкуватимеш на впісля!

КАТЕРИНА.

А въ тебе хіба ба́тька нема?

САВА.

Ба́тька! Не кажі міні сего́,—я загубивъ, я протеса́въ свого ба́тька, а́бо вінъ мене; про те нехай насъ Бігъ розсудить! Леда́щу шба́пу поганий іздець у сто разівъ лу́чче поважа́е, ніжъ вони́, сі козаки́, мене́ бідного.

КАТЕРИНА.

О, мій миле́нький! Та щобъ же їхъ недобра година узяла, якъ вони́ тебе́ зневіряють!

САВА.

Спаси́бі, що хочъ ти мене́ пожаліла! Міні и на світі жйти ва́дить. Коли́бъ не те́с, я́бъ утопи́вся.

КАТЕРИНА.

И я съ тобдю!...

САВА.

Охъ, ти моя миле́нькая, добра́я Ка́тя! Вона́ на усе́ гото́ва!...

КАТЕРИНА.

На все, д'ялибі, на все! Ягъ ти підешъ, я за тебе вцеплюся; хочъ ти менè відженешъ, я вигьять такі піду, усè такі не одстану одъ тебе!

СЛАВА.

А мати, а родина?

КАТЕРИНА.

Матінка! *(на очахъ слези)*.

СЛАВА.

Отъ бачъ, тобі й ж'ялко!

КАТЕРИНА.

Ж'ялко? А ягъ же не ж'ялко! Бачъ, тобі не ж'ялко менè покидати.

СЛАВА.

О, щобъ мині смерть на сімъ місті!

КАТЕРИНА.

Коли смерть, тагъ обомъ вмісті! Я відъ тебе не одстану. Щобъ менè гримъ убивъ, коли я хочъ часиночку безъ тебе житиму! Мати! . . . мині безъ тебе ніщò недорого; коли ти справді задумавъ ити, — я повину матірь, такі піду за тобдю!

СЛАВА.

Безъ тебе мині тожъ світъ Божий темниця, тільки мині тебе ж'ялко! Я піду, сказано, куди очі дивлються: наберусь и лиха и г'яря. Може де коли и хл'яба не їстиму, и слезами умйюся . . . ягъ ти усè те терпітимешъ?

БАТЕРІНА.

Бачь, явій ти: ти такъ зможешь стерпіти, а я й не зможу! Я люблю тебе.

САВА.

Я піду у ляцьку зємлю.

БАТЕРІНА.

Хочь и до татарь; хочь на край світа! Я все такй тебе не покину, далибі не покину: що хочешь роби, а коли ти справді надумавь ити—я не зостанусь!

САВА.

Квіточка мой весняна! ягідка мой чорвоная! Біля тебе й горе забудешь. Геть, катавджна думка! Я впьять Сава, той Сава, що бувь и першъ. Нехай зь мене знущаються, нехай зь мене гламүють — е у мене, хто мене приголубить! (*обніма її*) сєрдечко, рїбонько! Батричка мой (*цілує її*). О якъ би нашй дүшй отагъ обвилися та раздмъ и вїлїтіли зь тіла!...

СЦЕНА ІІІ.

Параска вхөдить.

ПАРАСКА.

Що се! Катю! отсє такъ!... отъ молодà!...

БАТЕРІНА.

(*з лякомъ одскакує*).

Матінко!...

П А Р Ї С К А.

Пань Сава! ну, до діла! Гетьманській синдѣ! Ні, се вже якъ хочешъ, а тільки вѣрнеться батько зъ похода—я піду до єго: ти знаєшъ, якъ дівчатъ зводить! Не подивлюсь, що ти таке єсть! И ти, бісова — що се ти робишъ! А! молода ти! Та ти мене на віки осоромила. Стревай, я покажѹ тобі! Ачъ, якъ міцно обнялися! Дивіться, які наші молоді!

К А Т Е Р І Н А.

Охъ, бідна жъ я!

П А Р Ї С К А.

Ачъ! Така то ти мабуть будешъ, якъ и заміжъ підеши!

С А В А.

Пані мой! Хочъ я и виноватий тимъ, що нищечкомъ вчашавъ до твоєї доньки... та вже якъ покоритися, такъ и Богъ простить. Я на неї нічого поганого, та худого не замишлявъ: я її любивъ... вона мене; намъ обдмъ одно безъ дрўгого жити не любо. Щожъ, кажуть добрі люде, що вірному коханнью и Бігъ не противникъ! А я любивъ її, и люблю, и вішно любитиму! Вона мене тожъ!... А ні я до дрўгої, а ні вона до дрўгого не підемо! За таке коханья нема грїхà; не ми винні, що намъ Бігъ сєрдце давъ!

П А Р Ї С К А.

Тажъ ти хіба не знаєшъ, що вона йде заміжъ?

С А В А.

И не знаю, и не чувъ, и не вірю. Хіба ти її приведиши? Щожъ изъ сѣго буде! загубишъ насъ обохъ, и зятеві журба вішно буде, и сама собі печалю завдаси! Я тільки знаю, що моя Катричка щиро и вірно мене любить, якъ и я її. Коли жъ лиха доля насъ розлучить и не дасть намъ въ парі жити, то ми й тому раді будемо, що не стерпимо розлуги, а справедливий Господь хочъ не на симъ, такъ на тимъ світі наші дѹши усѣ такі до кѹпи злучить!

П А Р А С К А.

И ти любишъ Саву, донько?

КАТЕРІНА.

Охъ, матусю, люблю! . . .

П А Р А С К А.

Такъ нащо жъ ти, якъ Гнатъ Гдлий тебе сватавъ, сказала, що хочешъ!

С А В А.

Якъ? Гнатъ Гдлий! Тебѣ сватавъ? Ти згодилась, Катерино?

КАТЕРІНА.

(Кідаецця до ніз матері).

Матінко, ненечко! Прості жъ мене! Я побоялась: такъ, сама не знала, що сказала, — сказала та й сама не рада. Съ того часу от-сѣ мені така мѹка, що и хлїбъ на дѹмку не йде. Я люблю Саву — до віку вічного єго любити буду! А Гната Гдлого . . . якъ вінъ мені на дѹмку прийдеться,

такъ ажъ у грудяхъ вѣжо стѣне. Далибі, матінко, я тільки злякала, а я люблю и любитиму одного Саву. Не розлучай мене зъ нимъ, матусю, бо и вінъ мене любить!

П А Р А С К А.

Такъ на щожъ ти сказала? Отъ дурна! Хіба я тебе неволила, чи що? Ачъ! сама собі жалю завдає! Бігъ зъ вами, діточкї! Коли вже такъ собі любитеся, то и Бігъ зъ вами! Я вамъ не розлїшниця! Хочъ куди, такъ я нічого. Отъ вамъ моє благословення! Я не буду супротивъ... Пань Сава чоловікъ гарний и добрий и великого рѣду, и все... Бігъ зъ вами! Про мене, такъ хочъ заразъ до вінця.

К А Т Е Р І Н А.

Охъ, матусю, миленька матусенька, якъ же ти мене звеселила! *(кидаеця на шю Сави)* Саво, ти мій тепера!

С А В А.

(кланяеця Парасці).

Не знаю, мой нене, чимъ тобі и дягувати: ти мені віку прибавила.

П А Р А С К А.

Господь зъ вами, діточкї: любітьєсь собі — мене не забувайте: отъ уся й дяка.

(Вхѣде Настя).

К А Т Е Р І Н А.

(кидаеця Насті на шю).

Сестрице, Настусю. Тепера Сава мій! Мати така добра, якъ взнала, такъ заразъ насъ и благословила.

Н А С Т Я.

Ну, що! Не правду казала я тобі: признайся матері, вона тобі нічого, а ти тільки й знаєш, що рюмаєш.

(Парасці).

Здоровенька була зь молодими, тїтко!

П А Р А С К А.

Спасїбі. Бачь якà ти, Настю: знала, що мой Батя любить Саву, а менї не сказала. Ябь тоді зàразь згодїлася, а то сердешна—що одбула! Бачь якъ зь лицї спала! А все то через журбѹ! (берє Катерїну за голову). Якà голѡвка гаряча, — а очї якї червонї! Підї, моє сєрденько, умийся холодною водїцею, мѡже вонд полєгчає.

Б А Т Е Р І Н А.

Нї, мамо: минї й такъ лєтко на сєрдці.

Н А С Т Я.

Сказано—молодїй зь молодїю! Тепєрь тїльки помолїтись Богові, та й до шлюбу.

С А В А.

А я прохатїму тебє, мати: чи не мѡжно такъ, щобь на сїм тїжднї п весїлля у насъ булѡ.

П А Р А С К А.

А батька твогѡ пїдождати? хтожь у насъ на весїлї бѹде?

С А В А.

Нема у мене батька! у мене тепер є мати! справимо весілля и безъ гостей, бо мені треба поспішати...

П А Р А С Я.

Правда. Твоє діло військовє. Та у теперешню годину якъ веселітся—то тільки гріхà набіраться.

Н А С Т Я.

А нū лишъ ти, молодà зарученая,—ходімъ у твоїй садокъ: либонъ рясно цвітє!

Б А Т Е Р Ї Н А.

Ходімъ, Саво!

С А В А.

Ходімъ!

(Про сєбе).

Гнать Гдлий! От-сє ще мені карлючка!

(Виходе).

С Ц Е Н А І V.

Въ Терехтемірові.

Дзвонять. Велика сила народа: біжать, товмляця; чути крики.

1-й.

Наші вертаються зъ похода.

2-й.

Де?

3-й.

Та ондечки. Не бачишь? уже у горді.

2-й.

А! теперъ и я бачу.

3-й.

Насилу доглядівся.

(Микита съ козаками виходить на зустрічъ гетьманові и старині, котра злѣзе зъ коней. За іми ідуть козацькі полкі. Народъ товпиться біля гетьмана. Гомонять, роспитують).

Н А Р О Д Ъ.

А що? ну? Чи счасътя, чи несчасътя? Чи побіли ляхівъ?

ГЕТЬМАНЪ ПЕТРЪ ЧЛЛІЙ.

Багацько заходу, а день прѣзднику. Бачите, пішли ми у похідъ, а насъ мало. Зустрівся зъ нами загінъ ляхівъ, такъ ми ёго й побіли. Та ще й два табора полоненихъ навезли. Та про все те байдуже. Хотілось, бачте, у Чигиринъ убратись, та саме ляцьке гніздо поворухити, та ні,—не зъ силою! Треба більшъ козаківъ понабірати: и за те спасібі, що де які поприставали до насъ, учувши про нашу справу. Отъ якъ більшъ позбіраються, та ще запорозці трапляться зъ нами, тоді сміло можно сподіватися, що додамо лиха сунустатамъ.

Н А Р О Д Ъ.

Ну, а все жъ таки наші одолли?

П Е Т Р О.

Та наші, та що изъ сего путьтя ще? Треба більшь!

Н А Р О Д Ъ.

Що жъ? и за се дякуемо Богові. Гей! наші одолли.
Гетьмане нашъ, мильний гетьмане нашъ!

П Е Т Р О.

(До козаківъ).

Ну, теперъ, хлопці, я васъ одпущу. Спасеть Богъ за вірну службу! Ідїть собі, та подлітєсь здобїчею, та безъ сварки, безъ чварї, тихенько та хорошенъко. А потимъ відправте собі молєбень, та панахїду по вбїтихъ, хто у кòго прилучїться, абò рòдичи, абò прїятелї. . . що жъ робїть! Вїськовє дїло — терпїти трєба. Та й тогò не забувайте, що хто за віру свою загїнувъ, то тогò Бїгъ на тимъ свїтї не оставить. Та глядїть, багàто не гуляйте, бо теперъ такє дїло, що якъ ляхї взнали про нашу справу, то такъ и стерегїтумуть, щòбъ намъ напасть учинїти. А черезъ тїж-день упьятъ: я вунїти не люблю. Менї щòбъ усє жваво, та бòйко, та моторно булò. Ну, йдїть собі! *(козакї розходьця).* А ви, панòве старшина, бұдьте ласковї, ходїмо до мене: пїсля похòда відпочїти трєба.

М И К И Т А.

Чолòмъ твоїй мїлости, високовельмòжний пане гетьмане.

П Е Т Р 0.

Здор0въ, здор0въ, пане Завалчєнно! Чи все гараздъ було безъ насъ: у г0роді? д0ма—у насъ? Чи не ч0увъ чог0? чи не бачивъ?

М и к и т а.

У г0роді то, пане гетьмане, нічого. А чувъ я тільки, що вискакують тутъ ляхи, та ходять перевдягнуті.

П а в л 0.

Трєба глядіти, а то вони, сучі, лукаві якъ біси. Появиться одінь, а тамъ другий, а тамъ гляди—чоґо доброго! Та ще отєя жидовà... икъ злідно бъ усю її повипахати!

М и к и т а.

Алє... Вони самі повтікали. Бо якъ народъ розсєрдивсь, — то якимъ ще сторчакà у воду завдали.

А н д р і й.

Такъ бісовій жидові й трєба!

П е т р 0.

Ну, бйальшъ нічого не ч0ути?

М и к и т а.

А що, пане гетьмане, не л0бо и тобі то б0уде сл0хати, якъ я тобі повідаю. Та щожъ — трєба!

П е т р 0.

Що такє?

М и к и т а.

А оть що, пàне гетьмане: синь твій по кривòму шляху поїхавъ.

П е т р о.

Що такè?

М и к и т а.

Да такъ, що ёго тепèрь и у гòроді чортъ-мà,—поїхавъ, а куди, хто ёго зна! Та ще й оженився. Та забравъ свою жінку, и худòбу, и челядь — та й майнувъ. А булò се... коли? у понеділокъ? такъ! у той понеділокъ!

П а в л о.

Отъ тобі на!

А н д р і й.

Оженився безъ батька!

С т е п а н ь.

Та й майнувъ казна куди.

Г р и ц ь к о.

Та вже хто батька не слуха, то зъ тòго добра не буде.

П е т р о.

Зъ кимъ же вінъ одружився?

М и к и т а.

Зъ Вапулівною Катериною: її мати удовà, жінка полковòго обдзного, вінъ умèрь оцè вже рòківъ зо два. Оженився, та й поїхавъ. Бідна теща отъ якъ убивається!

П Е Т Р 0.

Г0споди!

М и к и т а.

Вона зовсімъ була заручена зъ паномъ Гнатомъ Г0лимъ.

(Всі дивляця на Г0лого).

П Е Т Р 0.

(Подумавши).

Ходімъ, Микито; розкажи мені, якъ се діялося.

(Виходить зъ Микитою).

П а в л 0.

Тсежъ вінъ розсёрдивсь на насъ, що ми батька вибрали, а не ёго!

А н д р і й.

Падлюка жъ вінъ, коли батькові завистує!

А н т и н ь.

И дё се видано, щобъ женитись безъ батька?

О н и с и ф о р ь.

Та ще й виднявъ у свого пріятеля молоду!

Н и ч и п и р ь.

Бачъ, Гна́те, ти-за ёго заступавсь, а вінъ чимъ тобі оддячивъ.

Б а р п 0.

Ачъ, бідний, якъ змінивсь!

А н д р і й.

Не оступавсь би за ёго. А то, бачь, гривъ гадюку у пазусі — вона й укусила!

П а в л о.

А голінний хлопець бувъ сей Сава, та звівъ ёго лукавий!

А н д р і й.

Такъ щожъ що голінний! Хіба ми ёго й не честили за те! Ёму усє було, чогò вінъ стòивъ. Що гетьманомъ не вибрали? А тебъ знавъ, бисівъ, що хоча вінъ и бувъ молодецъ — не черезъ батька се. Якого напусту про ёго напустили! Чимъ ми ёго не шанували: и подарунками и чєстью.

П а в л о.

Ну, та вінъ таки того й стòявъ.

А н д р і й.

Те! оддячивъ вінъ гарно за се! Не по щирій любові служивъ вінъ родині, а зъ користи.

Н и ч ь п и р ь.

А тожъ. Зъ чòго вінъ нажився. Все зъ нашої ласки. Нехай би вернўвъ усє!

О н и с и ф о р ь.

Та вже се ёму не минеться.

К а р п о.

Ну ёго кь злидню! Що ви зъ імъ розвозилися! Баба зъ вòза — кобилі лєгче!

Грицько.

Отъ, Барпо хочъ явъ, такъ вігадае.

(Росходяться).

Гнатъ.

*(Остається одинъ, стоить кілька хвилинъ
наче зляканий, далі з досадою тупа ногою
и рве на собі волосьсе.*

Побила мене лиха година!

СЦЕНА V.

Въ Немірові, у Конецьпільського.

Конецьпільскій и Саво.

Конецьпільскій.

Такъ, Саво. Нехай гажуть, що ми не шанємо тихъ,
що намъ корються — ти не те скажеш!

Саво.

По віки вішні дякуватиму за вашу ласку.

Конецьпільскій.

Що казавъ, усє те сповнивъ: и земля у тебе є, и ху-
тиръ, и усякові статки. И отъ наказавъ будинокъ вибудовати — живи та служи намъ.

Саво.

Поди сили буде, на все раднішъ для васъ.

Конецьпольскій.

А тимъ часомъ я напишӯ про тебе: хоча ваші козаки такъ розгнівѣли короля и посполѣту, що їхъ поверну́ли у хлѣпи, та ми такі — коли зъ щиримъ сердцемъ покоритися — уп'я́ть положимо ласку! А я таки́ настою на тимъ, щобъ уп'я́ть гетьмана поставили — и тоді, Са́во! визнаеш мою правду! будешь Українськимъ гетьманомъ!

С А В А.

Тоді, пане, перше діло моє буде вірною службою оддячити ёго́ мѣсці королю и тобі, мѣму ба́тькові и добродітелѣви.

Конецьпольскій.

Тоді йнакь буде. Ти чоловікъ розумний и дотѣпний! Підъ тобою швидче вони́ увойму́ться, шизматики сі. Тоді, сподіваюсь, у́нія вже вѣзьме своє.

(Са́ва скѣса дѣвицѣ на ёю).

А що ти? ЧогѠ ти такъ дѣвишишься! А! я знаю: ще не розвѣкся съ козацькимъ дѣхомъ! Ну, побудешь у насъ — змѣнишься! ідь теперъ до своєї вѠтчнини, а вѠ неділю до мене, та я таки́ й самъ у тебе на новісильлі́ буду.

С А В А.

У́нія! *(помовчѣвши трѠхи)* до забачѣння пане!

Кінець другѠ ді.

Д І Я Т Р Е Т Я .

С Ц Е Н А І .

Въ Немірові, въ будінку Конецьпільського.

КОНЕЦЬПІЛЬСЬКИЙ, ЛИСЕЦЬКИЙ.

Л И С Е Ц Ь К І Й .

Отъ діво, пане!

КОНЕЦЬПІЛЬСЬКИЙ.

Що таке?

Л И С Е Ц Ь К І Й .

Якъ би панъ думавъ! Той Гнатъ Голій, що здавну зо мною перемовлявся, — якъ би панъ думавъ! На Саву теперъ наріка!

КОНЕЦЬПІЛЬСЬКИЙ.

Якъ!

Л И С Е Ц Ь К І Й .

Каже, мовъ сей Сава нардокомъ прийшовъ, щобъ до насъ підсусідиться, та визнавать про наше! А вінъ, каже, одъ козаківъ посланий, щобъ одводъ зробити. Нехай, каже, панъ ёму не вірить, бо вінъ ёго изражати мислить.

КОНЕЦЬПІЛЬСЬКИЙ.

Як же? Коли він самъ тебе до Сави провѣдивъ!

Л и с ь ц ь к и й.

Отожъ и мені чуждо! Нате вамъ отсей листъ відъ єго.

КОНЕЦЬПІЛЬСЬКИЙ.

(Читає).

«Многи діли дивні діються. Издавну я вамъ бувъ рад-
нішъ, а отсе и мене було підрадили. Я думавъ, що сей
Сава зъ щирою правдою до васъ, ажъ тепера визнавъ, що
вінъ зъ козаками въ ладу и перемовляється зъ їми черезъ
листї. Хай єго високовельможний панъ бережеться: вінъ
зрадникъ, вінъ вамъ лихує! — Вірний и найпоследній
панський слуга и підніжокъ Гнашка Гдлий!» Лихий же їхъ
розберє!

Л и с ь ц ь к и й.

Та я на се, пане, не дуже потураю!

КОНЕЦЬПІЛЬСЬКИЙ.

Тільки сей Сава не добре щось на мене позирє, якъ
я єму про унію стану казати!

СЦЕНА II.

Въ Терехтемірові.

Старшини й козаки проходжуються, розмовляючи про міжъ себе.

М а к с и м ь.

Що, панове, казали, упяють у похідъ?

Н и ч ь п и р ь.

Бодай ёго возілася зъ походами! Ходишь, а нічого не виходишь!

К а р п о.

Панові Ничипирові усє бь пожива була.

Н и ч ь п и р ь.

А щожь мårно биться! То не козацьке діло, коли воюєшь безъ поживи.

А н д р і й.

Та що, братці? Щобъ сєгд гетьмана тряця взяла! Отъ ужє вісімь місяцівъ гетьманує, а що ми зробили: дальшь Терехтемирова носу не ткнемь! Першъ казавъ, що насъ мало: отъ ужє й ціле військо зібралося, а все нічого нема пўтьнёго.

А н т і н ь.

Мовъ нарокомъ усє бариться!

С т е п а н ь.

Та ще й спісивий якій ставъ: от-то колись я прийшовъ до ёго, такъ вінъ такий, що ну!

Г р и ц ь к о.

Щось, панове, та не даромъ вінъ... хай мені не зна що, коли у ёго поганого немає на думці.

П а в л о.

О, ні, панове, за се я стою! Отсє що вінъ рахманний здається — побачимо!

К А Р П 0.

Та вже якъ хочешъ, а я ставъ помічати: щось не добрий вітеръ подиха!

Г н а т ь.

Та й дуже не добрий, пане Карпе! Вамъ, панове, тільки такъ здається, а я запевне знаю, що намъ не забаромъ біда прилучиться.

Г о л о с а.

Якà?

Г н а т ь.

Такà, що здорово біга! Коли ми не випережемо її, такъ пропадемо: ляхи усіхъ живцемъ заберуть.

П а в л 0.

Відъ кòго такъ?

Г н а т ь.

Відъ одного зрадника, сучого сина! Відъ тиєї гадюки, що, мовляли, я у пазусі грівъ. Відъ Чалєнка. А що, панове, ви ще не знаєте де вінъ?

А н т и н ь.

А чортъ ёго зна, пішовъ кудись блукати!

Г р и ц ь е 0.

Отъ ужè півъ-рока якъ и чутка за ёго пропала!

Г н а т ь.

Такъ знайтежъ, панове: вінъ живєть биля Немірова, та й панує. Зазнавсь зъ ляхами, купивъ маєтку, вибуду-

вавъ хоромину, звівсь зъ Конецьпольскимъ, та на насъ на усіхъ теперъ лихо замшля.

П а в л о.

Не минѹе вінъ нашіхъ шаблюкъ, коли се правда!

Г р и ц ь к о.

Я вже за здалегідь про се чувавъ.

П а в л о.

Чувавъ, та й гадки не взявъ.

Г р и ц ь к о.

Ні. Се вже я такий, що відъ мене ні який чортъ не сховається. Провідаю, якъ не вихляйся!

Г н а т ь.

Ти чи провідаешъ, чи ні, а я вже й провідавъ, и взнавъ. Нате вамъ, панове, от-сѣй листъ: коли хочете допевнитись, що се не брехня — прочитайте лишень!

Г р и ц ь к о.

Я не вчений, тагъ хочъ и не глядіти. Чому мѹжно, я й тагъ повірю, а чому не мѹжно, тагъ хочъ ти цілпй оберемогъ папіру принеси, тагъ, далибі, не повірю.

П а в л о.

Давай: *(чита)*. Куди би намъ изъ тобою обачитися, тагъ щобъ ти одъ вражеськихъ помислівъ слабодень бувъ, то я упевнивъ би тя, щобъ ти не лягався, бо тебе не ошубають, алє вельможнимъ війска Запорѹжскаго гетьманомъ поставлють!

Г р и ц ь к о.

Бачите. Що жь отсє вінь затівà ?

А н т і н ь.

Егє! пєрся, бачь, у гетьмани, тагь не дали, — тагь вінь от-куди вдаривсь.

М о с і й.

(Роздвигàючи старшинь швидко).

А ну, стривайте! Ще? Що дальшь бѹде?

К а р п о.

Тю! дивітьсѹ лишень! Оть ищє й вінь нехай прочитà! Дайте ємѹ. Вінь тамь розберє лїсого дїда.

М о с і й.

А що, не розберѹ дѹмаешь?

К а р п о.

А дай ємѹ, пàне Пàвле, нехай вїпъ похарамàрка.

П а в л о.

(Тичє ємѹ листà підь нїсѹ).

Ну на — дивїсь!

М о с і й.

(Розбїрà).

Азà: нї! помиливсь трѹшки: здаєтсѹ *земля*, а вонò бачь *живите*. Чортова ляховà писать не вмє. Ягь погàно!

К а р п о.

А що, розбїравь?

М о с і й.

Чортъ ёго розберє! Погано напїсано.

Б а р н о.

Ні, ні; почавъ такъ кінчай!

М о с і й.

А ну тебе! (*виходить*).

Б а р н о.

Ачъ вирвавсь якъ Пилипъ зъ конопель! Та ні: не при тобі мабуть напїсано!

М о с і й.

(*Хитає головою*).

Эге!

П а в л о.

Ну, слухайте дальшь: «А якъ твоє жоланье есть послужити Крулевству и щобъ ти не боявся ворогівъ, бо ёсли вони увїдають, мусуть тебе у залїза утрончити, абд забїти, то ти спїшно утїкай до насъ, а у насъ пристальний приють тобі налїзень бѹде, и одъ жадного непрїятеля небезпеченство, алє шана якъ потреба». — Отъ що рѹбиться, панѹве, а ми сєго й не знаємъ!

С т е п а н ь.

Ну, спасїбї тобі, Гнате, що ти зъумївъ извїдати, а то ми бь усі пропали.

П а в л о.

Ну, якъ жє ти, Гнате, сей листъ добѹвъ?

Г н а т ь.

Бачите. Вінъ то ще здавну міркувавъ, якъ би насъ згубити, а собі счастья відъ ворогівъ залучити. Ищє съ тиєї доби якъ ляхи забили нашого покійного Острияницю, то хочъ вінъ и такий и сякий, и воевавъ гараздъ, — а все у єго на думці погане було. А Конецьпольскій то й шукавъ такогò, щобъ єму про насъ звістку дававъ. Чогò шукавъ, те й налѣзъ! Обізвався коростяний до шолудівого! Извѣвъ їхъ дідько! Отъ Конецьпольскій и присилà єму листи та подарунки, а вінъ єгò за те звѣщавъ, що у насъ рòбиться. Після того Конецьпольскій й піше до єго: зрадъ, каже, Сава, своїхъ, а ми тобі за се... А Сава то й дума — гада: нехай виберуть гетьманомъ, тоді усіхъ ляхамъ віддамъ! Отъ и я, дурний, за єго заступавсь. Чортъ єгò знавъ: спасибі, що ви менє не послухали! Отò вже якъ вибрали батька, а не єгò, такъ вінъ и майнувъ. А Конецьпольскій тогò не знавъ, що Чалєнко вже поїхавъ до єго, та й приславъ посланця, а я тогò посланця й піймавъ, и от-сєй листъ однявъ, та ще й кажù єму: я Сави прїятель, я єму оддамъ. За тимъ, панòве, відпустивъ я посланця, що мені хотїлось взнать, що дальшъ изъ сєго б̀уде. Отò й вамъ нічòго не казавъ, та до Сави присусідився и єму давай писати, що я на єго нічòго, и щобъ вінъ мені звістку давъ, якъ вінъ собі має, и що рòбить. Отъ вінъ мені й присилà листъ. Натє єгò вамъ, от-сєй листъ, прочитайте.

П а в л о.

(Читà).

«Та вже мені не жити зъ бозакàми: дїбую за тє, що ти менє не забудешъ — є зъ кимъ изъ своїхъ розмовляти,

але мені Конецьпольській обіцяє гетьманство. Тоді я тебе не забуду». Та ще й підписався: «був колись козаць, а теперъ ляхъ!»! Що скажете, панове!

Грицько.

Ачъ що! бачите!

Степанъ.

Смерти предать ёго! Такого злодія земля теріти не мусить.

Павло.

Якъ то ти ёго вѣсишь! смерти предать!...

Гнатъ.

Отъ дикѳвина! Тільки на мене поважтеся, а я васъ прямо на ёго наведѳ; нішкомъ, ніхтѳ й не зна! Дней у вісімъ доскачемо до Немірова, а відтиль вінъ за дві милі.

Антінъ.

Такого йрода мабѳть и на світі не булѳ. Якъ же? Батька свого, рідного батька ворогамъ продає!

Онісфоръ.

Юда, бісівъ синъ!

Гнатъ.

Що жъ ти будешъ робить!

Микѳта.

Абѳ ну, якъ ёму не сѳромно: товарища свого якъ підвѳвъ! Га! молодѳ перемѳвити! пропала бѳдна й дѳвчина.

ГНАТЪ.

Алє! от-тожъ вонò. Чи менє то вже мабуть Бигъ Свя-
тий спась! (*хрєститься*). Слава Емú Вишнему Создàтелеви!
Попавсь бувъ я у дїяволови шпòни. Ви ще, панòве, не знàете
що се за дївчнна? Сохранї Мати Бòжа!

В С І.

(Цїкаво).

Що? що? ягъ?

ГНАТЪ.

А щò! (*тихо—бòязко*). Відьма, чарівниця!

Б О З А В Ї.

(Тòспляця біля ёго).

Отъ ягъ! а нù! розскажі! А що тамъ тагє!

ГНАТЪ.

Хай менї òчі вїлзуть, коли вамъ не правду скажù.
Отò, братці, праведно кажется, що на вòвка помòвка, а злòдїй
кобилу вкравъ. Отъ, рòка півтора томù, усі казали про Гапку
Мотрòшиху, що бùцимъ вона відьма, та що до неї изъ сї-
нєго кùта змїй лїтавъ: чи якà шкòда у кòго зрòбиться —
усє вона! чи бòлість комù прилùчиться—усє Гапка винна!
А ягъ її вбитъ хотїли, а вона утегла, тодї всі казали, що
у сорòбу перевернùлась, та й полетїла кь дїяволу. Отъ-
же, братці, вона спасєна душа: перетєрпїла що, та пі за
вщò! Пїсля тòго я її бачивъ! Та де бачивъ? у монастирї:
не їсть, не пьє, Богу мòлиться! А ми òнъ що на її звер-
нùли! А се, панòве, що не дїялось, тагъ отъ нехай менє
хрєсть побьє, хай я скрїзь зємлю провалюсь живїй, коли
се не тагъ—се все оттà бїсова дївчина! Вона й Саву тагъ

ззурочила. Хотіла вона й мене загубити и отто, бачь, таку мороку напустила, що я її сватати ставь, такь сохранила мене Царіця Небесная! Подумавь я тоді Божої Матері молебень відправити. Тільки що відправивь, а въ мене очі й розкрились. Вонд, бачиться, молитва й одолла діяволову силу; такь вона бачить що ні, — не на того напала, учепилась за другого, та й поволокла . . . У мене ще тоді догадка була, та все такь, та такь, а отто вже, тижня зо два, бувь я на луці, що на праву рѹку одь ліса. Сднечко стало сидати, дивлюсь: зміяка такій престащенний летить, а зь хвоста такь йскри й сиплються, приглядівсь . . . ажь на зміяці сидить вона, Савиха, а на голові у неї такі предиковинні квіткі, що й розгадати не зьумієшь. Я якь перехрестивсь, та якь трічі плѹнувь, та якь врикну: Во имя Отца й Сина и Святого Дѹха Амїнь! Якь же по всѣмѹ лісу підніметься вітерь, та якь загерѹє, та підь зміяку, а зміяка той такь и шелѣхнувь! Туть де не возьмїсь кляча чортївь, и чорнихь, и сїнихь, и вишневихь и всякихь: якь підняли вони за волосья Катрю, та й шмогонѹли упьять кь злїдню! А сежь, мабуть, летіла вона якѹ шкѹду намь вчинити! От-такє, панѹе! Щобь мене Богь убивь, коли я хоть на нїточку збрехавь!

М а к с і м ь.

Ну, Бігь же тебе спась, що ти зь нею не одруживься!

Г р и ц ь к њ.

Вонд й по лицю видно було, що вона відьма! Мені ще тоді, якь усі казали на Ганку, не вірилось: охь, не Ганка се, важѹ, йнша мабуть!

Ничийпиръ.

Бідна Галка; отъ согрішили ми, що казали такъ! Теперъ вона святà бѹде.

Степанъ.

За се намъ треба передъ нею опрощєння прохати!

Онисифоръ.

А ту, бiсову, покарати!

Андрій.

Покарати, покарати. Хибà спєршу Бiгъ смєрти завдастъ, а то сѹчий синъ бѹду, коли не вбью її.

Степанъ.

Вонò такъ на свiтi дiється, що вже хочъ якъ, а хто по закòну йде, то той закòнне й рòбить, а хто нi людєй не слѹхає, нi Бога не почитає, тогò й дiлà кà зна якi. Бо хто по Бòжому йде, то у тогò тiльки те й на дѹмцi, щòбъ якъ то угòдне Бòговi зробити, а вже хто супротивникъ Богу, то той и до людєй вже не такий, и не те, — самъ собi вадить! Такъ я кажѹ, панòве?

Де кiлько голосiвъ.

Такъ, такъ.

Степанъ.

Ну, отъ бачите: хочъ би от-ся вiдьма! Вона, бачъ, не на те пішла, що Бiгъ влiть, а все якъ би на сѹпротивъ, мовъ нечистому угòднее, а не Бòговi, такъ отъ її дiлà кà зна по якòму! А то вже хочъ и сей Сава, ажєжъ вона що робила панòви Гнатòви, а вiнъ, якъ чоловікъ Бòговi вгòдний,

не зразу на її поваживсь, а першъ у Божу церьву пішовъ, та Божої Матері молібень відправивъ, такъ отъ ёго й Богъ не зоставивъ. Сказано, що хто якій до Бога, такій и Богъ до ёго! Отъ доброму не поустить Господь вийти во искушеніе, а якъ поганний, та стане у ёго на думці не добре, такъ и Бігъ одъ ёго одстуниться, такъ вінъ такъ и пропадє. Далибі, такъ и пропадє, панове!

К а р п 0.

Та що ти свою мову такъ распустивъ — бачъ який мўдрий!

С т е п а н ь.

А хібà жъ я не такъ кажў!

К а р п 0.

Віримъ, віримъ. Та ти жъ чоловікъ розўмний!

С т е п а н ь.

Можє я розўмний, а можє й ні, тїльки що я кажў, такъ се вонò такъ и є.

П а в л 0.

Що Сава зрадникъ, то я й самъ бачу, и вамъ скажў, що ёго, бісового сїна, коли вінъ не схотївъ по правді робити, треба вбити, — а отò, що панъ Гнать казавъ про відьму, то я вамъ, панове, скажў, що я симъ баламъ про чари не дўже вірю.

Г о л о с ѝ.

Якъ?

П а в л о.

Також, що треба винного, а не безвинного карати: якъ заробивъ Сава, таку й заплату нехай берє, а за що жь бідна жінка пропаде. Се вже, панове, не лицарське діло: за се насъ Господь покарає!

А н д р і й.

От-тобі на! Ну, чудний же ти дуже, пане-брате: таку зодійбу не те що вбити — живу спалити!

С т е п а н ь.

А тожъ! Гріхъ доброму чинити зло, а супрутивника Божого карать подобає.

Г н а т ь.

Пань Булюкь мабуть мені не вірить!

П а в л о.

Да такі й не вірю.

Г н а т ь.

Хай Богъ спасє, щобъ я душу свою кь злидню ні за вщо отдававъ! Коли хочете, панове, я ще вамъ побожуся: хай мені рѹки й нѹги вигниють, хай мені очі вилізуть, хай мене водші живого зйдять, коли се брехня! Хай мені душу чорті у пекло потягнуть, коли се неправда! Отъ вамъ Христомъ Богомъ клянуся!

В с і.

Віримъ, віримъ! Павло недовіроць.

П а в л о.

Якь, панове, я недовіроць?

А н д р і й.

Та коли жь ти брату своєму не віришть! Хібажь такі
возаць стәне дурно божиться?

П а в л о.

Якь хòчете... ви волю маєте, а я зь вами отповіту
за невинну душу не беру.

Г н а т ь.

Ну щожь! знатимемо й безь тебе, що робити: завтра,
панове, їхати бь туди; бо щобь дїволова сила чогò не на-
робила. Ге! батько! цїтьте!

С Ц Е Н А І І.

Входе Петро Чалий.

П е т р о.

А обь чимь, панове, радитесь?

Г н а т ь.

Обь тимь, пане гетьмане, що ти не гараздь робишть.

П е т р о.

Якь?

Г н а т ь.

Такь, що ми вже свілько от-туть сидимо безь діла —
сорочки прудимо!

А н д р і й.

А за того ляхи скорь православну віру изженуть.

П Е Т Р 0.

Панове! И гріхъ, и стидъ вамъ такъ на мене казати. Ви жалкуєтесь на мене, що я васъ у походъ не веду, а ви бь самі мене ганьбували, колибъ я васъ въ несправности повівъ. Я тимъ часомъ и пороху, и куль, и самопалівъ, и всякихъ знарядивъ надбавъ, щобъ усє у справі було. А теперъ тільки сподіваю запорізцівъ, бо вони обіщались зійтися зъ нами. Тоді можна и въ походъ: хочъ що зробимо, такъ не безъ слави. А то що зъ тдо, що лякати ворогівъ! Та на що, панове, ви мені очі одводите: знаю я, що не про те ви рахували, а про могò сина розмовляли.

А н д р і й.

А хіба ти підслухавъ!

П Е Т Р 0.

Хочъ и не підслухавъ, та знаю.

П а в л 0.

Ти догадавсь, старий. Такъ: про твого сина розмовляли.

П Е Т Р 0.

А чи не можна батькові знати про се?

П а в л 0.

Батькові то може й не можна було бь, та гетьманові треба. Дізналися ми, що твій синъ израдникъ и насъ усіхъ згубить замшля. Отъ листи — прочитай!

П Е Т Р 0.

Я вже їх бачивъ. Мені показувавъ Гнатъ Гдлий.

П А В Л О.

А що ти про се думаєш?

П Е Т Р О.

Заставивъ вінъ мене на старість слези проливати!

П А В Л О.

Изъ слезъ нема пуття—а ми поїдемо, та вб'ємò ёго!

П Е Т Р О.

Не знаю, якъ вамъ и одказати на се: просити васъ, скажете, що оступаюсь за пзрэдника! Панове! я вашъ гетьманъ: ви самі мене вїбрали—я зложу зъ себе гетьманство, бо гетьманові не пристало вамъ кланятись. Ні, панове, я не гетьманъ вашъ, я прòстий козацьк, старій, чахлий—я прошу у васъ: змилуйтесь надо мною!

А н д р і й.

Якъ?

П Е Т Р О.

Не робіть мене на вікъ бесчáстнимъ! Не вбивайте мого сїна! Коли вже вінъ ставъ такий зрэдникъ—я й самъ бачу... поїдемо до ёго, вінъ покається, вінъ посорòмиться батька свого рідного! Панове... вінъ такий нашъ чоловікъ! Далибі! Бачите, у мене нема ні рóду ні племени, вінъ у мене одїнь-одїнь, та й того хочете у мене відняти!... Та краще ви мене першъ убийте, щобъ и до моїхъ вухъ не доходило, що ёго на свїті немає! Панове! що якъ би вашъ синъ такъ... пожалїли бь... такъ и мені! Пожалуйте ёго: за сєе васъ и Богъ не зоставить, що ви мені бідному уважите!... На щожъ ви мене й гетьманомъ вїбрали, коли останню радїсть

хочете одняти? . . . Перший разъ простити можна, а я самъ зъ вами поїду . . . далиї, вінъ уп'ять буде вірний нашъ ! Коли вже на ёго не хочете положить ласки, надомною зми-луйтеся ! . . .

А н д р і й.

Бачъ ! такихъ зрадниківъ багато буде, такъ усіхъ безъ хлѣсти й оставляти !

П е т р о.

Та я ёму самъ передъ вами таку дамъ хлѣсту, що не дай Боже ! Та ви самі хочъ якъ ёго покарайте, хочъ у глибоку на скільки запріте, все що хочете — вінъ на те за-служивъ, все, тільки до смѣрти ёго не забивайте ! Хіба вамъ хороше буде, якъ я на васъ цілий вікъ жалкуватимуся ! Коли я не вгоденъ вамъ, я хочъ зразаъ оддаю булаву свою ; й не хочу, и цуръ ёму й пекъ . . . вибірайте собі когò знаєте, тільки могò Саву не забивайте ! . . . Вінъ же колись бувъ такий хоробрый, и такий прїязний и до віри и до людѣй ! Тепѣрь то я вже бачу : на що погані люде не призведутьъ ? а вінъ собі молодий ! . . . Одхлѣстумь ёго, та й привеземò до дому . . . я ёго тоді держатиму ! Панове мої ласкавін : нехай уже тоді, якъ у другий разъ що затіе, тоді я не тільки не стану просити, самъ передъ усіхъ приведу, та такъ своїми руками голову й відсічу ! А тепѣра вже зми-луйтеся, простіть, пожалійте свого гетьмана !

П а в л о.

Бачите, якъ вінъ жалібно прѣсить ! Треба ёго пожаліти. Вінъ чоловікъ добрий, та ми самі вибрали ёго гетьманомъ.

Ну, панове, ми пожаліємо єго! Такъ, пане гетьмане, для твоєї милости можно, да тільки, щобъ ти єго одхлостувавъ.

П Е Т Р 0.

Далибі, одхлостую... самі, кажу, що хочете робіть, тільки до смерти не забивайте.

П А В Л 0.

Треба пожаліти гетьмана; та й Сава бувъ чоловікъ — молодець. Такъ, вельможний пане гетьмане: тобі ми зробимо вслугу. Гарно, панове?

Д Е в і л ь к о г о л о с і в ь.

Гарно!

П Е Т Р 0.

О, спасібі вамъ! О, дай вамъ Господи усякого добра, и вамъ, и дітямъ вашимъ!

Д Ж У Р А.

(Входить).

Приїхали посланці одъ запорозцівъ...

П Е Т Р 0.

Бому вгодно, панове? отъ бачите сєго я й доживавсь!

(Виходить, за нимъ Павло).

СЦЕНА ІІІ.

Г Н А Т ь.

(Хоче йти).

Счастливо, панове!

А Н Д Р І Й.

Буді ти?

Г н а т ь.

А що мені зь вами туть робіти? хотівъ я вамъ добра, такъ ви менє не слухаете! Бігъ зь вами! Будете каяться, и про мене згадуватимите, та пізно буде!

А н д р і й.

Я не згожавсь простити и не хочу.

Г н а т ь.

Такъ бачъ, ви сєгд Павла слухаете! А тогд не бачите, що вінъ изъ гетьманомъ за однє! Отъ вінъ и мені не вірить, и на хрестъ мій великий не поважає; каже, що я збрехавъ! Щожъ, коли я збрехавъ, такъ нехай збрехавъ!

О н и с и ф о р ь.

Ні, пане Гнате, якъ? ми тобі віримо!

С т е п а н ь.

Ну, а щожъ ти тепєрь намъ порадитишъ?

Г н а т ь.

Я вамъ нічого не буду радити, я тільки спитаю васъ: чи можна простити и пожалувати зрадника, бісового сїна, невірного, онціхриста, знахоря, вовкулаку, що изъ чортами за панібрата? Та ще у бісового сїна ажъ живкї трусяться, якъ би намъ лихо, та напастъ зробити. А! ну, якъ ви на се сважете?

С т е п а н ь.

Та вонд такъ, та батьва жалко.

Г н а т ь.

Батьва жалко! А сєгд ще допуття не знаєте, що у

того батька на думці. Чого він насъ такъ забавля! Чортъ ёго віда! Може вінъ самъ изъ сїномъ за однѣ!

С т е п а н ъ.

О ні! вінъ, здається, чоловікъ добрий.

Г н а т ь.

Добрий, щобъ ёму добра не було! Ну, та нехай... нехай вінъ и добрий, явъ ти кажешъ, нехай буде по твоєму! вінъ каже: я ёму дамъ хлѣсти, коли хочете передъ моїми очима ёго самі побьете. Такъ, та трѣшки не такъ! Нехай би той Сава прѣстий чоловікъ бувъ, а то вінъ знахоръ, а жінка у ёго чарівниця... що ти нечистій сїлі дошкуляешъ? щожъ, що ми ёго побьемо, а вінъ изъ своєю відьмою такдо лиха намъ наробить... тоді самі не раді будемо, що й побили! Тоді вже певно пропадемо. Ащѣ ви на се скажете?

А н д р і й.

Ну, щожъ, панѣве, не можна ёго пожалувати, ніякъ не можна: колибъ вінъ не такий, а то бачъ... ніякъ не можна! Якъ скажете?

В с і.

Цуръ ёму! смерть ёму умісті зъ ёго відьмою!

Г н а т ь.

Отсе такъ! А щобъ той сідий зъ своїми хлипами васъ не турбувавъ, то одберемо собі козаківъ, та порадимо, кому їхати, та сєгодні у вєчері й гайда!

А н д р і й.

Ну, хто поїде? Я їду.

М и г њ т а .

И я .

Г н а т ь .

Ти, Грїцьку ?

Г р и ц ь к о .

Якъ же ?

Г н а т ь .

Ничїпирь ?

Н и ч ь п и р ь .

О, якъ би я ще не поїхавъ ! менї найпаче те, що у бісового сїна худоби до чорта.

М о с і й .

Та вона у ёго не чистою силою вона. Хай їй цурь !

Н и ч ь п и р ь .

А ми її свяченою водою обїльемо, отъ не чїста сїла її одлїгнє !

С т е п а н ь .

И яжъ поїду : менї отъ якъ хочеться подивїться, якъ не чїста сїла изъ сучої відьми къ злїдню піде !

Г н а т ь .

Поїдемо, поїдемо. Сєгодні увєчсрї до мене, усє изготуємо, та й гайда.

Г о л о с а .

До зобачєння, пане Гнате.

ГНАТЪ.

Счасливо!

(Козакі розходяться).

ГНАТЪ.

Га! га! буде й на нашому тижню свято!

Лисецький озирючись підходить до Гната. Гнатъ показує ёму куди пішли козакі, берє ёго за руку и швидко виходить).

Вінець третєї ді.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

СЦЕНА І.

Въ будинку Конецьпольского въ Немірові.

Конецьпольскій частує Саву.

Конецьпольскій.

Ну, хоробрий козаче, випьемо лишень. Я знаю, що у тебе такого нема дома!

С А В А.

Ми, українці, жити у роскоші не звикли. Не тимъ сее вино мені добре, що смашнє, а тимъ, що дорога для мене приязнь, та ласка твоя. (*П'є*). Щобъ тобі Господь віку прибавивъ!

Конецьпольскій.

Дякую. Ну, думавъ такъ я, коли ми зъ тобою воювали, що вино умісті питимемо? А здорово ти насъ дошкунявъ!

С А В А.

Що було, то за вітромъ по воді поплило: на що пршло згадувати! Не противу тебе, та й не противъ короля ми воювали—а противъ неправди. А я, пане, ніколи вамъ не ворогувавъ, а хочъ коли, такъ усє бажавъ, щобъ міжъ нами згода була.

Конецьпольскій.

Правда. Тоді се й було. Теперъ, бачъ, ти покаявся, такъ и ми простили тебе. О, колибъ усі такі покірливі були!

С А В А.

Мені бь самòму ніщо такъ не пріязно — якъ би ми помирилися й òдинъ дрúгого, ляхи й козаки, за братівтвi почитали.

Конецьпольскій.

Не за братівъ, за панівъ, бо все такі мнѣ старішъ одъ васъ. А що я тобі зàразъ подамъ, то ти довго мені будешъ виноватий, щобъ такю пріясною новиною мене на оддѣчку привітати. (*Вийма папірз*). Отъ, мій коханий Саво, изъ Варшави мені листъ прислали. Ти знаєшъ, що я писавъ про тебе, що ти прийшовъ до насъ, и прохавъ визволить тебе одъ козацької злоби, и обіщався намъ вірою й правдою служити; и що ти чоловікъ розумний и дотепний, и такъ якъ намъ треба сýпротивъ бунтовниківъ, що своєю волею собі гетьмана вибрали, дрúгого гетьмана поставити, то я, якъ ми тоді й радилися: самъ знаєшъ, и писавъ, що не знаю, мовъ, нікого òпричъ тебе, щобъ комú можно було булаву уручити. Теперъ мені відписали зъ Варшави, що нехай б́уде помòдому, и самъ круль нарікъ тебе гетьманомъ війська козацького.

С А В А.

Вірою й правдою служитиму моєму добродітелєві.

Конецьпольскій.

Та велять мені ще òпрічъ тихъ козаківъ, що намъ вірні zostалися, ище чотіри тисячи ляхівъ відправити, щобъ

зъ їми ти угомонївъ бунтовникївъ, та на законне Бѳгомъ и королѣмъ нарїченне своє панство уступївъ.

С А В А.

Що менї король наказує, то усє къ єго чєсти и славі робити маю.

Конецьпѳльскїй.

Та ще писавъ я про те, що бунтовникї батька твого рїдного гетьманомъ поставили — на се вїдписали менї, що коли єго вѳзъмуть, то єму нї якої карї не бѳде. Круль дѳбре твою вїру й правду бачить: бо ти й батька не жалєшь, абї тїльки вѳдлити вѳлю єго мїлости. Тимъ тобї сєє й уважєється!

С А В А.

За се вїшно Бѳга молїтиму за єго крулѣвську мосць...

Конецьпѳльскїй.

Отъ и все. Та ще велєть менї зъ тобою умѳвиться.

С А В А.

И безъ умѳви, пане, служїтиму я прѳсто: не прїйшовъ бн я до васъ, колибъ вамъ лихувавъ.

Конецьпѳльскїй.

Ти чоловїкъ дѳбра душа, я знаю се. Тїльки те, що наказують — трѣба уважити. А сє, бачъ, щобъ я тебе до прїсяги прївївъ, що ти бѳдєшь вїрний послѳшникъ посполїтїй!

С А В А.

Хочъ я й безъ прїсяги у вїрности не змінюсь, та прїсягну́тися у правді не грїхъ. Дѳбре, пане.

Бонецьпдльскій.

Ищё одна умова: круль и рада наша хочуть, щобъ ти заприсягнувся, що усімъ зусіллямъ будешъ ўнію на україні ввѣдти, и вѣлею и невѣлею заставлятимешъ козаківъ бѣти нашими, щобъ вони свою шизматичьку віру покидали, а ўнію приймали. У сімъ тобі треба намъ присягнутися. Вонѡ, я знаю, ти бѣ сѣе робивъ и безъ прісяги, та все треба щобъ дѣло до дѣла було.

С А В А.

Ўнію, пане?

Бонецьпдльскій.

А що? Ти самъ знаєшъ—безъ сѣго не мѡжно. Не лиха ми вамъ хочемо, а добра; щобъ и ви якъ треба Бѡга чтіли и царство небѣсне зъ нами залучали!

С А В А.

Ні, пане: я своїй вірі не зрадникъ.

Бонецьпдльскій.

Якъ се?

С А В А.

Тіломъ и душѣю радішъ я вамъ служити, а на свою віру войню не підѣ. Я самъ хотівъ прохати сѣі одної ласки, щобъ нашу віру не давили, а ту щіце на мене самѡго накладають, щобъ я свѡій вірі ворогувавъ. Ні, пане, якъ хочешъ—цуръ томѣ й гетьманству! Моя віра мені надъ усѣ дорѡгже!

Бонецьпдльскій.

А коли такъ, чоѡ жъ ти й прибудівъ до насъ?

С А В А.

Королю своєму законному прийшовъ я служити, а не віру свою отцевську й дідівську зрадити!

Конецьпольскій.

Граться зъ нами захотівъ, хлопъ?

С А В А.

Буде твоя ласка, не гнівайся на мене, що я тобі казатиму: я чоловікъ прѣстий и казатиму прѣсто, — може коли не такъ здаватиметься, та я знаю, що ти панъ добрий и милостивий — вибачатимешъ мене! Сподіваючися, що ти мене не zostавишъ и що може чимъ услужу своєму королєві, я прийшовъ до тебе. Ти, дай Бѣже тобі здоровья, усїмъ надїливъ мене и своєю милостю потїшавъ; живу я зъ твоєї ласки и нї вь чимъ менї жалкувати. Тїльки служити вамъ вірою, та правдою, та дякувати вамъ одъ щїрого сѣрдця, та Бѣга за васъ благодїти! Але, пане, я не прийшовъ до тебе, щобъ ми, мовъ купці на ринку, объ своїй вірі тургувалися. Ти жь, пане, самъ чоловікъ и розумний и вчєний — уважъ самъ: вонѣ правда, прѣтивъ сѣгѣ нїчого казати, що нагазують, то трѣба сповнїти, але, такъ . . . зъ твоєї мїсли, зъ твого щїрого сѣрдця, скажи менї, пане . . . якъ тобі здається се, що насъ такъ налїгують, та втїсняють? Що! хїба ми нєхристї, бесурмєни? Усє така жь віра! Що ви Бѣгови та Спасителєві мѣлитесь, що ми — усє рївно! Що ви Святїхъ Бѣжихъ чтїте та шанѣте, що ми — усє однаково! Одїпъ Богъ, одна хрестьянська віра — за що жь намъ така нападєть? За що насъ бїднихъ такъ зневажати? Далибї не знати що ви рѣбите зъ нами! Не булѣбъ у насъ нї чварь,

ні бунтивъ, жили бъ ми якъ браті рідні проміжъ себе, колибъ ви насъ хоча якъ людей важили! Отъ, бачъ, старі люде кажуть: за покійного короля Стефана... а жежъ якъ ми вірно служили ёму, и нічого поганого тоді не було! А тепера... Господи мій милостивий! Далибі, якъ ти знаєшь собі, а правду говорю — вонò такъ! ми бъ вамъ вірно служили, колибъ ви на насъ лиха не покладали.

Конецьпольскій.

Досць! Шизматика нічого слухати. Роздобаривать зъ тобою — воду товкти.

С А В А.

Шизматика, пане! От-такъ у насъ робиться: ви насъ лаєте шизматиками,—ми васъ недохристями. А нема нічого изъ сего доброго, пане! Ще й поприкаете, кажете: бунтовникі. Ми не шизматики и не бунтовникі. Ми не шизматики: наша віра хрестьянська, свята й непорòшна: віруемъ ми въ Господа Ісуса Христа и Матірѣ Егò Пречистую, и Святїхъ Егò, віруемъ такъ якъ діди наші віровали, и зостанемось кріпкі у тій вірі, що хочете ви зъ нами робить! Дай Боже, щобъ и діти наші такъ же вірили! А що ми не бунтовникі, то тожъ я тобі скажу: хіба ми вамъ вірно не служили? хіба ми васъ одъ ворогівъ не боронїли? скільки разівъ бесурменівъ одъ васъ відгнали? скільки разівъ супроти москалівъ ми вамъ помічю помагали? Подивітєсь лишень у старосвітські описі ваші: чи нема тамъ козацької слави? чи не проливали ми за васъ своєї крові? чи відмогалися ми коли небудь вамъ служити? А якъ за се була дяка? Що скажешъ, пане? Що намъ теперъ одъ вашої

неправди нікуди діваться! Що намъ віде головї прихилити!
 Що намъ не дають молитися Бòгові! що нами якъ скотиною
 орудують! Та ще й кажете, що ми й такі й сякі, и бун-
 товники, и розбійники! Ніколібъ ми не бунтовали, колибъ
 ви зъ насъ не глумовали! Такъ, пане: хочъ гнівайся, хочъ
 що хочешъ роби, твою волю, твою мічъ, а я правди казати
 ні передъ кимъ не побоюся!

Конецьпольскій.

Що жъ вінъ теперъ думає починати!

С А В А.

Що ти прикажешъ, пане: я у твоїй господі. Волю ма-
 ешь мене у кайдани залити, та у Варшаву відослати — нехай
 тамъ мене смерті предадуть: мені та потуга буде, що я
 за свою віру загину!

Конецьпольскій.

Коли бъ зъ иншимъ — ябъ справді тебе учинивъ. Тебе
 я поважаю за твою дотепу, та завзятыя. Я тебе не гантиму.
 Іди собі; тільки одъ мене більшъ ласки не сподівайся! Що
 я тобі давъ — усє беру назадъ, бо ти не хочешъ уволити
 волю королєвську!

С А В А.

Ти мені подарувавъ — твою волю й назадъ узяти. Все
 твою волю, пане.

Конецьпольскій.

Щожъ? Ти думаєшь от-сє тобі й лүчче буде? Відъ
 козаківъ ласки не сподівайся! Вони вже давно смерть тобі
 варікали.

С А В А.

Се я знаю. Та що жъ тутъ? Крий Бѣже, я не боюсь смерті! Возьмете мене ви—мені те легко бѣде на душі, що за віру свою доведеться вмѣрти; убьють мене козаки — я вѣсело мѣшу умірати: знатиму, що за короля свого предаю дѣшу!

Конецьпольскій.

Ну, йди, я тебе не держу!

(Виходить джура).

Д Ж У Р А.

Прихавъ до пана Сави Хомка: та такий запірханий! нїшкомъ щось має панові сказати.

Конецьпольскій.

Нехъ сюди прийде!

(Оглядаючись виходить Хомка).

С А В А.

Не ховайся, Хомко, кажи правду, чого ти?

Х О М К А.

Пане! лихо намъ приходитьсь! Крий твого двору блугають козаки, усѣ визирають зза лѣсу. Жінка твоя боїться, не знаємъ що й діяти: поспішай швидче, пане.

Конецьпольскій.

А що? от-сѣ жъ вони почули де ти, та й прихали убить тебе!

С А В А.

Бѣжа вѣля!

Конецьпольскій.

Послухай, Саво, у мене є війська довіль! Положу на тебе милость! Тільки змовимось, (*ласкаво до ёю*) ну, Саво, на уговоръ — рядну! Ну!

С А В А.

Ні, пане — твой воля, сего не буде!

Конецьпольскій.

Що ж? Ти пропадеш? Вони тебе забьютъ, — дарма, що твій батько надъ ими панує. Вінъ первий підіме на тебе руки. Хочъ ти й проситимешся, такъ не змилюються.

С А В А.

Просітьсѧ мені шгодѧ! Я умру, явѧмъ уродився! Ні до кого у вігъ свѧй не вклонѧвъ, такъ и передъ смѧртью не поклонюся.

Конецьпольскій.

Пропадешъ, Саво! Краще підпишѧсь от-тутъ, тай иди собі зъ громадою.

С А В А.

Ні, пане, далибі ні! Сказавъ, що сего не буде, такъ и не буде!

Конецьпольскій.

Та ти жъ пропадешъ! Такий молодій, хоробрій: у тебе жінка и синъ, кажешъ, є маленъкий! Саво, мені тебе жалко: пожалуй семью свою!

С А В А.

Коли вони живѧ зостануться Вігъ імъ буде отцемъ!

За сиротю, кажуть, Бігъ зъ калитю! Вінъ милосѣрдъ — на ёго сподіватися треба! Коли жъ и імъ смерть буде, тожъ Божа воля!

Конецьпольскій.

А, та який же ти непокiрливий! Вчепiвсь за однo, такъ однo те й твердiть. Коли жъ такъ, далибi менi тебѣ жалко, зоставайся поки у мене.

С А В А.

Твоя воля и пустить мене и не пустить: тильки коли ти мене пускаешъ, то я по своiй охoтi не зостанусь: у мене семья — погидати її грiхъ.

Конецьпольскій.

Ну, йди! Хто не слухае тата, хай послухае ката! Иди, я тебѣ не гаятиму!

С А В А.

(Помолившись Богу).

Спасибi. Прощай, пане; може не доведѣться бiльшъ ба-читися, дай Бoже тобi, що въ ёго прoсишъ и семьи твоiй; дай Бoже королєви нашому счaсття и славу; и всiмъ дoб-римъ людямъ дай Бoже дoлю дoбру!

Конецьпольскій.

Иди собі къ змiдню.

(Сава й Хомка виходять. Конець-польскій стоить замiслившись).

(Входѣ Лисецький).

СЦЕНА II.

На полі лісодзь. Поміж кущами течія.

Сьва зь Хомкою ідуть вѣрхи.

С А В А.

(Співà).

Вилинула галка зь зелєної бálки:
 Сїла пàла галка на зелєній сòснї!
 Вітеръ повивàє, сòсенку хитàє!
 Не хитàйся сòсно: менї жїти тòшно!
 Не ламàйся гїлко: менї жїти гїрко!
 Немà вь мєне рòду нї отця, нї нєньки:
 Покиннули мєне и братї рїднєнькї!
 И братї рїднєнькї, и вїрна дружина:
 Одинъ сиротїна, якъ вь полі билїна!

Хомко, наберї лишь менї водї, отъ якъ пїти хочеться!

(Хомка слїзà сь коня и набїрà водї. Сьва випивà).

С А В А.

Хомко!

Х О М К А.

Чогò, пàне?

С А В А.

Бачишь ти ондечки ширòгу долину: онъ-онъ мрїє —
 вругòмъ лїсь, полїву руку рїчка?

Х О М К А.

Бачу, пàне!

С А В А.

Тамъ колись відомщавъ я за Острияницю ляхамъ, тамъ колись клювали тіла їхъ орли та ворони, — а я зъ своєю кравчиною вертавсь до дому: біли у котлі, сурьмили у сурьми, — весь людъ зустрічавъ мене, усі кричали: ай Сава—богатирь Сава! Тоді мені й пісню приложили. Тому вже два роки, а швидко пройшли! Ще мабуть зосталися сліди мої на тій долині, зосталась и пам'ять моя у ляхівъ, а слава моя, що я тамъ залучивъ—за вітромъ полетіла!... Поїдемо, Хомко?

(Ідуть).

Кінець четвёртої дії.

ДІЯ П'ЯТА.

СЦЕНА І.

КАТЕРІНА И МОТРИЯ.

Тільки що купали дитину. Катеріна, сповівши її, кладє вь колиску.
Мотря винісе воду.

КАТЕРІНА.

Охъ, Боже жь мій! Та якъ же мені страшно! Коли
поїхавъ Хомка, а досі Сави немає!

МОТРИЯ.

Та вонò, вьажуть, далєко!

КАТЕРІНА.

Охъ, та якъ же я излякалася! Досі усє тагь и трү-
сяться!

МОТРИЯ.

Та буди жь вонò пішло?

КАТЕРІНА.

Та хто єгò зна, якъ я встала, тагь щось забованіло
біля лса...

МОТРИЯ.

Спасі Господи!

(Вихòде за двєрі. Чути каркає воронь).

КАТЕРИНА.

Що се?

МОТРИЯ.

Геманівъ брюкъ! тричі вже зганяла зъ бовдура —
уписьють сівъ було!

КАТЕРИНА.

Охъ, се жъ вонò та не даромъ!

МОТРИЯ.

А оту́ нічь — такъ совà те й зна літà коло хàти, та
все угува!

КАТЕРИНА.

Щось вонò та ё! Мотре, далибі се не даромъ! колибъ
хочь Сàва швідче!

СЦЕНА II.

Батерина сидить на лежанці й колише дитину. Входить Сàва. По лицю
ёго видно, що вінъ дуже стурбований.

КАТЕРИНА.

(Біжить до ёго).

Сàво, мій миленькій! Ну, насилу я тебе діждалася!
А тутъ така напàсть — зовсімъ біда приходилась безъ
тебе.

САВА.

Що, моє сёрденько?

КАТЕРІНА.

А що? сижу от-тамъ сама собі, тай колишю дитину; тільки ненарокомъ я зиркъ у вікнѣце — ажъ тамъ щось замеряло, та такѣ страшнѣ: я такъ излякалася — самѣ у козацькій одѣжі, а лицѣ такъ схѣже на Гната Гѣлого.

САВА.

Ні, моя мѣлая; се тобі такъ здалѣся. Чогѣ вони сюди зайдуть? Не принесѣ ихъ нечѣста мати. Та на Гната Гѣлого ти вѣжешъ?

КАТЕРІНА.

Эгѣ!

САВА.

Якъ би Гнать Гѣлий, такъ би я й не боявсь.

КАТЕРІНА.

А я такъ — такъ ёгѣ боюся, що не дай Бѣже! Отѣ колись вінъ мені у во сні приспѣвся: наче йде до мене, та простягъ рѣки, та й хѣче менѣ обняти, а я одѣ ёго... та такъ мені страшнѣ сталѣ, що якъ прочѣнялася, такъ перевернѣться на дрѣгий бѣкъ не посмѣла! Мені усѣ здаѣться, що коли небудь вінъ намъ лиха завдаѣсть.

САВА.

Ні, моя мѣла, вінъ не такій; ми виѣять помирилися: и я писавъ до ёго, а вінъ до мене. А тобі либѣнь безъ мене стѣашнѣ?

КАТЕРІНА.

Стѣашнѣ, мѣй милѣньвій! Якъ ти будѣ поѣдешъ, такъ

мені стане такъ, що хто ёго знає й якъ. Усє бь то плакала та журілася,—хто зна чоґо! Якъ бацу тебе біля себе, що ти зо мнєю, такъ тоді тільки мені й лёгко й вєсело, а якъ тебе немає, такъ така тўга та нудьга нападе, що сама не знаєшь, щобъ собі й заподаїала! Чоґо ти все такъ часто у той Немірівъ їдишь?

С А В А.

(Здишнївши).

О, моя Катю, більшъ мабуть ніґоли не поїду.

КАТЕРІНА.

Та таїй й не їди! Якъ таїй тобі не жалко мене саму оставляти! И малєнька дитїна тебе до себе не тягне. Мені, якъ би днівъ зо два ёго не побачити, такъ я не знаю, щобъ тоді зо мнєю й було!

С А В А.

(Цїлує дитїну).

Кришечко моя! синічку мій! Охъ, тяжко — важко мені на сєрдці. Здається, що я вже послїдній разъ лащу мою кришечку. Катю, моя Катю, ти плачєшь!

КАТЕРІНА.

Самà не знаю, чоґо слєзи льються! Дивлюсь на тебе, що ти таїй ставъ смутний, та й заплакала.

С А В А.

Охъ, Катерїно; поґано на світі! Хто ёго зна на що се Богъ такъ учинївъ: безперєчъ усє горе та смўта; їнший разъ гòлову бь собі розбївъ — та ні, усє є щось таке, що не пускає, усє таїй знаїдеться таке, що й сєрдце потїше,

по неволі и горе забудешъ, и світъ Божий уплять стане світъ білий та хорощий. Катю, Катю! Дай мені свою рученьку, підійми головку — подивлюсь я у твої очі! Катю! (*обнімає її*). Сонечко моє ясненькее! якъ мені біля тебе сидіти любо! якъ мені на тебе дивітися міло! О, моє сердечко! А вже, що на дворі діється, у світлиці забудешъ! Якъ не чипляйся біда, куди не жені вона, а біля жінки, та дитини нічого вона не зробиць. Усє такі буде сердцю розвага! (*здрінувши*). Боже мій милий! якъ би ти знала... така журба! Вона мене звяліть, зсунить, изьєсть, бісова! Ви, жінки, не знаєте, що бува іноді на сердці у чоловіка! Вамъ — якъ миленькій васъ любить, та дитина здорова, та дома усє гараздъ—такъ вамъ и журби нема. А насъ—якъ би ти знала, яка наша натура, Катерино!

КАТЕРИНА.

Що се ти кажешъ, Саво. Я нічого й не втямила, що ти й казавъ мені.

САВА.

Куди не підешъ — усє люди! Тому тільки життя на світі, хто зъ їми у ладу. Той тільки счасъття бачить, хто до їхъ покірливий. Я не вмю зъ їми жити, не вмю імъ корітися—ще не тее!... хочеться, щобъ то старшимъ буть надъ усіма!... Ще змалку я нікого неслухавсь; дитиною хотілось розумнішъ падъ старіхъ буть. Щожъ? Якъ увязалась суча недля, та й не одчепитися... женє мене, самъ не знаю куди! Твоя воля, Боже! що буде, то хай по твєму буде! (*дивися зъ ласкою на дитину*). На що ми тебе на світъ породили, мій малєсенькій! Тепєрь ти собі лежишь,

нічого не знаєшъ, прийде часъ, — хто зна, що тобі доля паріаде! Не дай Боже того, що твоєму батькові!... (*Катеріні*)
Послухай, Катеріно, що якъ насъ відсиль виженуть, и намъ
прийдеться блукати, одберуть у насъ усє — ми мандрувати-
memo зъ кутка въ кутокъ... що тоді?...

КАТЕРІНА.

Щожъ, воля Бѣжа! Бачъ який ти? Казавъ, чоґо я така
боязлива, а самъ якъ сумуєшъ! Щожъ, мені, крий Бѣже,
хочъ якє несчастья, — я все терпїтиму, абї зъ тобдою не-
розлўшно бўти!

САВА.

О, моє сєрденько! Однїмъ одна моя радїсть на сїмъ
свїті! Такъ, терпїтимемо... Катю, коли доля терпїти ве-
лїла!... А все мені щось на сєрдці трўдно, та нўдно!
(*каже до дитїни*) заснувъ мїй маленькій! нехай спить!
(*цїлує й мїлує єго*) Який гарячий! мїй сїндочокъ, мїй ма-
ленький! Васю, Васю! цїтьте, не стўгайте, на що єго будїти?
(*Хита колїску*). Люлі, люлі. Вибачай, Катеріно, що я
твоє на сєбе беру. Ажежъ ти знаєшъ, моя мїла, що якъ
голўбка полине, такъ голубъ дїточкї годує! Такъ и ми зъ
тобдою, моє сєрденько! (*цїлує її*). Нїякъ не налюбуюсь, див-
лючїсь на тебе; не намілююсь зъ тобдою! Хочъ до смєрти
милуватимуся — усє здаватиметься, що мало! О! чоґо ти
така смутна? Ачъ, якї очї заплаканї! Не журїсь, моя рї-
бонько.

КАТЕРІНА.

Та якъ же мені не журїться, коли ти журїшъся! Бачъ,
тутъ ище щось не дѣбре пїдъ насъ пїдїза!

С А В А.

Не бійсь моє серце, нічого не бійсь: поди я зь тобою... усе гарно буде. Я самъ не знаю, чоґо мені сѹмно такъ було... теперъ пройшло! Я отъ якій веселий! Гей, Хомко! піді лишъ у півницю, та принеси горілки, та меду. Увесь візь свій не пивъ горілки, теперъ нап'юся... далибі нап'юся! Не знаю самъ, передъ чимъ дѹже такъ захотілось. Та й бісова, онцихристова журба... чоґо вона справді таґь ув'язла? Стревай! я її вижену. (*Хомка принесе горілки й меду*). Отсе такъ до діла!... (*п'є*). А, сѹча, якà гірка! Якъ се її п'ють баґато! Віпний лишъ ти, Катю.

КАТЕРІНА.

О, ні, цуръ їй! Я одъ роду не пила — и не знаю, якà вона й е.

С А В А.

Та я й самъ не пивъ її ніколи. Теперъ тільки такъ... тимъ що й я бувъ колись козаць! Колись! — А тоґо, що було колись — тоґо нема вже й не буде! Геть, діяволова журба! щобъ тебе пранці з'їли! Віпний бо, Катю!

КАТЕРІНА.

Далибі не хочу: дай краще меду. (*Сава дає їй меду, Катеріна п'є, дитина просипається*). Отъ бачь, дитину годувати треба.

С А В А.

За твоє здоров'я, Катю...

(*Спива*).

О, щось мені, братці, горілка не п'ється;
Печаль коло серця якъ гадина в'ється:

Нехай вона вьється, вона увоймється!
Тоді увоймється, якъ добре напьється!

Отъ и повеселіло. Гарна пісьня, Катю?

КАТЕРИНА.

(Усміхаєця).

Якъ же?

САВА.

(Обніма її).

Сміється мой Катя, моє сёрдце. Ачъ, які у тебе очі
гарі, та ясні — дай поцілую!

КАТЕРИНА.

Стревай, . . . дитина. *(Цілує Сава, потімъ дитину).*

САВА.

Вонд впьять заснуло! Положь: нехай спить собі у ко-
лисці. Не рушь, положи!

(Катерина кладє дитину. Сава цілує її).

КАТЕРИНА.

Буде вже.

САВА.

Чогд тамъ буде, коли пйти навчаюсь. Козабі паші
навчаються пйти у таборі, а я такъ у світлиці зъ жінкою,
ха! ха! ха! от-сє такъ! Сава Чалий горілку пье! Треба
записати той день, коли почавъ! Стревай! И ви напьєтєся
сєгдни — чўешъ Хомго! *(сидє біля столу й пише).*

*(Чўти великий шумъ. Хомка прўдко вибіає
зъ світлиці. Сава кїда піро. Катерина підбіає
до вікна, алє заразъ же съ крикомъ одскакує).*

С А В А.

Що тамъ?

К А Т Е Р І Н А.

Лишечко!

С А В А.

(Дивеця вз вікно).

Що се? Либонь наші козаки! Чи чортї, чи що? Чогò вони пруться, ажъ ворота ламаютъ? Чогò вони одъ мене хдчуть?

(Чути голоса) Пустить насъ? Старїхъ товаришїв! Пустить насъ!

С А В А.

Отсе ще?

СЦЕНА ІІІ.

Входять: Андрїй, Микїта, Грицькò, Степанъ и дрўгі козаки.

М И К І Т А.

Здоровенький собі живешъ, пане Саво! Якъ ся маешъ? Що, пане Саво, признавъ насъ?

С А В А.

Якъ не признатъ старїхъ товаришїв! Ну, що скажешъ?

М И К І Т А.

А що скажемо? Бачъ, ми тебè одвідати прихали? Якъ ти тутъ живешъ собі? Огїдло вже безъ тебе. *(побáчивъ Катерїну)*. А! здорова була, моя панї! Мати тобі чолдмъ

наказує! А що, пане Саво, мабуть несподівані гості приїхали? Чимъ їхъ привітаєшъ?

С А В А.

Жалко мені, що ви опізнїлися, мої друзяки. А то отъ Господь дарувавъ сїна — ви бь у мене на хрестїнахъ погуляли, колибъ першъ сєгд тїжднївъ за три сюдї приїхали! Буде ваша охдта, презволяйтеся — у мене е ще недоїдане та недопїване...

А н д р і й.

Гарно жь ти насъ привітаєшъ! Ні, пане Саво, не пїти й не гуляти прийшли ми до тебе, а тебе розцїтати!

Н и ч ь п и р ь.

Эгє! Лагодься лишъ, пане Саво, скорїшъ, та веди насъ у коморю свою, що сбудувавъ для своєї худоби, та отдавай намъ ті подарунки, що ми тобі колїсь підносили.

С А В А.

Я заплатївъ за їхъ тоді, якъ підъ Немїровимъ отутуть недалєко за васъ бївся. Тодї я заплатївъ за їхъ своєю крвїю. Якї ще худоби вамъ треба? Е у мене худоба, та не зь вашої ласки надбана... Не я вамъ, а ви менї були виноватї, тагъ ви вже менї заплатїли, — тоді якъ надо мною познущалися, тоді ви менї заплатїли.

А н д р і й.

Правду кажешъ ти, що ми були тобі виноватї. Ми тобі й дсї виноватї, и отсє прийшли зь тобдоу розплатїтися. За твою окайяну зраду, та бїсовське лихо, що ти на насъ усїхъ замишлявъ, ми не заплатїли тобі. Розцїтаємось лїшень, пане Саво!

С А В А.

Бажіть на вирямкі, розбійники: ви хочете мене вбіти?

Г Р И Ц Ь К Ъ.

Ні, пане Саво: ми до тебе на хрестини приїхали.

С А В А.

На двоє баба ворожила! *(виймає шаблю)*.

Н И Ч Ї П И Р Ъ.

Бачь, якій бдйкий! А ну лишень, покуштуй от-сієі.

(Кідаєця на Саву съ п'юкою. Сáva шаблею перебиває п'юку на двоє и збиває Ничітора зь н'гъ).

Н И Ч Ї П И Р Ъ.

Одоліла діяволова сіла!

А Н Д Р І Й.

А, бісівъ синъ!... здорово ёму діяволъ помогà!...

(Всі козакі, перехрестившись, кідаюця на Саву. Сáva зь усієі сіли одбиваєця одъ їхъ шаблею, але не забаромъ Андрій вибиває її. Сáva, зь усіхъ боківъ підпёртий п'ками, опускає р'юки).

Г Р И Ц Ь К Ъ.

А що? Гдді тобі вередувати! заклемо ёго!

К А Т Е Р І Н А.

(Що ддсі стояла блідна позадъ Сави, несамовіто кідаєця по хаті.)

Охъ, моя матінко! Охъ, Бдже жъ мій... Та спасі жъ насъ біднихъ... ой!

С Т Е П А Н Ъ.

Відьма, відьма! дивіться!...

К А Т Е Р І Н А.

Саво, мій Саво!...

С А В А.

Боже милосердий! твоє воля небесная! Не зоставь моєї жоні та дитини! Прости мене за гріхи мої! Не покинй сиріть твоїхъ!

Г Н А Т Ъ Г О Л И Й.

(Вийд спружоду).

Чого жь ви забуїли надь імь, братці! Хібà не бачите, що вона вже шепче... уже й хмара находить... ну! оттакъ єго... *(кòле Саву).*

(Катеріна несамовіто кїдаеця вз вікно).

А Н Д Р І Й.

От-сє тобі, бісівъ синъ, знаєшь тепєрь, якъ свою родину зрадить!

(Всі козакї кòлять Саву сз приговòрками).

К А Т Е Р І Н А.

Ой! *(кїдаеця зз вікна до Сави).*

С А В А.

Прощай мо-я — Ка-т-я.... *(умірає).*

К А Т Е Р І Н А.

Охъ, дитїна — дитїна....

ГНАТЬ ГОЛІЙ.

(Підбіа до Катеріни).

Катеріно, будемь любітися... я тебе обороню...

(Катеріна б'є ёго кулакамі).

ГНАТЬ.

(Нібі пада).

Охъ... відьма... не здолиешъ! пропадаю....

(Всі съ пікамі кїдаюця на Катеріну).

АНДРІЙ.

(Кòле Катеріну).

А, бісова, уміла чарувати: мабуть козацького спіса й чари не беруть!...

ГНАТЬ ГОЛІЙ.

(Встає и тежъ кòле її зъ великою радістю).

А! добравсь я до тебе!...

КАТЕРІНА.

Сї-пгу!....

(уміра).

(Тимъ часомъ Мòтря вхопіла дитїну и отдала Хомиці, кòтрий прудко вибіа).

НИЧІПІРЬ.

(Підхòде до колїски).

А! те ще маленьке! тамъ такі пелюшкї багатї!

А н д р і й.

А що, й ёго хіба? . . .

С т е п а н ь.

А тожъ! Коли мати відьма, такъ се вже й вонò чòрту прèдане! Та вонò такий й не хрещене! . . . далибі не хрещене! . . .

А н д р і й.

А ну, хлòщі, тогò байстрюка! ну! швидче!

(Козакі біжать за Хòмкою).

С т е п а н ь.

Ну, слава тобі, Господи: рíшили супустативъ! Праведно сказано, що Господь милосёрдь. Вже хочъ якъ не прись дiяволова сила, а хто зъ благословèнiемъ Божiмъ супротiвъ иї піде — такъ хочъ якъ, а все такий одоле.

А н д р і й.

Вiшно бiдемъ ми дякувати пану Гнату: вiнъ дiяволову силу поканавъ! Ёму й слава, ёму й честь.

Г р и ц ь к о.

Та щожъ, якъ ти хòчешъ, Гпàте, а я й першъ про-вiдавъ про сеє. Далибі, се я знавъ усє, пàне-брàте!

Г н а т ь.

А коли знавъ, такъ чому жъ не сказавъ?

Г р и ц ь к о.

Та яжъ казавъ!

ГНАТЪ.

Такъ!

ГРИЦЬКЪ.

Та мабуть що такъ!

АНДРІЙ.

А що, панове, послухайте лишъ мене. Ужé Чало́му надъ на́ми не гетьманува́ти: вінъ и самъ не схоче нісля́ того, що ми ёму́ наробили. Ви́берімо лишъ собі́ пана́ Гната́ Го́лого!

ГРИЦЬКЪ.

А що? Хіба́ досто́йнішого́ нема́?

СТЕПАНЪ.

Вінъ діво́ла одо́лівъ!

ВСІ.

Такъ, такъ!

ГНАТЪ.

Що се ви за́думали? (*Чу́ти шумъ*). Ге, диві́ться, ма́буть ба́тько!

АНДРІЙ.

Неха́й почоло́мкється́ зъ се́мьею́ своєю́!

СЦЕНА ІV.

Павло съ козаками й Лисецкимъ.

Хомка вертаєця зъ дитиною.

П а в л о.

(Зъ жахомъ закрива очі).

Боже мій міцний! Отъ що наробили! вовкулаки! и дитину!... маленьку, невинну!... и ту хотіли убить! Боже мій праведний!

Г н а т ь.

(У бікѣ).

Лішечко!

П а в л о.

А! ти тутъ! Добре! Може, пане Гнатє, другого зрадника треба покарати!

В с і.

Що се? що се?

П а в л о.

Шалєнні! пішли зъ имъ зъ дѹру якъ зъ дѹбу. А ми зъ паномъ гетьманомъ полонили ляхівъ, що їхали Саву обороняти и поспішали супинити вась, — та ні: пізно! За щожъ ви жінку убйли? Нєхристі! А се все вінъ! А ну лишъ, кажи ти, ляшку!

Л и с є ц ь к и й.

Ви загубили Саву за те, що вінъ до насъ бувъ прїязний, а Гнатъ Гдлий ище бльше васъ зрадивъ. Коли у Сави Чалого й дѹмки не було до насъ приздити, вінъ усє звї-

щавъ пана Конецьпольского. Вінъ и Саву на се підмовлявъ, и мене до ёго проводивъ. А після того й на Саву писавъ, що вінъ обманює Конецьпольского. Гнате, чи пізнавъ мене? Коли виїздили изъ Терехтемірива, я бувъ у тебе, и ти мені казавъ, що такий Саву згубишъ, а ми щобъ васъ стерегли и всіхъ старшинъ переловили; ніщє ти й самъ боживсь мені, що у сімъ ділі помагати мешъ. Що? видрікатися станешъ?

Г н а т ь.

Я тебе й не знаю и ніколи не бачивъ!

Л и с ь ц ь к и й.

Э! А от-сі листи не ти писавъ? Дивітєсь, панове.

(Показує листи. Всі стоять дужє здивовані).

Г р и ц ь к о.

А що? Не казавъ я? Отъ щобъ мені тєе та сєє, коли я та не пречувавъ сєгò! Тимъ то вінъ мені такъ и вадивъ. Эгє! Я вже коли що знаю, такъ вонò такъ и будє!

Г н а т ь.

(На коліняхъ).

Панове моі! Се хтось підписавсь підъ мене. Крий Боже! я сєгò не знаю! Щобъ я луснувъ, щобъ мене чорті живòго розшматували, коли я що знаю! *(хрєститься)* отъ щобъ моєму батькові й матері ка-зна що було, коли отсє правда!

В с і.

Брєшишъ! зрадникъ!

Г н а т ь.

Ой, простіть мене, батечки! Далибі, се нарòшно на мене! от-же я вамъ скажұ: щобъ увєсь рідъ мій чорті взяли, коли я винєнь! Велике слòво! не буду! Простіть!...

П А В Л О.

Чортъ!

Г Н А Т Ъ.

Ой, пустіть дѹшу на погѹту! . . .

П А В Л О.

Немà погѹти для дїявола! здихай, шельмѡванець!

*(Кѡле ёю. Всі кїдаюця на Гната съ
пїками. Гнатъ, вáзжко здихнѹвши, умірає).*

С Т Е П А Н Ъ.

Обнїсь сѹчий синъ неповннихъ. Охъ! покарає насъ
Госпѡдь за се! Гетьманъ нашъ бїдний! Що ми ёмѹ й казà-
тимемо! . . .

*. (За сцєною чѹти не самовїтний крикъ. Вбїв
Петро Чáлий, козакї потупляють очі съ зємлю).*

К І Н Ё Ц Ъ.

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА НІЧЬ

ТРАГЕДІЯ.

Тако свободився народъ руській зъ подъ іґа
лѣдцького єгипетського.

Ой, у нашії у славії Україні
Бували колись престрашні злигодні, бездольні години
Ніхтò Українців не ратувавъ,
Ніхтò за їхъ Бѣгови молитвъ не посилавъ.
Тільки Богъ Святий нашіхъ не забувавъ....
От-же й пройшли, ввійшли залі незгоди:
Немає нікого, щобъ насъ подоли!

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

Переяславскій староста.

Анастасій, священникъ.

Семенъ Гєрцикъ.

Петро Корженко.

Опанасъ, єго племінникъ.

Чужестранецъ.

Жидъ Оврамъ.

Зацвілиховський, польський офіцеръ.

Маріна, сестра Ллєєнкова.

Козакъ.

Переяславці.

Польські жовніри.

Хоръ.

Децця в 1649 році в іроді Переяславі підв великз-день.

СЦЕНА I.

Петро и Чужестранецъ.

П Е Т Р О.

Чи се-бъ-то й правда такъ, якъ ти казавъ?

Ч У Ж Е С Т Р А Н Е Ц Ъ.

Чи Дніпръ у васъ такъ широкого розлівся,
Що чûtва зъ тої сторони доходить,
Якъ изъ москôвщини? . . . Все Задніпрôвъе,
Мовъ гримъ ёго ударивъ, запалало.

Зъ лугівъ, зъ ярівъ виходять гайдамаки;

Вівчаръ міня на списъ свою гирлигу;

Забувъ плугатеръ ниву, — леміши,

Серпи идуть на військовее діло;

Старі на коняхъ їздють, и жінки

И діти поробились козаками.

Що-дня бїжать до гетьмана кравчини, —

Страшенне військо стало. Ляхъ и жидъ

Не мають місця голови сховати.

Въ покûtі, по Подолі, по Волніи

Всі городи повизволялись: скрізь

Побили старостівъ, повипахали

Жовнірівъ, замки оддались из-сіли,

Въ церквѣхъ нідє служить нема поміхи,
И скрізь, скидаючи кривавую одєжу,
Йдуть козаки до цєркви дякувати Богу.

П Е Т Р 0.

Не дурно кажуть: сподівайсь на Бога!
Винь милосєрдь; хоча и покарає,
А все таки и змилується впєять.

Чужестранець.

Хіба про се у вась нема и вєсти?

П Е Т Р 0.

Та що тобі сказати, чоловіче!
И радъ би въ царство, та гріхівъ багацько!
Що зможе бідний городъ... Ягь свірши
У просі, такъ у імь ляхівъ.
Які були що дужчі и завзяті,
Ті порозходились, абд й побіті;
Зостались тільки діти, нємошні,
Жінки та зрадники. Знайшлись би мже
Що й стать на ворогівъ були бь охди,
Такъ проглятущі все въ насъ однїлї.
А ні шаблюки, ні рушницї, а ні грдшей...
Що діяти? — Гарздъ, де сїла е!

Чужестранець.

(Показує на груди).

Тутъ наша сїла! *(показує на небо)* Тамъ надїя наша!
Я чоловікъ бувалий, де що бачивъ;

Багацько й самъ одбувъ и бідъ и лиха :
 Бачъ, ока прàвого нема, и прàва
 Рука відрубана, и тутъ у грудіхъ
 Дві кулі влішлено
 Хочъ золотомъ всєго менє обвісь :
 Вонò не буде тогò кошту мати,
 Якъ от-сі рани ; черèзъ їхъ я мұшу
 Усякому вкраїнцеві сказати :
 Дивись и знай, що й я служивъ родині ;
 И ти, мій брате, такъ служить їй мусишь !
 Отъ и тобі, добродію, скажұ я :
 Ви, бачу, всі жалгұєтесь на лихо,
 А скинути єгò — нема вь васъ сили.
 Болі бь хто оступавсь за васъ, такъ тагь !
 Тоді бь ви дòбре зачимчикували !
 Нехай чужі на смерть за васъ идұть,
 А ви кричатимете : от-то слава !
 Нема ляхівъ, вже ми усіхъ побили ! . . .
 Нашъ панъ Хмельницькій ма велику силу,
 И помігті всімъ городамъ раднішь ;
 Але вінъ тільки послає помічъ
 До тихъ, котрі самі пошіднімались.
 От-бачъ вь Канєві ; се вже я самъ бачивъ.

П Е Т Р 0 .

А розкажи, якъ діялось вь Канєві.

Чужестранецъ.

А от-якъ : бачъ, вь суббòту се було
 На масниці. Усі ляхи й жиди,

Понапивавшись, зь вѣчора гасали,
 А нічью, п'яні, де хто впавъ, тамъ лігъ.
 О-півночи задзвонено у дзвінъ;
 Скрізь запалавъ огнь; шумить, брязчить;
 «Смерть ворогамъ» луною віддалося!
 Ляхи, котрі при рѣзумі були ще,
 Почувши чвару, та мерщій збратись;
 Звістїли старосту, — той, провлятуцій,
 И въ городі не бувъ: весь день гулявъ
 Въ монастирї, відкїль вінъ, супостатъ,
 Прогнавъ ченцівъ и паплюгъ позаводивъ.
 Поки прочумались, ажъ зиркъ — вже трупомъ
 Повнісенькіи ўлиці набїті;
 Избїглось військо; пѣки вшинувались,
 Нарештували самоцали и гармати, —
 Обвїдніло. И почалося вѣлка!
 Годїни не пройшло, — вже рўськимъ гибель
 Зовсімъ припала. Староста у городъ —
 И вислає каштеляна: «Ке, скажї імъ,
 Що я на всіхъ їхъ ласку покладѣю;
 Нехай-лишь скѣрються». Той тїльки вїйшовъ, —
 Не успївъ розявити рѣта, такъ и гѣпнувъ! —
 Болї вміратъ, такъ помремѣ! — Усі
 У-вѣдинъ гѣлосъ закричали. — Рїжте,
 Бонайте насъ — изгїнемъ козаками! —
 Скажѣний староста велївъ за сѣе
 Губїти всіхъ; все рїзати й губїти:
 Старїхъ, малїхъ, — ні жѣдної душі
 Щобъ не зосталося. На такі закази
 Піднялося кровавес игрище;

Зача́дівся зо всіхъ кутківъ Каневъ,
 И снігъ одъ крові танувъ якъ одъ сонця.
 Ажъ до півдня їхъ різали безъ шани;
 И всякъ, кому приходилась черга,
 Закриє тільки очі, скаже: Боже!
 Твоя есть воля! — Зъ тимъ и вікъ кінчає...
 Якъ тутъ Господь зласкавився надъ їми:
 Де не візьмись кравчина гайдамаківъ
 Зъ Лисенкомъ — митью! и оступили городъ!
 Ляхи, почувши, кинули різню,
 И поспішали боронити замка.
 А руські, одлигнувши, здобулись
 Зборі — та зъ середини на їхъ....
 Мигъ-мигъ, микъ-микъ, а вже Лисенко
 Й у замогъ скочивъ. Сучі вороги
 И вуха попускали. А Лисенко
 Якъ подививсь, якій справляли бенкетъ
 Вони надъ руськіми, гукнувъ своїмъ —
 Щобъ всіхъ ляхіхъ, жидівъ и уніятивъ,
 Всіхъ до-останку изгубити. Се,
 Базавъ, імъ буде дяка за невіннихъ.
 Изъ половини прощонного-дня,
 Весь понедлокъ, до вівторка вранці,
 Давали недовіргамъ добру шану:
 На Тясмині ажъ гірку нагатили
 Жидівськимъ трупомъ, — ввечері, и вранці,
 И въ нічъ, и въ день, все різали; сімь тисячъ
 Батоликівъ пропало якъ собакъ;
 Жидовъ, дітей, и віннихъ и безвіннихъ, —
 Всіхъ положили.....

Въ вівторокъ нікого було вже бити ;
 У монастирь по старосту послали :
 Зъ своїми, все мосцівими, панами
 Приїхавъ вінъ, залитий у кайдани.
 Увечері усіхъ панівъ спеклі,
 А старості злупили шкѹру. Тагъ
 Помстїлися надъ ворогами наші !
 У сєреду усі церєві відпєрли,
 И правили молєбень Бѹгу въ дяку.

П Е Т Р Ө.

Гараздъ тагъ трапилось. Бачъ, козаки
 Наскочили, а то-бъ усі пропали —
 А ні за вїщо. Так-то, брѹте, й намъ.
 Що зробимъ ми, хочъ и піднімемося ?
 Побьють, якъ ту траву ; у нашімъ краї
 Одъ козаківъ не дїждешься підмоги.

Ч У Ж Е С Т Р А Н Е Ц Ь.

На що вамъ їхъ ? Ви сѹми козаки.
 Хїба чогѹ канєвці сподївались ?
 Кѹмѹ невѹля замоторошнїє,
 Томѹ все рївно — жїти, чи умєрти,
 То й смєрти самъ жада. Ні, пане-брѹте !
 Абѹ вже ви ляхами поробїлись,
 Абѹ ляхи вже бїльшъ не крївдять васъ.

П Е Т Р Ө.

И дє-то вже не крївдять, брѹте !
 Якъ би ти бачивъ — вчѹра, о срамѹта !

Якъ уніятській біскупъ до костѣлу іхавъ
 На литанію, а ёго колясу
 Везлі дванадцять чоловікъ изъ рӯськіхъ,
 А жидъ бувъ візникомъ! Он-подивісь,
 Сѣмця біла — зѣвтра великъ день, —
 А ми не знаємъ свѣта, и въ церквахъ
 Всі дні служення не було: прокляті
 Жиди насъ не впускають въ Божу церкву;
 На одгупі святее дѣржуть. Дѣбре,
 Якъ зѣвтра сѣйнемось чимъ заплатити, —
 А то прийдѣться й празника не знати.

Чужестранецъ.

И се у васъ ніхтò й неворухнѣвся?

П е т р ò.

Дві чвари, брате, въ насъ було за рікъ.
 Та що жъ зъ тогò? Ляхи заразъ дознались;
 Переловили, повязали, повели
 До старости — тамъ імъ була погібель.
 Надіялися ми на одногò, —
 Та вже тогò нема!...

Чужестранецъ.

На кòго жъ?

П е т р ò.

Отъ на тогò Лисѣнка, що казавъ ти.
 Бо вінъ, коли ти знаєшь, чоловіче,
 Изъ нашого Переяслава. Рѣгівъ

Зъ п'ять е томў, якъ вінъ насъ одцурався.
Вінъ бувъ козаць, и не злюбивъ кормиґи.
Коли на насъ Господь наславъ недолю,
Такъ вінъ не зтєрпивъ, де-когò зібравъ,
Та й учинивъ проти ляхивъ тревòгу.
Алє булò не зъ сїлою. Ляхи
У сто разивъ були одъ нашихъ дужчи.
Покї вони зібрались, ажъ Лисєнко
Й козацькї всі товарищї єгò
Як-разъ у гайбци вь пана опинились.
Отъ староста и призива до себе
Лисєнка, и допитуватись взявся;
А той, якъ зъ имъ балакавъ, та якъ хватить
Пистòль у єгò, та якъ свїсне вь груди —
Та у вікно — юрба ляхивъ за имъ —
Кричать, гугають, — вінъ собі байдуже —
Добігъ якъ-разъ до Альти на провалля,
Та вь Альту; тутъ за имъ, мовъ та крупà,
Посипалися кўлі. Богъ помігъ, —
Нї жòдная єгò не зачепила,
И переплинувъ вінъ собі щасливо
Ажъ на той бєрегъ. Зъ тїй добї вже ми
Не бачили єгò. Ляхи шукали,
Півчвєрта-ста червòнихъ намогались
Томў, хто приведє єгò: та дарма.
От-сє жъ якъ чўтка пронесавъ у насъ,
Щò вінъ воює, та ляхивъ псує,
Такъ поговòрювавъ у насъ народъ,
Щò мòже вінъ, якъ не забўвъ своїхъ,
То мòже й прийде вислобонить насъ.

Эхъ, братіву! надіялися ми,
Та й та надія наша вже пропала.

Чужестранець.

А чомъ?

Петрò.

Хіба не чувъ про ту причину,
Що зъ імъ була: сердега воювавъ,
Та вже довоювався. Вишневецькій
Піймавъ ёго въ Немірові, казали.
Не знаю; кажуть, може и брехня....
Та вже бъ тобі про сєє знати краще.

Чужестранець.

Та чувъ и я... носилась чутка всюди.

(Дзвонять).

Петрò.

Ну, слава Богу! (здіймає шличокъ и хреститься).
Се, мабуть, пан-отець нашъ Анастасій
Вблагавъ жидівъ; дозволили служити.
И то, сердешний, вчора цілий день
Ходивъ збирати гроші по дворахъ;
Таъ суча жидова за кожную службу
По півдесятка злотихъ дубить. Охъ,
Теперь-то може й завтра на великь-день
Достанеться ще Богу помолітись.
Якъ спомьяну я проші давні роби,
Ажъ серце рветься. То була година!

Було — сподобить насъ Господь діждати
 Велико-дня, то ажъ непаче світъ
 Повеселіша; все такъ прїязно,
 Такъ радісно; якъ прїйде світлий день,
 Божнісенький и гòре все забуде;
 Ніхтò-тобі смутнєнько не погляне;
 И всі одъ сєрця дякують все Бòгу.
 А що тепєрь!! О, Боже милосєрдний!
 На вїщо такъ дїтєй Своїхъ карєшь!

(Здихає).

СЦЕНА ІІ.

Опанасъ прибігає и рєвно плаче й голòсить.

О П А Н А С Ъ.

Охъ, дядечку! Охъ, бідна головà!

П Е Т Р 0.

Господь Святий зь тобдю, Опанасе!

О П А Н А С Ъ.

Охъ, дядечку-голубчику! Охъ, ліхо!
 Бідà та й гòді! — матірь узяли....

П Е Т Р 0.

Хто? Ягь? Кудї?...

О П А Н А С Ъ.

До старости жовніри повелї;
 Голòдна смерть, казàли, б̀уде їй.

П Е Т Р 0.

Охъ, Мати Божа!

О П А Н А С Ъ.

Охъ, дядечку! біда зовсімъ та й г0ді!
 И говоривъ же: мамо, цуръ ёму!
 Ну що, якъ чортъ ягий изійде? Ні!
 Ти, баже, тільки, ляку напустивъ:
 Вони тепёръ не зайдуть. — Отъ
 И праздникъ намъ! Охъ, лихо намъ, та й г0ді!

П Е Т Р 0.

Що жъ трапилось? Кажі бо швидче!

О П А Н А С Ъ.

Та все жъ паскві! Бачъ, здумала пекти!
 Я и казавъ, крий Боже, якъ казавъ!
 Що жъ? Не послухала. Якъ я казавъ,
 По м0ёму и вийшло. Тільки въ пічъ
 Сажати стала, тутъ вони й прибїгли.
 Якъ вкрикнули, такъ мати якъ стоїла,
 Ажъ черезъ силу встояла. Вони
 Якъ ухватили бідну за вол0сья,
 Та зъ хати, — я до нихъ, вони менє
 Штирхнули въ гр҃уди — от-же якъ
 Крий Боже, досі, дядечку, болить.
 Вони й поволокли изъ хати;
 А я за їми, кланяюсь, прошу їхъ:
 Змилуйтесь, кажу, пан0ве добрі,
 Не поробіть бещасного менє!

Не мучте матері!... Прохавъ,
 Прохавъ, прохавъ, — вони ні півсловечка.
 Я все за їми йду, та все прохаю.
 Одинъ мені и каже: йди ти къ злїдню!
 Псяюха, твой матери — руська сучка,
 Издохне зъ голоду въ лѣху у пансьгїмъ.
 Та якъ захопивъ мене, та й кинувъ геть.
 А мати — бїлше я її й не бачивъ!

П Е Т Р 0.

Сестра мой, бещасница!!

О П А Н А С Ъ.

Ой, дядечку; дай ти жъ мені пораду!
 Що жъ тутъ мені вже на свїті робити?

П Е Т Р 0.

Якѹ тобі пораду дамъ, небдже?
 Хїба зъ тобою плакати та терпїти?
 О, Боже нашъ! на що тагъ прогнївївся
 На насъ! — Моїся Богу, Опанасе!
 Дѣ чоловікъ не въ мѣчї помїгтї,
 Тагъ треба помїчи одъ Бога ждати.

О П А Н А С Ъ.

(Хліпа).

Що бѹде зъ матірью!... Охъ, лїхо, лїхо!

Чужестранецъ.

Чогò жъ голосишь тамъ? Чогò нявчишь
 Дївчачимъ голоскомъ? Срамòта! Хлòпецъ,

Козагъ! . . . Мала дитина такъ не буде
 За матірью ревіть, якъ ти, ломака!
 Чи зяльки батько не привізь изъ місця?!

П Е Т Р 0.

Послұхай, чоловіче; це ще вперше
 Побачилися ми. Я ще й не знаю,
 Відвіль ти, й що такєе. Ти здаєся
 Мені такимъ и пріянимъ и добримъ,
 И я признавъ за наського тебе.
 Теперъ не знаю Будь ти, чимъ еси,
 Тільки, коли хто вірує у Бога,
 То той вважає за великий гріхъ
 Зъ чужого лиха глумувати. Ти чужий,
 Тебе ніхтò не утисня, не мучить;
 Иди жъ, будь ласкивъ, причъ одъ насъ бещаснихъ,
 И не глузуй надъ бідностью, бо є
 Такий на небі, що той глуздъ почує.

Ч у ж е с т р а н е ц ь .

Тебє бо, дядьку, лихо зъ глузду збыло!
 Коли бъ ти втявъ бувъ, що я говоривъ,
 Такъ ти бъ сєгò исправді не варнягавъ.

(Опанасові).

Жинкамъ та дітямъ мòжно квасить гүби,
 А не тавòму гайдугу якъ ти.
 Чи слєзи трòхи хочъ помòжуть лиху?
 Чи вернуть тобї матірь? Се вже справді
 Переродились наші руські . . . Якъ?

Прохать ляхівъ, до нігъ імъ припадати,
Дорогу злодіямъ слезами глґдить?!
Не слези помичъ въ лісі, а залізо!

П Е Т Р 0 .

О, що-бо ти се кажешъ, чоловіче!
Ну хочъ би дє-якъ вінъ на те пішовъ,
Изъ матірью нещасною що бъ сталось?

Чужестранецъ.

Нігдемні ланці! Квґші ви, лапґри!
Та вамъ ще не такдого лиха трґба!
У сто разівъ Господь на васъ пославъ би
Нещастя: бо ви стоїте сґгд!

С Ц Е Н А III.

Анастасій зъ плащаницею, за імъ народъ.

А Н А С Т А С І Й.

На що, кажґ, ви біжитє за мною!
Грїхъ дарма лихo накликаъ на сґбе.
Гей, братці, розійдїться, розступїться
Подґмають, що чвару зачали.
Кажґ вамъ, розійдїться: ви нічдого
Тутъ помичи не вдїете, собї
Пеню тїльки зъ дурниці вчините.

Н А Р 0 Д Ъ.

(Кричитьъ).

Якъ мѡжно! Якъ се мѡжно? Плащаницю
Святґю! Якъ? Жидівськими ругґми?

Ми грѣші заплатили; ми й силою
Заважѣмъ, щобъ молитись насъ пустили!!

А н а с т а с і й.

Святѣе дѣло боронити вѣру,
Родину и законъ свѣй. Бо которі
Те починають, всі ті предъ Богомъ
Велику честь и славу залучають.
И ви бѣ тажъ добре, дѣти, учинили,
Коли бѣ при иншимъ се було случаі.
Бо хто безъ всякої підмоги йде
На смѣрть, хочъ будь вонò й за праве дѣло,
Той душу й вѣкъ свѣй загубляє дурно,
И самъ собі погібель загодіе.
От-тажъ, бачъ, вамъ: що зробить ваша кучка?
И васъ пов'язать и поб'ють, и другимъ
Наробите ще горя: дозиратись
И бѣлшъ втисняти стануть; и тоді
Не те, щобъ Богъ принявъ усѣрдье ваше,
А ще за тихъ, когò вѣ напастъ введете,
Передъ Богомъ отвовіть дасте. За когò
От-се ви піднялися? За менè?
Та я одъ сѣго умиваю рѣки!
Коли вже Богъ священника Свогò
Не ратувавъ, чогò жъ ви заходились?
За церковь, за Христа? Господь небесний,
Коли бѣ Емѹ було угòдно тее,
Безъ вашої підмоги їхъ каравъ би:
Огненні рѣки низпустивъ би Вінъ
На ворогівъ Своіхъ, коли бѣ схотівъ.

Богъ милосёрдний. Егò милосёрдью
 Кінця нема. Вінъ ворогівъ Своїхъ
 Прощає й мілує. Смертєльний грїхъ
 Занапащати дўшу дўрно. Відступїться.
 Я боронїть святїю церкву мўшу,
 Бо я її послўжникъ. Хай потягнуть
 Менє въ темнїцю, хай катують, мўчуть:
 Не перший мўченикъ одъ їхъ я бўду;
 А ви идїть собі, молїтєсь Богу,
 Терпїте, плачте, впьять-такї молїтєсь
 И впьять терпїть, бо й Богъ терпївъ нашъ.
 Отъ лнкъ Святїй; нзъ їмъ я умірати
 Готїюсь: їмьянемъ єгò — идїте!
 Чогò жъ ви ще хпїяетєсь, — розхòдьтєсь!
 Войстїнну скажў вамъ: хто не пїде,
 Той бўде супротївникъ Богу й церкві.

Н а р ò д ь.

Та якъ же ми тебе покїнемъ?

А н а с т а с і й.

Хто вамъ сказавъ, що я
 Боюся смєрти? — Ні. За віру вмєрти
 Мой потреба перша. Вамъ же, дїти,
 Не подобає погїбати. — Дїти!
 Прощў васъ, бўдьте ласковї, уважте
 Менї, священнику свомў! Радї Христà
 И Мàтери Егò Пречїстїй и Святїхъ,
 Радї велико-дня, що наступає

Розходьтесь, діти . . . Що ви стоїте?
 Ідїть же! Проклять той, хто зъ васъ посміє
 Не слухати мого глаголу!!

(Народъ починає розходитись).

Добре!

Скажў вамъ: добре, — сто разівъ скажў.
 Неначе камінь знавъ зъ душі у мене!
 Теперъ я весело підў на смерть!
 Благословіть васъ Богъ, Отець Небесний!
 Молїться, діти! Вінъ, Отець нашъ мїлий,
 Змїлується надъ дітьми.

П Е Т Р 0.

Скажи, будь ласкївъ, що се за новїна?
 Дивлюсь, и слухаю, й не втявъ нічого.
 Дзвонїли кь службї: пан-отець зъ народомъ
 На рїнци опинїлись! — Чи новà
 Пеня настїгла?

А н а с т а с і й.

Не дўже-то й новà.

Зібравъ-бувъ грошей я, и заплатївъ
 Жиду Овраму за святую службу,
 Зъ умовою такою, щобъ сєгодні
 И зàвтра не було запрету. Вінъ
 Оддавъ ключї; ударили у дзвїнь;
 Избїгся людъ; я службу-бувъ почавъ,
 И, тагъ ягъ то законъ повелївæ
 Христови страстї споминать сєгодні,

Взявъ плащаницю зъ олтаря й несу
 Якъ тутъ у двєрі жидъ и закричавъ:
 За плащаницю треба особливе
 Платити. Я ёму й кажу: змилуйся;
 Я вже оддавъ тобі. Чогò жъ ти пнєшся?
 Ти ворогъ Бòжий, жидъ, — не слідъ тобі
 Ходить сюди, якъ служиться. А вінъ
 Вхвативъ изъ рукъ у мене плащаницю
 Й давай її ирвати та тріпати
 Народъ не зтєрпівъ, збивъ ёгò изъ нигъ,
 Вінъ закричавъ, побігъ изъ цєркиви, й прями
 До старости — жалітися на насъ.

С Ц Е Н А І V.

Зацвиликòвській зъ жовнірами й жидъ Оврамъ прибігають.

Зацвиликòвській.

А, ось-де вінъ, мурмило довгогрівий!

О в р а м ъ.

Такъ, вінъ, вельмòжний пане! Вінъ, розбійникъ!
 Вінъ, бунтовникъ! — Се утігать хотівъ!

Зацвиликòвській.

Не утечє, кабанъ. Гей, хлòпці, швидче!
 Гей, оступіть-лишень ёгò шаблями!
 Ось ми ёму дамò, якъ утігати!

АНАСТАСІЙ.

Не думавъ я й не думаю втівати.

ОВРАМЪ.

Ні, ні . . . Вельможний пане, ні! — Вінъ бреше.

АНАСТАСІЙ.

Язъгъ жидівській бреше. Що ви привели
По одного ватагу цілу?

ЗАЦВИЛИХОВСЬКІЙ.

Въ тюрмѣ тебе узяти, вражий руській.

АНАСТАСІЙ.

Озьміть. И коли-бъ ви малу дитину
Прислали взяти мене, я все бь сказавъ:
Озьміть!

ЗАЦВИЛИХОВСЬКІЙ.

Ачь, дьяволове руське серце!
И не змінивсь въ лиці.

АНАСТАСІЙ.

Чогожъ змінятись?

Ви думаєте, страху завдали,
Якъ васъ сюди ватага приплелася;
А що казавъ Христосъ нашъ, якъ жиди
Прийшли по Ёго? Легіони бь ціли
Небеснихъ Анголівъ явились зразу,

Коли-бъ Я захотівъ. — Тимъ я скажѹ вамъ,
 Що прѹти вѹшого залѹза въ мѹше
 Е оборѹна й помічь ще крѹпчина.
 П'ять словъ сказати, и дѹ-бъ взялася помічь . . .
 И вся бѹ ватѹга вѹша въ митъ розбѹглася.

Зацвилювській.

А що вінъ каже се — сей хлопъ, шизматигъ?

Анастасій.

Те я кажѹ, що лишні от-сі шаблѹ;
 Вони бѹ мені ничѹго не зробѹли,
 Коли бѹ я самъ не покоривсь.

Зацвилювській.

Мовчѹ?

Анастасій.

Мовчѹтиму.

Зацвилювській.

(Обрѹмовѹ).

Кажѹ ти, що вінъ дѹвѹ?

Обрѹмъ.

А якъ же, пане! Чвару пѹднимавъ!
 Исправдѹ чвару. Заплѹтивъ вінъ грѹші
 За слѹжбу . . . Але въ ихъ є полотѹнце,
 Що на сей день ростѹють середъ цѹркви,
 Та поспѹвають трѹхи, та усѹ
 И лѹзуть цѹлувати. Вінъ же грѹшей

Не давъ за се, та ухопівъ. та й хоче
 Нести посередъ цѣркви розіслати
 А я стою біля порога й бачу
 И тільки вінъ на голову пап'явъ —
 А я у цѣркву — грѣші, кажу, грѣші!
 А сучий піпъ не то щобъ погорітись
 Ще лаятись, а людъ увесь на мене
 Та такъ, що трѣхи не забіли, пане.
 Отъ справді, пане, трѣхи не забіли!!

. А н а с т а с і й .

Ти брѣшешъ, жиде!

О в р а м ъ .

Ні, то вінъ все брѣше;
 А я такъ отъ-якъ правду говорю!
 Вінъ зъ цѣркви вправъ ёго: спитайте-лишъ!

З а ц в и л и х ђ в с ь к и й .

Угравъ? А? А?

(Анастасій мовчить).

Мовчить, такъ вѣреться. Ну, де жъ зховавъ?

(Анастасій мовчить).

Кажі, де дівъ те полотѣнце?

(Анастасій мовчить).

Кажі

(Бѣ ёго по щоці).

АНАСТАСІЙ.

(Підставляє щодку).

Бий удруге.

(Зацвилюхівській бже).

ЧУЖЕСТРАНЕЦЬ.

(Підходить).

Стревайте. Чи не гріхъ се такий вамъ
Такъ изнуцатись? За-що ви б'єтєся?
Мерзєнному жиду, бачъ, захотїлось
Поглумувати зъ хрестьянина! Ти, Оврамъ,
Чи якъ тебе зовуть, жидівська пїка!
Скїльки тобі за плащаницю грѣшей?

О В Р А М Ъ.

Та вже дастє хоча десятокъ злѣтихъ.

ЧУЖЕСТРАНЕЦЬ.

(Кїда ёму грѣши).

Озьми хочь двадцять, сучий синъ, падлюка!
Та й убирайся икъ чортамъ у пекло.

О В Р А М Ъ.

Ще й лаеться? *(тихо)* Такъ, справді, 20 злѣтихъ.

ЗАЦВИЛЮХІВСЬКІЙ.

Що ти за чоловікъ!

ЧУЖЕСТРАНЕЦЬ.

Я прохожальний.

Зацвиликòвський.

Се гарно. Гей, сюди-лишь, хлопці!
Озьміть-лишень от-сєго мацапұру!

Чужестранець.

За що?

Зацвиликòвський.

За те, що ти мені здаєшся бісомъ.
Якъ подивїтись на тебе, такъ тільки
Тобі йти по дворахъ шматківъ прохати;
Сліпий, кривий, обшарпаний зъ одєжі—
А грòші якъ полòву розсипає!

Чужестранець.

*(Підходить до ёю й показує ёму
тїхо щось похòже на листъ папїру).*

Не комезїсь. Гляди
Я завтра самъ до старости піду.
Погано глядїтє ви своїхъ рұськихъ.
Идїть собі, а я до їхъ пристаю.

Зацвиликòвський.

А, дòбре, знаю. Розступїться, хлопці!

(до Анастасїя).

Иди собі хармаребати у церкву
Надъ полотєнцемъ, якъ казавъ Оврамъ.

(Овраму).

А ти, жидівська пика, щобъ не смївъ

Ти цілий тиждень докучати намъ,
 Бо грѣши отдалі тобі усі.

О В Р А М Ъ.

Твоя въ сімъ воля, мій вельможний пане.
 Я бь и не те, та сѣе вамъ извѣстно
 Велику пошлину за ѳдкупъ правлють.
 Ще тільки попрохавъ би щось васъ, пане,
 Бачъ, завтра въ їхъ ажъ двічі зъ корогвами
 Кругъ цѣркви хѳдять
 Такъ щобъ ищѣ за корогви що-небудъ.

Чужестранецъ.

А скільки ?

Зацвиликѳвський.

Якъ, жидівська утрѳба!!
 Стревай, отъ ми дамѳ тобі! Гей, хлопці!

О В Р А М Ъ.

Охъ, паночку! ой, лишечко! простіть!
 Змигуйтеся, не бѳду, я не бѳду

Зацвиликѳвський.

Гляди, не дѳже

О В Р А М Ъ.

Ні, я такъ нічѳго
 И справді, такъ нічѳго я нічѳго

ЗАЦВИЛИХОВСЬКИЙ.

Ачъ бісівъ жидъ, злякався!

(Тїло чужестранцеві).

Добре, добре.

(Пішли).

АНАСТАСІЙ.

Що ти не есть, чи зъ добрістю, чи зъ змісломъ,
Ти добре діло намъ зробивъ. Спасеть
Тебѣ Господь! Теперъ, хто хоче, люде . . .
Збирайтеся. Ходімъ молитись Бдгу.

(Народъ збирається).

СЦЕНА V.

ГЕРЦИКЪ зъ товпю хлопцівъ.

ГЕРЦИКЪ.

Ні, братці, ні, се вже хочъ ягъ, такъ ні!
Терпіте, коли хдчте, я жъ . . . спасибі!
Хоча и пропадѹ, нехай же знає
И вінъ, ягъ зачпать менѣ.

ПЕТРЪ.

Що вінъ?

Одїнъ зъ хлопцівъ.

Послѹхай, брате; що ти зробишъ кригомъ?
Почують . . .

Г È Р Ц И К Ъ .

Що? Ти думаешъ, що я
Такий, якъ ви? Ні, братці, знайте те,
Що батько мій полковникъ бувъ. Эгè!
Вінъ, бісівъ, що хіба? Аджè, я бачу,
Вінъ дума, що тепèрь, якъ вже Лисєнка
Нема, такъ вінъ що хоче, те и робить!
Ні, друже, стій! Ще я живий-здоровий
На твою гòлову.

Д Е Х Т О З Ъ Н А Р Ò Д У .

Що, и тобì погàно?!

Г È Р Ц И К Ъ .

О, трясця імь! Погàно? Отъ! — Та імь
Ще поганіше б̀уде. (*озирàеця кругòмь*).
Э! тутъ багàто васъ! Та все знаомі,
Усі колісь були намъ прїятелі.
Отò лихà година! Першъ якъ часто
Бувàло бачились, якъ ще повійникъ
Отєць живий бувъ, а тепèрь заб̀ули.

Одїнь зъ хлопцївъ.

Ні, пане. Вже за кòго, а за тебе головàми рїднїші наложїть!

Г È Р Ц И К Ъ .

Ви знаєте хто я?

Другий зъ хлопцївъ.

Панъ Гèрцигъ.

Г È Р Ц И К Ъ.

Мій батько вмеръ за васъ, якъ изъ покійнимъ
 Лисенкомъ ви хотіли підніматись,
 Умеръ за всіхъ у мѹгахъ, у тортурахъ...
 Не показавши ні на кòго, все
 Принявъ на себе, — ви жъ менè забўли!

О д і н ь з ь н а р о д у.

Его отєць бувъ добрий чоловікъ!

Д р у г и й.

Спасєная душа!

О д і н ь з ь х л о п ц і в ь.

Ні, пане-брàте, не забўли. Що ти хочешъ,
 У всімъ тобі радніши послужити!

Г È Р Ц И К Ъ.

Якòго ви ще лиха не терпіли?
 Ще якъ хібà зъ васъ вòрогъ не глумивсь?
 Псу лўчча честь, ніжъ вòжному изъ васъ!
 Чогò жъ ждетè ви?

А н а с т а с і й.

Бòжої ласки!

Г È Р Ц И К Ъ.

Богъ бачить наші бїди, Богъ намъ бўде
 Помòшникомъ. Послўхайте лишъ, братці:

Ви терпите усі, а я нехочу.
 Изъ васъ глумуються; ви імъ покiрні;
 Я не такий! менє не зачпай!...
 Послухайте лишъ, товарищi. Вчора
 Й менє зобiднвъ староста прогайтій:
 Однявъ у мене заручену дiвку,
 Лисєнкову сестру, мою коханку,
 Однявъ и дєржить вь себе мiстъ паплюги.
 Я бувъ хотiвъ до себе на весiлля
 Васъ кликати пiсля святъ; а вінъ укравъ,
 Вхватiвъ її, якъ вовкъ ягнiя, до себе.
 Почувши, що Лисєнка вже забiли,
 Вінъ дiума, що тепєрь єго вже вiля
 Згнуцiтись надъ єго сiмьєю. Братцi!
 Багато вамъ ляхi робiли лиха;
 Ви все терпiли — я терпiть не хочу!
 Пiду до єго заразъ, та й убью...
 Убую... От-симв пiстолемъ встрєлю! от-якъ!!
 Що пiсля бiуде, хай и бiуде! Кращє
 Смерть, нiжъ така недiля и поруга!

Одiнъ зъ хлопцiвъ.

Молодєць!

Д р у г и й.

Добрий Гєрцигъ чоловікъ!

Т р є т i й.

Щирє сєрце!

Ч Е Т В Ъ Р Т И Й.

Его батько вмеръ за насъ!

П њ я т и й.

Винъ сиротà!

Ш о с т и й.

Сиротà! Бідний сиротà!

С ё м н и й.

Не дамò погибàти Гєрциковì! Самì згìнемо за єго!

Одìнь зъ хлòщивъ.

Браще смерть, нìжъ нарўга, говорìли дидì наші.

(Нарòдъ турбўється; шумъ; шопотнїя).

А н а с т а с і й.

Панъ Гєрцикъ! На що ти людєй турбўєшь?

Схотìвъ пропасти самъ, такъ пропадай.

Навìщо жъ ти підмòвлюєшь и дрўгихъ!

Г є р ц и к њ.

Пан-òче! . . .

А н а с т а с і й.

Послўхайте, мїряне. Хто зъ васъ їде
За їмъ, той бўде вòрогъ христїянству,
И я по влàстї Богомъ менì даннїй,
Запрєтъ на всїхъ кладў. Протї закòна
Такъ дїяти. Тепєрь святà-субòта:

Тоді хотіли въ цѣркву, — отъ нѣ можна!
Відпѣрта цѣрква. Що жъ ви стоїтє?
Ходімо. *(повертається. Народъ стоїть).*

Г È Р Ц И К Ъ.

(Въ серцяхъ кїдаецця до ёю).

Ти, мабуть, зъївъ ляхівськихъ прочуханівъ,
Ну, їжъ; ну, кланійся їмъ — вони ще разъ
На щодняхъ обірвуть тобі волосья!...
Чогò жъ ти людєй добрихъ звѣдишь, пòпе??

А Н А С Т А С І Й.

Ходімо, добрі люде, швидче въ цѣркву,
Бо сòнечко звернуло вже на західъ.

Г È Р Ц И К Ъ.

Стій, стій, не ворущись! Я дамъ тобі!...

П Е Т Р 0.

Семєне, щò ти? Блекотї обѣвся!!
Говь! Хлòпці! Що ви стоїтє, безумні!
Не бачите, вінъ; мабуть, одурівъ!
Священника!... Ахъ, бѣсівъ синъ анцїхристъ!
Охъ, супостатъ!! Рукà твоя проклята
Посміла!!! *(народъ оступà Гєрцика)* Вьязить ёго!

Г È Р Ц И К Ъ.

Вьязать?! Ахъ ти, старà собàка!... Якъ?
Менє вьязать??... Кишки тобі скорїшь

Я розв'язу шаблюкою сією,
Ніж ти до мене смітимеш торкнутись!!

(Обма́хує коло себе ша́блюю).

Стовадцять вамъ чортівъ! Гідкі поганці,
Підніжки недовіргівъ, неревертні,
Ви, байстрюки, жінцькї підхвістки!
Юди всі, Христа продали вдрўге!!
Вамъ всімъ, бачу, дать по десятку злїтихъ,
Такъ ви хочъ заразъ въ нєхристї раднїші...
Чортъ зъ вами! *(Обертаетъся назадъ)*

Будьте ви прокляті пò-вїгъ

Одъ Бога! Хай забуде васъ, ягъ ви
Его забули! Йдїть собі на пічъ
Болд жінокъ бачатись, от-тò 'ваше!
А я за себе сам-одїнъ ще справлюсь...

Н а р д ъ.

Семєне! Брате! Ми твої усї:
Робї изъ нами що ти зхочешъ, всюди
Ведї насъ — вправо, влїво, хоч-гудї,
На мўку, на смерть, въ пєкло... Ми раднїші...
За віру православну, за родїну!...

А н а с т а с і й.

Семєне Гєрцигу, утихомїрься!
Послухай-лишъ мене... Твоєсть вòля
Хочъ вважнїшъ, хочъ не вважнїшъ, се ягъ знаешъ,
Тїьби послухай...

Г Е Р Ц И К Ъ.

Що тамъ буду слухать?

Небісь, хочь ти и пішь, и святъ закѡнь
Толгуюшь, та я й самъ, що дїять, знаю.

А Н А С Т А С І Й.

Я знаю й вірю, друже. Ти на мене
Розсѣрдився, та бѡвси дурно, друже.
Хіба я ражу, щобъ ляхамъ коритись,
Абѡ-що? Ні, Семєне мій коханий!
Хай Богъ спаса: душà у мене рѹська.
И такъ мені на свѣті жити вàжко...
Такъ вàжко, брàте, що огнєнну мѹбу
У вѣчнімъ пеклї я бѡ радїишь принїяти,
Нїжъ мѹчитись, на тєє дивлючїся,
Якъ віра православная страждає,
И добрий нашъ нарѡдъ бїдѹє гїрко...
Та тїльки те, що все мені васъ жалко,
А жалко відтогѡ, що замїсць вѡлі й щàстья,
Залучитє ви нѡве бїдування!
Бо зъ чварн вàшѡї добра не бѹде;
Полдвлють тїльки, та ще бїльше бѹдутъ
Тїснити, отъ и все! А мой рàда:
По моемѹ, вїдправитъ до гетьмана
Хмельницького тихєнько, и прохати,
Щобъ вінъ измїлювавсь приславъ намъ помїчь;
Бо ми вже страждемо не въ мїру. Такъ!
Тодї-бѡ ми вїслобонилися, врàжихъ
Ляхівъ повигонїли бѡ геть відсїль,

И то не тагъ, якъ вигоняли другі,
 Що переріжуть всіхъ, та перетоплють!
 Спасі відъ сего, Боже! Гріхъ великий
 Відплачувать злочинцямъ по злодійски;
 Бо намъ не помсти треба, а слободи.

Чужестранець.

Пань гетьманъ вамъ поклонъ свій послає,
 И от-сей листъ велить вамъ прочитать.

(Читає).

«Дознались ми, що у Переяславі
 Ляхи втісняють руськихъ, и що досі
 Не вислобонились переяславці.
 То-тимъ от-се, кохані православні,
 П'ять тисячъ війська послаю въ помічъ.
 Повибивавши всіхъ ляхівъ проклятихъ,
 Умісті зъ нами славете, діти, Бога
 Що спасъ Свій людъ відъ тяжкої недолі».

Петро.

Якъ?

Чужестранець.

Тагъ.

(Шумъ міжъ народомъ).

Герцигъ.

Вони сего не стдють, та й не хдчуть.

Чужестранець.

Готове військо: я ёго привідця.
 Увечері, якъ стане вже смеркати,
 Й католики въ костёлъ свій изберуться,
 Намітте ко́жний домъ, де ляхъ живє,
 Ударте въ дзвінъ и рїжте супостатівъ;
 А ми, почу́вши, явнмось заразъ,
 Оступимо кругомъ весь Переяславъ,
 И ні одна прокля́тая душа
 Не ви́хопиться відсіля изъ пекла.
 Уранці всі ви будете слободні,
 И день свя́тий вели́къ-день бу́де двічі
 Святішь для насъ: умісті зъ воскресєннямъ
 Христовимъ ми святитимемо й наше
 Зъ пекельно́ї невдо́лі визво́лення.
 Уранці всі ми бу́демъ христіяне,
 Увечері сє́годні бу́демъ звірі.
 Щобъ ша́ни изъ ляхівъ не дасть ні́кому,
 Щобъ ні-еди́ний не уті́къ відъ сме́рти,
 Катуйте їхъ; манє́лька дїтвора
 Щобъ испекла́сь у пдо́мы сє́годні...
 Щобъ за́втра не бу́ло тутъ ля́цького и дѹху:
 Бо такъ велить вамъ панъ вельмо́жний гетьманъ!

В с і.

Смерть католикамъ! Смерть імъ, супостатамъ!
 Весь рідъ скоренимъ!

Чужестранець.

Не дуже-то гвалтуйте, щобъ не вчу́ли.

Ти, Герцику, вернешь свою коханку;
А ти, роззяво, свою матірѣ. Всімъ
Розвага буде вранці.

П Е Т Р 0.

Хто ти,
Бумедний чоловікъ! Скажи, будь ласкнвъ,
Нашъ визволителю — хто ти такий?

Чужестранецъ.

Лисенко!

*(Усі з крикомъ до ёго кидаются!;
розпрóси, шумъ, вальт).*

Тнхше, тнхше!

Г о л о с а.

Якъ? Що? Хибà вже мёртві устають?
Боханий, мнлий батъку! Визволителъ!
Чи-мабуть се брехня, що вражні ляхи
Тебè убнли? Нн, увесь на ранахъ! Прàвда!
Чи ти живий, чи ти воскресъ изъ мёртвихъ?
Манà! Манà!!

Л и с е н к о.

Нн, не манà — Лисенко, люду добрий!
Лисенко я... Вамъ чудно, днвно бачить
Менè зъ труни устàвшего? Вамъ страшно
Мерця живнмъ угляднть! Не дивуйтесь,
Що для Свогò народà Милосёрдний
Господь творнть такн днвні днва.

Я знаю, братці, рознеслася чутка,
 Що ворогї Лисенка доконали,
 Загатували голодомъ въ темниці;
 Що обомлілі рўки вже не въ мочі
 Висмикувать серця у їхъ; що нѣги,
 Швидкі на їхъ погїбель и мучєння,
 Вже не піднімуться, и що одна
 Душа єго безсїльна, дивлючїся
 На гїрку долю мїлої родїни,
 Літа надъ нею сѣколомъ по хмїрахъ,
 И, бачучї братївське лихо, стѣгне,
 И даромъ поривається, якъ фїля —
 Що по Днїпрѹ въ негѣду похождає,
 Клекѣче, рвється, сївимъ пїломъ хлїсьба,
 Хотїла бъ наче бєрегъ весь залїти,
 И вїхопитись изъ стрїжня не мўсить...
 Тагъ, братці, тагъ; ся чутка дуже певна.
 Я справді вже мертвєць: я вмеръ для миру
 И для себє Вже я не чоловікъ;
 Вже я не той Лисенко, що мїжъ вами
 Колись найлїпшимъ козакомъ здавсь,
 Ї попередъ жвѣвої бравчїни жахомъ
 На коню воронѣму вигрававъ....
 Того Лисенка вже нема... Зостався
 Ягїсь калїка, хвѣрий, перебїтний,
 Якъ дєрево підрублене... Отъ той,
 Що називається Лисенкомъ. Чўдо,
 Опўдало — шульшїкъ лягати стовбъ,
 Потрўхлий: отъ тепєрь Лисенко вашъ!
 Тагъ, братці, — я вже вмеръ. Се тїнь моя

Пришла до васъ, свій рідний Переяславъ
 Кохаючи, спасти своїхъ братівъ:
 Тобі, Семєне, узвернуть коханку;
 Тобі — твою бещасну матіръ; церковь
 И Божу службу для тебе, пан-оце:
 Усімъ оддать худобу и слободу,
 И відомстити ворогамъ за смерть,
 Тагъ відомститъ, щобъ черезъ двісті роківъ
 Ихъ правнуки Лисенка споминали . . .

П Е Т Р 0.

Тагъ, вінъ! Лисенко вінъ! Лисенко нашъ!!
 Ягъ се тебе я непризнавъ и досі?

Г Е Р Ц И К Ъ.

Мій брате!

Одинъ зъ народу.

Скажи жъ намъ, ягъ ти визволився?

Л и с е н к о.

Черезъ Господню помічъ. Вишневецькій,
 Не переспоривши мене у мѹкахъ,
 Що вінъ и я вигадували різно
 Я на ляхівъ, а вінъ на рѹськихъ, хитро
 Хотівъ мене излапать, и миритись
 Бувъ-захотівъ . . . А я собі на дѹмці . . .
 Ми вмовилися дати війську пильгу
 На місяць. Я жъ тимъ часомъ намогався
 Убратись у Немірівъ . . . Ажъ на лихо

Вони самі й надъ насъ були лукавішь!...
 Увосени стоявъ я нишкомъ зъ лагремъ,
 Якъ гӯлькъ! о-півночи мене збудили
 Якісь крики... Прочу́нявся я й бачу:
 Стоять ляхи пзъ гдлыми шаблями.
 Я ухопивъ шаблюку, и рішився
 Хоч и пропасти, такъ щобъ не безъ слави.
 От-тут-то, братці, я руки избавивсь
 И оба правого, и сі шрамі
 Скрізь по лицю zostались зъ тої ночі...
 Я бився, якъ скажєний вовкъ; одначе
 Мене звязали й повезли въ Немірівъ...
 Ажъ затрусився Вишневецькій, якъ
 Изблизьку подивився на Лисєнка!
 Велівъ вєстї мене заразъ въ тортури...
 Мене пекли, сїкли, обїдві ндги
 Гарячими залїзами зговали,
 И винули у лєхъ, щобъ зъ пацюгами
 Та зъ жабами голдну смерть прийати.
 Вже сємий день изходивъ — я лежавъ,
 Охлялий, хворий, слабій... лєдвє-лєдвє
 Душа у тїлі, й смєрти дождився...
 Якъ тутъ мої голінні гайдамаки
 Въ Немірівъ увірвались. Горе й ліхо
 Настигло на ляхівъ! Панъ Вишневецькій
 Мерщї утікъ. Котрі ляхи поспїли,
 Пішли за імъ; котрі zostались тамъ
 У пдломы та у залїзахъ гїбли...
 Почу́вши мою дїлю, гайдамаки
 Мене мерщї вислобонили. Братці!

Багацько ліха я лихамъ подівавъ,
 Багацько християнськихъ городівъ
 Повизволялсь черезъ мене . . .
 А рідний Переяславъ мій . . . Останній
 Може разъ надъ ворогомъ потішусь,
 Нехай же разъ сей буде за родину!
 Сьогодні ввечері ви всі слободні:
 П'ять тисячъ війська вамъ прийшло на помічъ,
 П'ять тисячъ, братці! Тільки зъ тимъ варункомъ,
 Щобъ пі-одна душа зъ васъ не посміла
 Надъ ворогомъ измілюватись! Въ серце
 Тому шіжъ гострий, хто жалує серцемъ
 Католиківъ! Удєсятеро імъ
 Відплатимо за наші бідн! . . . Смерти
 Імъ мало! Братці! Бдісти н ліха,
 Скільки їхъ є на світі, зберемо
 На супостатські гдлови треклятихъ! . . .
 Хто вигада силнішую наругу
 Надъ недовірками, тому більшъ чєсти!
 Той буде перший поміжъ козаками! . . .

Г о л о с а.

1-й.

Бістий імъ потроцімъ!

2-й.

Огнемъ палить!

3-й.

Въ багні топить!

4-й.

Всіхъ до-горі ногами перевішать!

А н а с т а с і й.

Лисенко! Ось-лишь розкажѹ тобі
Я приказку.

Л и с е н к о.

Аби була коротка!

А н а с т а с і й.

Коротка. Бувъ собі отецъ изъ сїномъ.
Синь, на лихо ёмѹ, бувъ неповірний,
И все грубивъ прѹти отця, й не слѹхавъ;
Одначе добрий батько все терпівъ,
Все одбувавъ, и бувъ до ёго добрий.
Разъ синь вѣлыми нашкодивъ у господі:
Тоді отецъ розсердивсь, та й прогнавъ
Дитя своє изъ дому. Синь пішовъ;
И тїльки виїшовъ изъ рідного двѹра
Пришлось ёмѹ итї черезъ рїкѹ
Мість розломала половідь. Нашъ хлопецъ
Пішовъ у бродъ, як-ось попавъ у яму,
И топне . . . Бачучи те батько,
Зъ вікна, та до ёго — по саму шнїю
Ускочивъ вѣ воду й витягнувъ ёго.
Щожъ синь? На другий день, мість дяки,
Бивъ батька! . . . Ну, скажи жь, будь ласкївъ,
Що батько зъ сїномъ мѹсить изробити?

Лисєнко.

Що? Батько хай покiне злѣго сiна
 И проженє на вiки изъ господи.
 А ти, пан-дче, хочь и замовчй;
 Бо бачиться, чогò ти хочешь . . .

Анастасiй.

Добре.

Ти кажешь замовчй; одначе, батько
 По твоєму покiнуть сiна мусить.
 Тагь знай же, сiну, знай й ти, людю добрий,
 Що батько есть Господь нашъ милосєрдний,
 А непогiрливе дитя — Лисєнко;
 Бо Винь вь Святимь Своимь Писанi каже;
 Не дiять лиха й вòрогу лихòму.
 Ти знаєшь се; одначе, скiльки кровi,
 Не тiльки винної — такоi скiльки,
 Ботра колiсь покiту переважить,
 Скiльки пролiвь ти? Богь усє терпiвь
 Терпiвь, покi Его святая вòля
 Терпiть волiла, ждавь, щòбь ти одумавсь;
 Ти не одумавсь — Богь тебє зкаравь,
 Оддавь тебє прилiотимь ворогамь,
 Однявь у тебє рiку, òко, тiло
 Твоє лешiвь, що би душа спасалася;
 И впять зласкавивсь, якь надь сiномь батько;
 Одь смєрти вiзволивь, изъ пєкла вiнiсь
 Всемицною десницею Своєю . . .
 Що мусишь ти робить? Гарячимь сєрцемь,

Молитвою та добрими ділами
 Принести Богу дяку... Ти жь що робишь?
 Ти бьешь Егò. Бо знаешь, що Спаситель
 Сказавъ: усє, що робишь ти для брата,
 Ти робишь для Егò — добрò чи лихò.
 А братъ твій ляхъ, такий же, якъ и руській;
 Все чоловікъ, все Бòжа тварь такая жь...
 И вамъ усімъ не гріхъ такий? Господь
 Почувъ молитви ваші и нещастя,
 Пославъ до васъ Свою святую помічь,
 А ви заразъ, мість дяки, прòти вòлі
 Егò йдетє! Великий гріхъ вамъ, діти;
 Великий гріхъ!... Коли ви хочте щастя
 И визволення мильїй Україні,
 Такъ дійте вгòдне Богу, а не бісу...

Л и с є н к о.

(Берє Анастасія за рúку и обертàє до цєркви).

Он-бачишь цєрківка твоя, пан-òче;
 Идї тудї молитися за насъ.

(Берє у Гєрцика шаблю).

Одна душа посмій єгò послухать
 Всю гòлову мичемъ симъ потрощù!...
 Не дурно я прийшовъ васъ визволяти,
 Не дурно шлявся переодягнутий,
 Не дурно вьпрохавъ вь гетьмана помічь:
 Усє жь для васъ, усє за васъ... Такъ знайте жь,
 Що я старший надъ вами! Смерть п лихò

Усімъ ляхамъ! И мало-мало хто
 Изъ васъ не такъ — усіхъ заразъ покіну!

Н А Р ò Д Ъ.

Що ти приказуешъ, ми те и зрòбимъ!

А Н А С Т А С І Й.

Не погубляйте своїхъ душъ за помсту!

Л и с є н к о.

Не погубляйте своєї родіни!

А Н А С Т А С І Й.

Послухайте — Господь васъ покарæ!

Л и с є н к о.

Боли не такъ — усіхъ покіну заразъ!

А Н А С Т А С І Й.

У церьву, братці! День великъ сєгодня!
 Хай проклять буде той, хто злимъ жаданнямъ
 День смєрти Бога-Спаса закаляе!...

*(Йде, за імъ ніхто; Лисєнко йде
 у другу сторону, за імъ усі).*

Х О Р Ъ.

Х о р њ у с і х њ.

Та вже засвітила зоря весняна!
 Ущухнули криги на рідній ріцці;

И зóлото́мъ ся горі-цвіть по луці;
 И стали пону́рін не́трі вдяга́тись;
 И стали ꙗ́къ леці́ннику бджо́ли збіра́тись;
 И зві́рья игра́е, и пта́шество співа́е;
 И ко́никъ дорджгу́, ржучи́, почина́е:
 Всі́мъ radoщи й ща́стя звісти́ла весна́
 И ща́стя не ма́є Украї́на одна́!
 Украї́но! Украї́но! Така́ тво́я до́ля!
 Забу́ли тебе́ ратува́ть изъ невoлі!
 Забу́ли сусі́ди и діти ро́дини;
 Чи й Ти, мільні́ Боже, забу́въ Украї́ну!

Хоръ хлопцівъ.

Дівчата-небожато́чка
 Не чу́єте весні́?
 Чо́му ви не співа́єте,
 Не во́дите танкiвъ?
 Чо́му ви не ввiча́сте
 Чорнявихъ кі́сь своiхъ?
 Чи хо́чете співа́ночки
 Щобъ ми вамъ поча́ли?
 Чи хо́чете вiно́чечки
 Щобъ ми вамъ заплелі́?

Хоръ дівчатъ.

Не тре́ба подару́ночкiвъ;
 Готу́емъ iхъ для васъ.
 Ой зна́емъ ми співа́ночки,
 Ой є́ у насъ вiнги́!
 Испершу́ лишъ ро́дино́ці

Ви воленьку вери́ть;
 Испершу чужестра́нцівъ ви
 Зъ родни́и проженіть.
 Тоді́ приходьте грати́ся
 Изъ на́ми на лу́гѹ;
 И бѣ́жному дівчи́нонька
 Співанку́ заспівà,
 И ко́жного вохàночба
 Кві́тками закві́тча!

Х о р ь у с і х ь.

Сні́гъ спѣривъ зъ землєю: мовчи́ ти зє́мле!
 Не стра́шно мені́ тенє́рь сѣ́нце твоє́!
 А сѣ́нце почу́ло й сні́гъ ростѣ́пило,
 И зє́млю кві́тками й зї́ллямъ зграсї́ло.
 И ти, вѣ́рогъ пї́шнини, на насъ та́къ казàвъ;
 И Бо́га, безу́мний, на смі́хъ підї́ймавъ;
 А Бо́гъ насъ послухàвъ — и судъ твї́й настї́гъ;
 И ти передъ Бѣ́гомъ ростàнешь я́къ сні́гъ!

С Ц Е Н А VI.

Лисє́нко вихѣ́дить, Марї́на бї́жить до є́го.

М А Р І Н А.

Дє́ вінъ? Дє́ вінъ?

Л и с є н к о.

Тутъ, сє́стро, тутъ.

Дивї́сь на є́го, коли́ ще признàнешь . . .

Мой бещасница! Мой голубка!
У шпіднахъ въ рябця... Охъ, мой миленька!

(Цілує її).

М А Р І Н А.

Мій Божоньку! Чи се ще ти, мій брате!
Балка, старець!! Охъ, мой голдовка!...

(Припадає йому до грудей).

Л и с ь е н к о.

Не приторкайся, сестронько, лицємъ
Ибъ моїмъ грудямъ: ляцькі кўлі щодки
Тобі замўлють... Кўсті вийшли зъ мнєсомъ
Лице твоє біленькеє надавлюють...

М А Р І Н А.

Дозволь, мій брате! Чи не сміють слєзи
Шрамівъ твоїхъ... Губами вїсмокчу
Весь гній изъ ранъ тобі... Охъ, Боже!
Не має дка!... О, мій брате любий!
Хочъ би одно у мене мѣжно вїрвати
И вставити тобі! Я бъ була раднша...

Л и с ь е н к о.

О, не кажи сєгò!... Не плачь, мій аяголь...
Бо швидко й я не втерплю и заплачу...

М А Р І Н А.

Мій брате!!! *(плаче).*

Л и с ь н о .

Не плачь же, сестро! хочь теперь не плачь:
 Бо плакати ніколи. Я на часінку
 Зійшовся тутъ зъ тобою. Треба діло
 Налягодить . . .

М а р и я .

О, знаю, знаю сєрце!
 Щобъ ворогі тебе не назарїли.
 О, я тебе зховаю!

Л и с ь н о .

Ні, сестрицю!

Не обь схованні річь . . . Тебє зъ неволї,
 Зъ поздра визволить, и цілий гòродъ
 Зъ підь бусурманської кормиґи. Отъ
 Чогò прийшовъ сюдà я. Вранці будемъ
 Ми вже на волї. Ввєчерї сєгòдні
 Ні одинъ ляхъ відъ кàри не втечє . . .

Різати, нектї,

Знущàтись, наругàтись надъ ляхами
 Ми будемъ усю нічь. Твому злодію
 Таку вже кàру вигадаемъ вкўпі,
 Що й чортъ злякається . . . Чогò жь ти, сєстро,
 Поблїдла такъ? Чогò ти затрусїлась?
 Эй, баба, баба! Що то вже за рїдъ
 Жиночїй вашь! Ну, дòбре: тимъ, сестрицю,
 От-сє тебе я викликавъ, щобъ часомъ .
 Чогò й тобі у чварї не зробили.

Побіжимо мерщї кь Дніпру до мене:
Тамъ я тебе сховаю... Чомъ ти блїда?
Не бійсь!... Тамъ знайдешь ти свого Семєна.

М А Р Ї Н А.

Якь, заразъ?!

Л и с ь є н к о.

Заразъ, заразъ. А! теперъ я бачу,
Чогò жахнулася ти! Ти приглядїлася,
Що въ мене правої руки нема;
И що коли твій злодїй навздогїнь
Пошлє по тебе, я не въ сїлі буду
Оборонїть тебе. О, нї, кохана!
Не дасть ще лївая ганьби. А хочь и лїву
Згублю — у зуби застромлю шаблюку,
А все-таки сестри не дамъ въ поталу.

М А Р Ї Н А.

Братє, братє!...

Л и с ь є н к о.

А-ну тебе! Ходїмо швидче...

М А Р Ї Н А.

Мій братоньку! Убий мене, зарїжь;
Я не піду зь тобдою.

Л и с ь є н к о.

Що се, сестро?!

М А Р І Н А.

Семѣна я нівѣли не любила.
 Тобі сказали дурно, що п дѣсі
 Я убиваюся за імъ душѣю.
 Тобі сказали, що я поневолі
 Живу у старости; що вінъ менѣ
 Угравъ, однявъ . . . Охъ, брате мій! Для чоґо
 Не тріснуть груди въ мене, щобъ зъ послѣднімъ
 Диханнямъ вилетіло страшнѣ слово!! . . .
 Бий, рижъ менѣ — я старосту люблю.
 Бий, рижъ менѣ — я по любви до ёго,
 Щобъ відвзятись одъ Семѣна, перейшла . . .
 Я, рѣдомъ рѣська, ляха недовѣрка
 Якъ дѣшу полюбила, п за ёго
 Раднѣша йти на смерть, на катування!

Л и с ь е н ь о.

Ти?

М А Р І Н А.

Я.

Л и с ь е н ь о.

Моя сестра?

М А Р І Н А.

Твоя сестра.

Л и с ь е н ь о.

Лисенкова?

МАРІНА.

Лисєнкова сестра.

ЛИСЄНКО.

Иди за мною.

МАРІНА.

Не підю.

ЛИСЄНКО.

Не підешь??

МАРІНА.

Ні, не підю.

ЛИСЄНКО.

Такъ я и сілою

Озмю тебе; заставлю позабути ляха
Свого; заставлю вийти за Семєна.

МАРІНА.

Шкодà, мій брате, сілою не озьмешь.

ЛИСЄНКО.

Чомъ?

МАРІНА.

Першъ, ніжъ ти менє изъ міста здвинешъ,
Я кровью распайнусь передъ тобою!

ЛИСЄНКО.

Ахъ, ти, змія!! Ти ще менє лякати?!...

Иди, кажю тобі, зо мною заразъ!

МАРІНА.

Я вже тобі сказала, не піді.

ЛИСЕНКО.

Тагъ я тебе убью на от-сімь місті!

МАРІНА.

Вий. Вбить себе я дамся; тільки

Ити въ невѣлю — ні.

ЛИСЕНКО.

Охъ, ти, панлюга!

Тагъ се тобі у козаківъ невѣля,

А у ляхівъ тагъ вѣля?!

МАРІНА.

Тагъ!

Мені и вѣля и слобѣда зъ милнимъ...

Я вже тобі сказала разъ, мій братѣ,

Що не насильно затыгнувъ мене

До себе староста; що я сама

Злюбила зъ імъ. Та ти бь такий подумавъ:

Коли бь исправді вінъ мене въ невѣлі

Державъ, якъ полюбовницю свою,

Чи я бь от-сѣ до тебе вийшла?... Вінъ би

Тагъ и глядівъ за мною, буда бь я

Ні повернулася. Я молода єгд,

Не полюбовниця; у мене досить

Ще е души на се. Ти дуже мало

Пізнавъ свою сестру . . . Ні, брате! Першъ
 Обнявъ би вінъ моє холодне тіло,
 Ніжъ взявъ за теплу руку, коли бь такъ
 Якъ полюбовницю схотівъ нелюбий
 Менє держати біля себе . . . Вінъ
 Менє не силувавъ — сама прохалась,
 Щобъ захитівъ одъ Герцика менє,
 Коли бь ти не прийшовъ сюдà зъ лихами
 За прєжні розплатитись, чєснимъ шлюбомъ
 Ми бь спарувались після святъ. Тепєра
 Вже намъ не жити на світі увуші . . .
 Якъ вірна заручєна ляжу зъ імъ
 Въ одній могїлі.

Л и с є н к о.

Гаспидь! Дьяволь!

Не ляжешъ зъ імъ въ одній могїлі! Заразъ
 Мічємъ тобі я грудн рознесу;
 Егдъ жь живдго зпечемд уранці . . .
 Здихай!! *(замахується на неї шаблею и, бачучи, що вона
 смїло стоїть и ні-трошки не ворушиться,
 остановївсь).*

Ти не боїшся смєрти??

М а р і н а.

Не боюсь.

Л и с є н к о.

Ну, ти Лисєнкова сестра!

МАРІНА.

Его.

І П С Ї Н К О.

Ти скажешь полюбівнику своєму,
 Ти все йому повідаешь зарані
 И визволишь його відь смерті? . . .

МАРІНА.

Ні,

Сего не буде! Визволять відь смерті
 Не буду я ляхівъ. Святую помсту
 Моїхъ братівъ не зражу я. Я руська!
 За глуми, за наругу, за неволю,
 За кровъ, за слези ріднихъ ти прийшовъ
 Изъ ворогами розплатиться глумомъ,
 Наругою, невдаєю и кровью;
 Прийшовъ зашити одь посьміху віру;
 Зменьшити ріднихъ горя; изъ родини
 Смиття чужее вимести . . . Багато
 Терпіла й тернить бідная родина!
 Якъ грішниківъ у пеклі дьяволи —
 Батують насъ католики . . . Але
 Господь рішивъ — родина слобонитьса,
 И ляцька кровъ изъ неї рідну змие . . .
 Охъ, брате мій! душа ще въ мене руська,
 И руське лихо дуже, дуже серце
 Мепі ворущить . . . Ти за се не бійся!
 Не зражу васъ; не тільки що не зражу,

Того, кòтрого я люблю якъ дўшу,
 Якъ Божий світь, якъ, братаку, тебе
 Я не спасу ёго! Я нішкомъ не скажу
 Емў — біжи: тебе убїти хочуть...
 Самà вамъ помагати му. Не дўрно
 Къ ёмў приходивъ панъ Зацвиличòвській
 И щось казавъ щòбъ вінъ берігся! Мòже
 Вінъ помічà; бо щось вже турбувався
 Почувши, що народъ чòгòсь стовплявся...
 Я відведу ёго одъ стережєння;
 Я заведу ёго сюдà, якъ смєркне,
 Й самà тобі коханця передамъ!...
 И ввўпі зъ імъ, обнявшисъ крїпко, крїпко —
 Підъ братачиною шаблею загїну...

Л и с є н к о.

Якъ смєркнеться й почнўть дзвонїть вь костєли
 Щòбъ ти була зъ імъ тўта, й дожидàлась.

М а р ї н а.

Бўду.

Л и с є н к о.

Та ти израдиши?...

М а р ї н а.

Нї, не зражу!

Л и с є н к о.

Дòбре.

Будь прòклята одъ мене и одъ Бòга!!!

(Обòде вихòдять).

Х О Р Ъ

ПЕРША ПОЛОВІНА.

Славимъ великую силу кохання,
 Чудне й предивне твоє панування
 Надъ усє Ти на світі силнішь!
 Те, що и дѡля сама розлучає,
 Те, що натура забороняє
 Ти паруєшь до кўпи й мирішь.

ДРУГА ПОЛОВІНА.

Славимъ велику любовъ до родіни!
 Ти зогриваєшь те сєрце, що стїне,
 Холодїшь, що пала чимъ другїмъ!
 Ти розриваєшь, що дѡля звязує;
 Нївечишь те, що натура вкязує;
 Приязнєє ти рѡбишь гидкїмъ.

ПЕРША ПОЛОВІНА.

Сєрце коханнямъ вѣ неї загорїлось,
 Все вонѡ зѣ мїлимъ своїмъ ростопїлось;
 Нерозривнєє вїчне кохання єго.

ДРУГА ПОЛОВІНА.

Мення «родїна» для неї не новєє
 Сєрце вѣ неї рўськєє, а не чужєє:
 Родїна жѣ для рўського вїшче всєго.

СЦЕНА VII.

П і ч ь.

Маріна и староста идуть.

С Т А Р О С Т А.

Колі бь не твої чорні очі, дівко,
 Що такъ на мене глядючи любонь
 Ажъ тягнуть за собдою, побожусь
 Всіма святими, не поплівсь би дурно
 Сюда я. Люде панші въ цѣркву йдуть,
 А староста, що влітку не видали
 Ніколи пішого, блугає ніччю
 По ұлщяхъ!... Кудà мене ведешъ?

М А Р І Н А.

Сюдà. Бачъ, ти казавъ, що мене любишь,
 А вже й пеняешъ!

С Т А Р О С Т А.

Сѣрце ти моє!...

Хочъ би у річку ти мене вслà,
 Я бь и тудà раднішь! Алє, скажи бо,
 Що ти задумала от-сє такєе?

М А Р І Н А.

Послұхай, мій Францішгу: ажъ ти подлякъ?

С Т А Р О С Т А.

Я твій вохàний, молодій...

МАРІНА.

Ә, ні!

Бажі мені що я вь тебе нитаю.

Ти полякь?

СТАРОСТА.

Нащо споминати те,
Що я раднішь бувь самь забўти часомь?

МАРІНА.

Ти полякь, а я рўська.

СТАРОСТА.

Охь, не рви

Ти могò сёрця бїдного! . . . Що хòчешь

Просі менє, кажи мені . . . Алє

От-сє що ти вигадуешь? . . . Марїно!!

МАРІНА.

Рўська!

СТАРОСТА.

Ти анголь Божий, зь неба

Злетївший, рўська для народу тїльки,

Якь я для ёгò полякь: а мїжь нами

Немає рїзниці. Ми дрўжка дрўжку

Не станемь попрїкати. Наші дўши

Одна передь другою, якь перєдь Бòгомь.

Я знаю, що ти вїрно менє любїшь,

Якь я люблю тебе: оть зь нась и гòді!

МАРІНА.

Ти менє любишь! Я люблю тебе!
 Одначе, все ти подлягь, а я руська.
 Ти менє любишь, якъ и я тебе!
 Хіба се намъ що небудь запевняе?...
 Та хто менє запевнить, що словами
 Ласкавими годуючи мене,
 Ти не ховаєшь въ сєрці злої думки?...
 Ти, може, хоченгь обманить мене,
 Погратись, якъ изъ дівкою простою,
 А потімъ поглумитись и прогнати!...
 А може що и гірше... Хто запевнить
 Тебє у тїмъ, що я одвою
 Рукдю обіймаючи тебе,
 Тимъ часомъ другою не вихопляю
 Ножа изъ пазухи... И може въ чарці,
 Що коли піднесу тобі зъ виндмъ,
 Усипані отруї... Спать безъ ляку
 Не мусишь ти, коли у одній хаті,
 Підъ одной стріхою зъ тобдою, спить
 Душа вкраїнська! Ти на себе скажешъ:
 Я такъ божився, коли їй казавъ
 Якъ я її кохаю, такъ по щдцяхъ
 Лилися слєзи, я кохаю вірно....
 Хіба слєзамъ, та клятьбамъ мусить вірить
 Одъ поляка вкраїнець?? Де, скажи,
 Зосталась на Вкраїні одна цєрква
 Дє-бъ ляхъ изъ руськимъ не клялися дурно,
 Обманюючи Бдга и себе?...

Скільки разівъ, цілуючи вкраїнця,
 Для єго гібели полягъ изготувлявъ?...
 Ви вмієте и плакати и божитись,
 И раді стать на вкдюшки, и Бога
 Призвати дурно, тільки бь ворога
 Лукаво обманіти й загубіти....
 Чи не погібло ціле війсьго наше,
 А вслідъ за імь увесь народъ нашъ бідний,
 Якъ клятьбами, божіннямъ и слізами
 Опугтали Острийцю ляхі?...
 Съ тні години кожний поцілункъ,
 Що ляхъ вкраїнцеві дає, походжий
 На той, що Йуда Господу дававъ...
 Дарма и клятьби й злезі! Я не вірю
 Твоімъ слезамъ и клятьбамъ! Ти на мене:
 Вона божилась, скажешъ, такъ по щодцяхъ
 Ї лилися слези; ні, вона
 Мене кохає вірно... А хіба
 Якъ руські, такъ ляхамъ и не платили
 Тимъ, чимъ ляхі їхъ жалували? Слези
 И клятьби руського для ляха тежъ.
 Що клятьби й слези ляха для сєго...
 Хіба Лисєнко, той Лисєнко самий,
 Що ви недавно тільки перестали
 Лягатись, вінъ, кажу, хіба не клявся
 Й не плакавъ передъ вами для того,
 Щобъ лучче погубляти васъ? Лисєнко
 Робивъ зъ ляхами те, що й думать страшно:
 А я Лисєнкова сестра!!... Францішку!
 Чи чуєшь? я *Лисєнкова сестра*.

С Т А Р О С Т А .

Маріно!

М А Р І Н А .

Погляді на городъ

От-сей. Чи такъ вінъ устривавъ великъ-день
Першъ, ніжъ лиха годіна напесла
Васъ, злѣдівъ....

С Т А Р О С Т А .

Маріно! мила, люба!!

Коли хочъ трѣхи ти менѣ кохавень,
Змілуйся, не нагадуй; хочъ и мусишь
Нагадувать: я не оди́нь въ сімъ вѣнень.
Не я старший; не нарікай на мене
Одногò....

М А Р І Н А .

Ти въ сімъ вѣнень, ти въ сімъ вѣнень!
Бо ти старший у всімъ Переяславі.
Про те въ Переяславі жидова
На ѡдкупі цѣркви святій дѣржить,
Ксѣндзи на людяхъ іздиють до бостѣлу,
И кѡжний день десятки неповиннихъ
Въ тортѹрахъ, або зъ голоду здихають....
Весь Переяславъ стражда и бѣдѹе,
А ти старший у всімъ Переяславі!!!

С Т А Р О С Т А .

(Кидається на вкѡлюшки).

Маріно, пошануй!...

М А Р І Я.

Ви шанували

Нещаснихъ рӯськихъ, якъ у васъ прохались?
 Пошанувавъ сѣгодні ти ту жінку,
 Що привелї до тебе? И за те,
 Що бідна нїшкомъ наекла пасокъ
 Ти на три дні її заперъ у лѣхъ...
 На три дні празниківъ!... Пошанувавъ!!

С Т А Р О С Т А.

Марію! Лихо!...

Біда мені! Морозъ дерє!... Пустї!
 Пустї... ходїмо швидче!...

М А Р І Я.

Стїй, Францішку!

Ще я тобі скажӯ, за чимъ сюди
 Тебє я привелє. Вѣ ночі сѣгодні
 Лисєнко — братъ повійний появился
 И ставъ надъ постїлю мою. Страшно
 Текла изъ єго кровъ; увєсь на ранахъ,
 Посічений, опалений, безъ ока,
 Ставъ вінъ передо-мною. Я злякалась,
 Підняла крикъ... Вінъ підійшовъ до мене
 И такъ казавъ: не бїйся, сєстро! Сѣромъ
 Твій знаю; алє я не прийшовъ того,
 Щобъ попрїкати тебе. Слєдї нѣчі,
 Коли задзвонють у костєлі, ти
 Свого коханка приведи до Альги:
 Тамъ покажӯсь єму....

С Т А Р О С Т А .

А отъ и дзвонють!

Ні, мабуть вінъ пожартувавъ зъ тобою:
Немає, бачъ, и досі! Ну, ходімо!

М А Р І Н А .

*(Вихватує у їйò шаблю
и б'га махаючи ёю).*

Такъ! Дзвонють, дзвонють, дзвонють!!! Гей, злітайтесь
Ви, чорні вѣрони, на Переяславъ!
Тутъ добра вамъ потала буде!! Дзвонють!!!
Се дзвонють ще до цѣркиви... Католики
Збираються молитись Бѣгу тихо...
А що то, якъ задзвонють йнагъ,
Задзвонють такъ, що вѣ гѣжного поляка
Волдсья пастобурчнисья?! А, бачнись,
Дзвонили такъ, ти самъ казавъ, по йншихъ
Вкраїнськїхъ городахъ....

С Т А Р О С Т А .

Охъ, щѣ се? щѣ се??
По всїхъ церквахъ вже й рѣськїхъ дзвонють...

М А Р І Н А .

Дзвонють!!

(реждчнтьсѣя).

Буває страшний дзвннь, якъ, разомъ зъ дзвонюмъ,
Скрїзь понесѣтьсѣя: «смерть ляхамъ!!»

Брїки за сцєною.

Смерть ворогамъ!!!

(Пожарь, гука, крикз, плачз).

С Т А Р О С Т А.

Израда! Чвара!

М А Р Й Н А.

Ні, розправа! Помста!

Багато лиха руські одбували,
Нехай теперъ поплатяться й ляхи!...

С Т А Р О С Т А.

Марїно! Шаблю, шаблю!...

М А Р Й Н А.

Ні! Не дамъ

Тобі я шаблі! (*кидає вь річку*). Вь Альту! Хай

Лежить вона на пам'ять нашимъ внукамъ!...

Тагъ мїлий мїй, коханий мїй Францїшву!

Нема надї; ми загинемъ разомъ,

Загинемъ разомъ! День страшний настїгъ:

Лясєнко вставъ изъ домовїни, грїзно

Гукнувь-крїгнувь на грїзную кравчїну...

Уранці Переяславъ визволяти;

Сєгднї почитаються зъ ляхами.

С Т А Р О С Т А.

Марїно! Що се?!

МАРІНА.

Помста и слобода!

СТАРОСТА.

Будь мені діватись? Що робити?
Пожарь! Різнь!...

МАРІНА.

И помста и слобода!

СТАРОСТА.

Змія!! Я задущу тебе!! Ти перша
Изгїнешь....

МАРІНА.

Перша, изь тобою вкўпі.

Ось заразъ налетять сюди козаки,
Лисенко й Гєрцигъ. Тутъ, обнявшись крїпко,
Ми згїнемъ вкўпі: я тебе кохала
И за кохання згїну.

СТАРОСТА.

Мати Бѣжа!!!

МАРІНА.

Молїтись — дарма! Бѣжний судъ настїгнувь!

СТАРОСТА.

Марїно, сєрце! що ти рѣбишь?!

МАРІНА.

Те, що

Робить я мұшу. Якъ дівчина рұська
Я допомгла братамъ своїмъ, и ляха
Старшого привела на згұбу рұськимъ;
А якъ твоя коханка — вмісті згину
Підъ рұськими шаблюками.

СТАРОСТА.

Я чую,

Сюдї біжать... въ мене немає шаблі...
Немає бережіння... Ліхо! Смерть!...
Маріно! Що ти наробила?...

МАРІНА.

Серце

Моє! мій мїлий! мій коханий! мій
Францішку вїчно любий!... Чую, чую!
Йде смерть до насъ!... О, серце! дай приліпнемъ
Губами дұжка къ дұжці, и загїнемъ!...

(Кїдається ёму на шїю и цїлує ёго).

СЦЕНА VIII.

Лисєнко, Герцикъ, козакї зъ списами, зъ лїхтарнями, зъ шаблями
прибїгають.

ЛИСЄНКО.

Тутъ, тутъ вони! Сестра не обманїла!

Г Е Р Ц И К Ъ.

(Кідається з шаблею на старосту).

А, злодій! А!... Добравсь до тебе!...

(Хоче ёго удáрить, та побáчивши, що Маріна ёго обіймає, останóвився).

М А Р Ї Н А.

Бий... Що жъ ти ставъ, Семёне? Бий насъ двохъ!

Г Е Р Ц И К Ъ.

Маріно!... Що се? Ти ёго цілуєшь!!

М А Р Ї Н А.

А що жъ такè, що я ёго цілую?
Коли ёго забьєшь, я жить не хòчу!
Бий насъ обдхъ!... Бий, ласкíвъ будь, Семёне!...

Г Е Р Ц И К Ъ.

Чи я от-сè зустрíти дума́въ?... Бòже
Мій мíлий... Ти, мо́я Марі́на люба,
Мо́я ти мо́лода, котру́ кохаю
Одну́ на сві́ті, для ко́трої чва́ру
Поча́ть рíшився....

М А Р Ї Н А.

О, душа́ нікчёмна!!!

Та́къ ти не за сво́їхъ браті́въ недòлю,
Не за ро́дину ша́блю піднімаєшь
За дівчину, паскúдний баху́рь!... Зна́й же,

И ви всі знайте, добрі люде. Правду
 Скажѹ вамъ передъ смѣрттю. Я Семѣна
 И не люблю, нігдѣ и не хочу
 Любить! Отъ мій Францішекъ мїлий, любий:
 Изъ імъ раднїша вмѣрти. Брате, чѹешъ!
 Я дїло сповнїла своє, сповий же
 И ти своє! (*обійма Францішка*)
 Убійте насъ укўпі!

Л и с ь е н к о.

Гей, хлопці! Розлучить їх!

С Ц Е Н А І Х.

А н а с т а с і й.

(*Вбіа*).

Горе! горе!

Гнївъ Божий обертається на гордихъ!
 Рука Госнодня помстниківъ карає!

Л и с ь е н к о.

Що ти, пан-отче?

А н а с т а с і й.

Пощануйте, ради

Христового Святого Воскресення!
 Жиди боялись тіла у субботу
 Зоставить на хресті: ви, Христїяне,
 Въ ту нічь, коли Спаситель, Люби наша,

Замучений за грішнихъ чоловіківъ,
 Воскрéсь, и сѹщимъ въ гробі дарувавъ
 Живіть — ви кровъ лєтє й пожаръ підняли!...
 Народъ, якъ дїкий звіръ, розлютувавсь,
 Все б'є и рїже й палить... Бідни діти
 Объ каменюки розбиває!... Горе
 Та лихо намъ! Охъ, пошануйте, братці!...

Л и с ь е н о . .

Пан-дче, дарма прòсипшъ!

А н а с т а с і й.

Діти! Братці!

Ви закаляли празникъ Божий... Ви
 Глумуетесь изъ Божій благодаті,
 Ви зводите Егò святую ласку! Горе
 И лихо помстникамъ!...

Г е р ц и к ъ.

Пан-дче!!

А н а с т а с і й.

Не позирай на мене такъ гнївливо,
 Щобъ Богъ на тебе не поглянувъ также.
 Бо я вже Бачу: много світовòго
 Добра тебе позбавивъ Винъ сєгòдні!
 Семєне! Ти полковникъ переяславський!
 Ти мдешъ вдлю: пошануй ляхівъ!

*(Гєрцикъ відвертається, Анастасій
 берє ёго за рѹку).*

Семёне! Ти ще молодій: ще мало
 Господь тобі на світі давъ пожити;
 Ще мало твоє сѣрце одбуло... Теперъ
 Для ёго наступа дві радощи, и перша —
 То християнська радість, щобъ простити
 Своімъ врагамъ: ти ще її не знаєшь!
 А друга — то диявольська радість
 Що би потішитись надъ їхъ бідю: ти
 Не знаєшь и сеі... Охъ, брата! Друга
 Тобі здається приязніша першій!...
 Семёне, ти ще молодій!... Охъ, друга
 Страшна радість, и не довга; скоро
 Ї туга и мука заміняє
 А перша радість продовжиться довго,
 Весь вікъ твій буде розважати тебе,
 И після смерти въ вічну райську радість
 Перейде.... Змилосѣрдися, Семёне!

Г о л о с а.

Ге! бісівъ синъ! Теперъ прохатись вмієшь?
 А якъ колись мій батько у тортурахъ
 Прохавъ! Забувъ?! Въ огонь, розсучий сину!...

Г е р ц и к ъ.

Пан-оче, чуєшь?

А н а с т а с і й.

Чую, сину! чую...

Ти спом'янувъ и про свого отця,

Що мученицьку смерть прийавъ за правду...
 Ёго душа теперъ у Божімъ царстві
 Лигує зъ ангелами... Не турбуй
 Ї погія помстою. О, гірко
 Душі на світі тімъ, коли на сімъ
 Гріхъ за її творять! Теперъ твій батько
 И въ царстві невеселий ставъ... вінъ бачить,
 Що ти за ёго хочешъ відомщати;
 А праведні дүші дүже плачуть,
 Коли побачуть, що на світі роблють
 Худее кривні їхъ... Семене, сінку!
 Ради душі покійника отця,
 Ради спасенія твоєї душі...
 Ось я, старий, ажъ въ ніжки поглонюся
 Тобі — змилуйся! пошануй!... Слізми
 Всі ноги обилью тобі — змилуйся!...

(Становіться на вкдлюшки).

Г Е Р Ц И К Ъ.

Пап-дче, встань! що бо ти робишь се?

А Н А С Т А С І Й.

Ні, я не встану — буду тутъ лежати,
 Поги або тебе вблагаю въ ласку,
 або забъешъ мене... Ти чоловікъ,
 Ти християнинъ... Змилосоєрдись, сінку,
 Коханий, брате, батьку милий мій,
 Змилуйся!... *(кланяється до нігъ).*

Г Е Р Ц И К Ъ.

(Кидается до ёї на вкòлюшки).

Устань, святà душа... Я вїненъ, вїненъ!!
 Охъ, я тебе зобїдивъ... Охъ, простї
 Дурнòго! Бачу я: великий грїхъ
 Менї!... Простї менє...

А Н А С Т А С І Й.

Нї, ти не вїненъ...

Брий-Бòже, ти не вїненъ! Я прощаю
 Тобї усє — уважь же й ти!... О, ради
 Христа, змилуйся... Погляди, изъ рòжною
 Часїною десятки душъ тамъ гїбнуть...

Г Е Р Ц И К Ъ.

Пав-òче... Що менї робїти?... Я
 Не влàстенъ, е старшїй: прохай Лисєнка!

А Н А С Т А С І Й.

Лисєнку?... Змилосо̀рдись!

Л И С Ё Н К О.

Гòдї, гòдї!

Сєгò не бòде!

А Н А С Т А С І Й.

Не грїши, не вводи
 Своїй душї у напàсть... Мàло лїть
 Вже, мòже, жить тобї: порà подумать!

День прийде, коли Богъ тебе заставить
 Дать отповіть за все твоє життя...
 Охъ, тяжко буде въ день той одвічати!
 И рапи не спасуть тоді тебе!...

Л и с ь е н к о.

Ще разъ тобі скажӯ: сего не буде.

А н а с т а с і й.

(Кидається ёму въ ноги).

Ні, буде! буде!... Чи хіба не жінка
 Тебе внодувала? Чи ти въ лїсі
 Родивсь міжъ звїрьямъ? Чи въ тобі немає
 И сєрця чоловічого?... Лисєнко!
 Багацько крєві й слїзъ, що ти проливъ,
 Предъ Бѳгомъ справедливимъ избралося...
 Багацько ти протї закѳна діявъ...
 Одно хочъ дѳбре дїло на вігӯ
 Своїмъ зроби, п Богъ тобі простить...
 Простить! Одна слеза, що проливає
 Зъ покӯти грїшникъ, изтирає грїхъ
 И злодїй робиться вцїять сїномъ Бѳжимъ.
 Змилуйся!...

Л и с ь е н к о.

Сего не буде.

А н а с т а с і й.

Змилуйсь!...

Л и с ё н к о

Хочъ не просіи, сёго не буде.

Г ё р ц и к ъ.

И я изъ імъ тебѣ прохати хòчу:
Вінъ правду каже, на що гріхъ намъ брати
На дұшу?... Богъ упьять за се зкарæе.

Л и с ё н к о.

Ти прòсишь вїзволить ляхівъ??

Г ё р ц и к ъ.

Эгè!

Л и с ё н к о.

Ти баба не козаць! Гей, хлопці! хлопці!
Озьміть от-сёго рюму одъ менè,
И закажіть, щобъ швидче всіхъ губїли!
Всіхъ перерізать до півночи! Такъ,
Бричіть — що я велю...

А н а с т а с і й.

(Встає и одвертається).

Теперь хочъ гòді!

Роби, якъ знаєшь. Я иду відсіля...
Піду у лїсь, абò въ болòто: краще
Зъ гадюками, зъ вовгàми жити, ніжъ
Зъ тобою!... *(идє прїчь).*

Л и с ь н к о.

(Довго дума; потім обертається, дивиться тільки у ту сторону де пожеарь и різня; далі підходить до Анастасія и тихо говорить:)

Пан-оче! Ти казавъ багачько крові
И слізъ зібралось передь Бѣгомъ. Правда!
Багато. Що, якъ я їхъ пошаную,
Простить мені Господь?... Кажі тихенько!

А н а с т а с і й.

Простить, усє простить.

Л и с ь н к о.

(Трошки подумавши, кричить:)

Гей, хлопці!

Біжіть, щобъ заразъ перестали різать
Ляхівъ! Щобъ всіхъ живцємъ зібрали
И дожидались ранка. *(хлопці біжать).*

Правда, правда!

Порà знести покуту...

Г е р ц и к ь.

Брате рідний!...

А н а с т а с і й.

Спасєная душа!... *(Анастасій и Гєрцик обіймають ёю).*
Усєй чась радість

Великая на небі настає!...

Моліться, діти!

*(Гєрцикє и Лисєнко скількі тамє разівє
хрєстяться на зходє сонця).*

Л И С Ё Н К О.

(Обтирає слєзи).

Швидче, швидче, хлопці
Біжіть ищє и суніяйте їх!
Бричіть, що я велівь всіх шанувати!...
Пан-дче! Дай, я рўку поцілўю
Тобі, момў спасителю. Ти серце
Мені звернўвь, ти зь Бѡгомь примиривь
Менє... Святій!

(Цїлўє рўку).

А Н А С Т Ъ С І Й.

Не нарікай святимь!
Единь бо Святъ Господь нашъ Ісусь
Христосъ: Емў молись и дякуй, сину.

Л И С Ё Н К О.

Такъ, правда, правда: изробити добре
Слодче вь сто разівь, ніжь злєе!
О, якъ мені тепєрь на сєрці лєгко!...

Козакъ, що державь старосту.

А зь симь же щѡ робити?

Л и с ь н о.

Відпустить.

Коли усіхъ прощать, такъ всіхъ .. А справді:
 Якъ Гєрцикъ зна! Я за родїну
 Емѹ простивъ, простїшь за молодѹ?

Г ь р ц и к ъ.

Марїно! Дїтьми ми росли угупї.
 Тодї батьгї, любѹючися нaми,
 Зарaні въ жaртахъ спарувaли насъ.
 И ми росли, и те жъ кохaння нaше
 Рослo изъ нaми. Бaтьгo твїй покїйний,
 Вмїрaючи, благословївъ насъ. Ти
 Передъ їмъ хвoримъ поклялaся вїрно
 Любїть менє, клялaсь менї и пoтїмъ,
 Клялaсь и зрaдила... Богъ изъ тобoю!...
 Идї изъ тїмъ, когo кохaєшъ. Хай
 Госпoдь тобї дарѹє щaстя й дoлю!...
 А я... Дай, Бoже, щoбъ мoя погїбель
 Тoбї на дѹшу не ляглa!... Дай, Бoже!

(Вїдхoдить).

Л и с ь н о.

Нехай идє собї — чортъ зъ нєю!

(Стaроста до Марїни протягa рѹки).

М а р ї н а.

Геть!

Я не пїдѹ зъ тобoю, бо я руськa.

Ще разь тобі скаж҃у, Франціш҃ку, — р҃уська!
 Тимь не під҃у зь тобою... Вь ті години,
 Коли браті мої и обновірці,
 Вислобонившись одь невдлі й лиха
 Одь вашої корми҃ги чистимь с҃рцемь
 Приносять Б҃огу дяку за спасєнн҃я,
 Я быть израдницею ихь не хдчу!
 Я не під҃у изь вами, зь ворогами
 Моїй р҃одини, шлятись изь прокляттямь
 На с҃рці и відь Б҃ога, и відь ріднихь...
 Я не твоя, Франціш҃ку, не твоя!
 Коханн҃я наше закінчалось. Гдді!
 Коли не довелось сь тобою вмєрти,
 Тепєрь ужє я не твоя!.. Прощай!
 Прощай, мій милий, мій єдиний любий!
 Прощай на вичне... *(обіймає и цілує єго)*
 И ви прощайте, добрі люде! Бдже,
 Спасі й помилуй вась!... Семєне, я
 Зобідила тебє, я каюсь: винна,
 Бо я тебє обманювала! Лихо
 И гріхь мені!... Бо я не разь казала,
 Що я тебє кохатиму й кохāju,
 Що ти мені миліше світа... Я
 Я брехала!... Охь, Семєне! Я брехала!
 Ніколи зроду с҃рце до тебє
 Не налягало — я жь тобі брехала!...
 Прості менє, забудь менє и вїрно
 Служі р҃одині й Б҃огу... Милий братє,
 Прощай и ти! Дай, Бдже! щобь, одбўвши
 И г҃оря й лиха, навкінєць сподївсь

Ти на родині зь вірними братами
 Та приятелями; щобъ твоє сѣрце
 Було й чисте й радісне мовъ небо
 Після дощѹ, якъ сонце хмари згднить.
 Щобъ дивлючись на мїлу Україну,
 Вже вільною й щасливою, тобі
 И весело и радісно було!...
 Прощайте, люде добрі! Хай Господь
 Хранить родину нашу! Хай вона
 Цвіте собі, якъ макова бѣтка!...
 Благослові мене, пан-дче добрий:
 Я йдѹ у монастирь. Прощайте, добрі люде!

(Пішла; всі дивлються на неї з дивуваннямъ).

Л и с ь е н о .

Озьміть єго й ведіте кь недовіргамъ.
 Уранці хай підь вашимъ нагляданнямъ
 У домъ свій піде избратись.

С т а р о с т а .

Бохавши за життя такую дѹшу,
 И утиривши на-вікъ се бохання —
 Мені збирати нічого на світі...
 Чого я тутъ не долічивсь?... Лпсєнку!
 Ви одоліли: за́втра вранці наші
 Ляхи, вѣтрі сєгодні васъ топтали,
 Изъ гѣрода всі вийдуть, якъ вигнанці,
 Изъ сѣромомъ, зь наругою, за пѣсміхъ
 Блукати по світу... Ви одоліли!
 Кривава свѣра наша закінчалась...

И ви ще, одолівши насъ, якъ добрі
Насъ мїлуєте!! О, ви добросерді!...

.
. Я не дивуюсь —

Тобі огидло все одно та тежъ:

Та й вигадавъ сильнїшу ю наругу

Надъ вѣрогомъ своїмъ... Ти молодець,

На вигадки голінний!! Охъ, козаче!

Чи справді думасшь, що одинъ разъ

Пошанувавши насъ, ти стеръ всю кровъ,

Що проливавъ два рѣки по Вкраїні?

Чи справді думаешъ, що однимъ разомъ

Ти розщитався зъ нами?... Рідна кровъ,

Що вслїдъ тебѣ текла, и слѣзи біднихъ,

Випалені и зийщені країни,

Бричать мені о помстї прѣти тебе...

Життя мені не дорогѣ. Лисенко!

За всі твої наруги и мучення,

За всі бїди и лиха, и напасті,

Що такъ колись на насъ роскїшно сїявъ,

Теперъ зо мною пощитайся! — Бийся!!

(Виходяче изъ рукъ у козака шаблюку).

Г Е Р Ц И К Ъ.

Безумний!

Л и с ь е н к о.

Э, ні! вінъ ще й хвабрувати!!

От-такъ то, бачъ, їхъ шанувать, проклятихъ!

(Виходяче шаблю; сичуться).

Л и с є н к о.

(Прокóлює старóсту).

У пєкло, кь шайтанамь, своїмь братамь!...

*(Староста захитався; потімъ ухопивъ обо-
на руками шаблюку, рвонувся на Лисєнка,
ударивъ єю, Лисєнко єю удрує, и обидва попá-
дали на зємлю).*

Г є р ц и к ь .

Лисєнко! брате! ранили!... лихо! лихо!... швидче
сюди! перевьязати....

Л и с є н к о.

(Лежачи)

Не ранили, а вбили. Дарма, брате,
Всі перевьязки... Я вичаюсь... Ляше,
Намь смерть обомь... прості мене
За смерть твою — я за своєю прощаю...

С т а р о с т а.

(Лежачи)

Лисєнку! дякую!... Ти слобонивъ
Мене зо світу, де нема нічого
Для мене... помремь братами. Друже!
Дай рўку, и нехай вь приміры нашімь
Приміриться изь Пóльщюю Вкраїна!...
Ой!... Гєрцигу... перекажи Марині,
Що я її кохāju... *(умірає).*

(Козакі збігаютьсѧ коло Лисєнка).

Л и с ь н о.

Охъ, дүшно!... Підведіть менє хочъ трѣшки...
Дє пан-отєць?... А! Ось-де вінъ: у мєнє
Вже й дчї мўтються... Прощай, пан-дче!

А н а с т а с і й.

О, Господи! Твоя и власть и воля!

Б о з а б і н и н а р о д ъ.

(Прибігають за крикомъ:)

Слобѡда! Слобѡда!... На що се и хто приказавъ
шанувати ляхівъ?...

А н а с т а с і й.

Мовчіть... Вже й такъ Господь васъ покаравъ!
Дивіться: вашъ визволитель ось-де мєртвий...

Н а р о д ъ.

(Кричить)

Лисєнгу! Батьку! Хто єгѡ! Охъ! Дайте
Сюдà убійника! Розірвемо!
Изпечемо!!... Нашъ батьку рідний! На що
Покїнувъ насъ?!...

Л и с ь н о.

(Тїхо).

Охъ!... розстебніть мені... я хдчу трѣшки
Сказать імъ щось, та дайте лишъ водїці...

*(Анастасій побїг за водою; Герцикъ
піддєржує єму голову; Лисєнко пзє)*

Народе православний!... Знайте всі,
 Що и воягъ быть мусить чоловігъ
 И християнинъ... Усіхъ ляхівъ
 Повипускайте завтра вранці... Хай
 Идуть собі изъ Богомъ до родини...
 Прощайте, братці!... Хай вамъ Богъ поможє!
 Моліться всі за грішну мою дүшу!

(Вмірає).

Г Е Р Ц И К Ъ.

Не дійше, вмерь!...

Г о л о с а.

Умерь!... Умерь!... *(Голосють)*

А н а с т а с і й.

(Надъ тіломъ).

Умерь, якъ лицарь и якъ християнинъ!
 Егò душа, покүтою й добромъ
 Очищена, увійде въ Божє царство,
 Въ збіръ праведнихъ воїтелівъ Христовихъ
 Прощай рачителю слободи й віри!
 Нехай на пізні рѣки твоя слава
 Останеться на памъять українцямъ!...
 Несіть єгò до церківки святої...
 Своєю смєртю давъ вінъ намъ слободу.

(Обертаеться до народа).

Народе вірний, православний, добрий!
 Богъ вчувъ молитви ваші, приклонївсь

До нашої недолі, слобонивъ
 Одъ вражої кормиґи и нарієкъ
 Своімъ наро́домъ! Слѣвте, слѣвте Бѣга!
 Ходмо въ цѣркву; нічь велика; все
 Исполнилося свѣту; кожна тварь
 Да веселїться, бо Христѣсь-Спасїтель
 Воскрѣсь изъ мѣртвахъ! Рѣдуйтеся, люде,
 Й хвалїте Гѣспода!

БРИКЪ НАРО́ДА.

Слѣва Бѣгу!

Слѣва Бѣгу!

(Усі идуть; за їми несуть тіла).

Г Е Р Ц И К Ъ.

(Позѣду їхъ).

А яєъ менї — и прѣзника немає!!

К І Н Ї Ц Ъ.

З А Г А Д К А.

Ивѣнъ Миколаѣвичъ Розумний, панъ.

Хома }
Ярема } слуги и потішники єго.

Ивѣнъ Поклонѣнко, селянинъ.

Маруся, дочка єго, а потімъ пани.

Олексій, приващигъ.

Селѣне.

Панська двіря.

ЗАГАДКА.

(Зъ народнѣи казки).

I.

У ПАНА ВЪ БУДИНКУ.

Панъ, Хома, Ярема.

Панъ. Отъ, друзяки, якъ я знудивсь, як-би ви знали!
Бажить-лишь мені казку.

Ярема. Хочете, я?

Хома. Ні, я.

Ярема. Геть! чогò ти вьязнешь? Панъ твою казку такъ
хоче слухать, якъ собака мову.

Хома, (*итовхає Ярему*). Гвалть! Пàне, чогò випъ
бьєтця!

Ярема. Пàне, хай вінъ идє відсіля! Емұ въ хліві зъ
свиняи бұти, а не тұта съ папàми.

Хома. Яремо, не лайся! а тò такъ учешұ, що ажъ у
вұхахъ задзвинить.

Ярема. Хòмо, росквашу тоби нисъ такъ, що й батьго
не пізна.

Панъ. Ну васъ! гòді, бажі, Хòмко, казку. А ти, Яремо,
мовчй, а тò...

ХомА. Добре, пане! Якъ жь вамъ казати? Стривайте, оцѣи ви ще не чули... слухайте. Бувъ собі царь, а въ царя трѣе синиѣв: два розумнихъ, а третій дурний...

Пань. А ну тебѣ зъ тавими казками! Се все на однѣу стать: царь, та три сини, третій дурень, а тамъ вийде що розумні зостанутця дома ханькѣи мняти, а дурень якъ-небудь королівну собі запобижить. Кажі ти, Ярѣмо, а ти, Хомо, ничиѣркъ; а коли ти въ мене хочъ слово скажешъ, такъ я тебѣ тутъ такъ и вбью! Що се справді! За вашою лайкою ніколи казки не послухаешъ! Ярѣма стане казати — ХомА перебиває; ХомА почне — за Ярѣмою не кдичить. Гляді, Хомо, не дай тобі Боже!... Ну, кажі Ярѣмо.

Ярѣма. Слухайте, пане. Бувъ собі старець, та такий старець убогий, що й сказати не можна. Отъ пішовъ вінъ добувати хавтурки. Увійшовъ увъ одне село, питаєтця на-ніч — ніхто не пускає. Такъ усѣ село пройшовъ — нігдѣ ёго не приймають почувати, а зима була. Пройшовъ ужѣ все село — тільки на рижку остання хата стоїть. Дума старець: якъ ужѣ тутъ не пустють, такъ тоді ляжу на дорозі, та й замёрзну. Отъ и ставъ стукати; а чоловікъ зъ хати й каже: пушѣ, та тільки щобъ ти трѣшки поспавъ, а опівночі уставъ, та до самого світу казкі казавъ. А старець каже: добре! казатиму. Чоловікъ и впустивъ ёго. Вінъ лігъ, трѣшки поспавъ, прокинувся та й дума: якъ же я буду казкі казати, коли нідної не вмію? Та й давай навдпранці! Надійшовъ до порѣга, ажъ щось кричить: «стою! пробі рятуйте, стою». Вінъ за порігъ — кричить щось: «мѣкну! пробі рятуйте, мѣкну!» Вінъ не пошавъ у двері, та у комѣрю, а тамъ дві свѣчки стоять и два голуби цілуютця. Вінъ відтіля та у дрѣгу комѣрю, ажъ и тамъ дві свѣчки горять и дві гадюки

кусаяютьця. Вінъ відтіля, та на двір, та підъ повітку, — а тамъ щось кричить: «стримлю! пробі рятуйте, стримлю!» Вінъ на городъ, ажъ тамъ два стогн̄и стоять — одинъ більший, другий — менший, а зъ меншого у більший жито сиплетця. Вінъ зъ огороду въ поле, а тамъ щось кричить: «стирчу! пробі рятуйте, стирчу! хочъ зотніть, хочъ зірвіть та повинте!» Вінъ и вернѹсь. Увіходить у хату до господаря, та й пита єго: що то, каже, чоловіче, у тебе, що я вийшовъ до порога, такъ кричить: «стою, пробі рятуйте, стою?» Ну, пане, якъ дѹмаєте, що се такє? Отгадайте, що вонд такє оцє усє?

Панъ. Ні, не відгадаю. Кажі, такъ знатиму.

Ярєма. Отъ, якъ вінъ спитавъ про те що кричить: — стою, пробі рятуйте, стою! а господар и каже: «то невісткї йшли спати, та рогацїв не поклали».

Хом̄а. Такъ отті рогацї й кричять!...

Ярєма. По шкѳді й ляхъ мѹдрий. Ну, пане. Щѳ жъ то, каже, що я вийшовъ у сїни, а тамъ щось кричить: мѳкну, пробі рятуйте, мѳкну! «То, каже, невісткї пили та конѳвкѹ у воді покинули». Ну, а те, що я не попавъ у двері, та у комѳрю, а тамъ дві свѳчки горять и два голуби цїлѹютьця? «То, каже, одинъ мій синъ изъ жінкою у любові живє». Ну, а те, що я попавъ у другѹ комѳрю, а тамъ тежъ дві свѳчки горять и дві гадѹки кусаяютьця? «То, каже, другий мій синъ зъ своєю жінкою несогласно живѹть». Ну, а те, каже, що я побігъ підъ повітку, а тамъ щось кричить: стримлю, пробі рятуйте, стримлю! «Та то сокірою хлѳпцї щось робили та й покинули сокіру, устроївши у дрівотнѳю». Ну, то жъ щѳ такє, каже, що я побігъ на городъ, а тамъ стоять два стогн̄и — одинъ більший, другий менший, и зъ

меншого у більший жито сиплетня? «То, каже, мої сини взяли зь копінцького та укрáli, такъ се зь їхъ та у хазяїнивъ стігъ пересипаєтця». А те, каже, що якъ я вийшовъ у поле, такъ щось кричить: стою, пробі рятуйте, стою! хочъ зотніть, хочъ зірвіть та повійте? «То, каже, zostались колосся на ніві, такъ вони перестояли своє урёмья, такъ тогò й кричяць... Ну, теперь сїдай та снїдай». — Сказавъ бязку.

Пань. Мудро зложено, бисъ ёгò батькові.

ХомА. Стривайте, пане, я вамъ загадаю, такъ—такъ!

ЯрёмА. Куди тобі, кваша!

Пань. Цїтьте, ёлопи! Я вамъ загадку загадаю, що вамъ и не снїлась (*ХомА и ЯрёмА лаццутця коло пана*).

«Щò е на світі надъ усє ситчішъ, швидчішъ и милішъ?»

ЯрёмА. Хто ёгò зна! Ситчішъ—либонь ваша милость?

Пань. Дурню!

ХомА. Свиня — та, що нгъ рїздвў на сáло годують.

ЯрёмА. А швидчішъ надъ усє — заїць.

Пань. Шолопа!

ХомА. Ні, пане: швидчішъ надъ усє кішка.

ЯрёмА. Э, пане, знаю: швидчішъ надъ усє блїскавка.

Пань. Не втяли, хлопці.

ХомА. А щò, пане, мені дастє, коли відгадаю?

Пань. А щò бь ти хотївъ щòбъ я тобі давъ?

ХомА. Жупанъ вашъ, пане, що кòмїрь червоний та цвяхòваний зòлотоми. Ужє бь якъ вийшовъ на ўлицю, отò бь дівчата задивлялись!

Пань. Ну, дòбре, дамъ.

ЯрёмА. Хочъ лизний гарячої сквородї язикòми, такъ не отгадаешъ. Звїсно панська загадка: куди намъ прòстимъ!

Пань (*поклажує пúзо*). Знаєте щò, хлопці? (*Хомà та Ярёма коло ёго лашутця*). Отъ щò, хлопці. Теперь недля, люде всі въ селі, идіть и зберіть усє селò — и мужиків и жінòкъ и дівчатъ, и скажіть імъ оцю загадку, и скажіть, що мовъ «пань звелівъ объявити усімъ, що хто сю загадку відгадає, то зъ тні сімь пань за себе буде дівку сватати». Отъ якъ!

Ярёма. А щò жъ, пане: ніхтò не відгада!

Хомà. Та такі ніхтò.

Пань. Якъ думаєте, хлопці, ніхтò не відгада?

Хомà. Ніхтò, ніхтò. Се вже хочъ якъ, такъ ніхтò не відгадає.

Пань. Ну, идіть, хлопці; теперь недля, такъ люди всі дома; идіть... Ну, такъ якъ же, хлопці, — именно ніхтò не відгада?

Ярёма. Дàлибі, ніхтò.

Хомà. Де її відгадати! Ніхтò не відгадає.

Пань. Ну, идіть та такъ и кажіть, що де відгадають, такъ обіщавъ пань зъ тієї семь дівчину за себе сватати. Идіть, а я тимъ часомъ випью чаргу горілки та чогò-небудь попоімъ. Отъ захлявъ!

Ярёма. Та такі попоїжте, пане. Зъ півдня крихта въ роті не була, а до вєчіра ще далєко.

II.

У Пана жъ такі въ будінку.

Прибігають Ярёма зъ Хомòю, оди́нь другого попережучи.

Хомà. Пàне, загадку відгадали!

Ярёма. Мовчй, товстопуза пляшко! а тò бєбехи повідбиваю.

ХомА. Замокла сопілко, мовчи! а то я тобі такдого третячка на зубяхъ віграю, що ажъ за вухами залящить!

Панъ. Цигьте, навіженні! Кажй ти, Яремо, що тамъ такє?

Ярема. Прийшовъ до васъ чоловікъ, пане.

ХомА. Бреше. То Иванъ Поклоненко.

Панъ. Чогò жъ ёму трєба?

ХомА, (*швидко*). Що дочка ёго, Марьею иі звати, такъ ту загадку що загадували, такъ прийшовъ иі батько...

Ярема. Ачъ, яка пельга! узявъ би та й захавъ.

Панъ. Покличте тогò чоловіка, що прийшовъ, — васъ и до півдня не розберешъ. (*Увiходить Иванъ Поклоненко*).

Иванъ. Здравія жолаю, Иванъ Николаевичъ! зъ добримъ здорòвьямъ вашу милость поздоровляю (*кланяетця*).

Панъ. Здорòвъ бувъ. Ти Поклоненкомъ прозиваєсся?

Иванъ. Тòшно-сь такъ-сь, судирь!

Панъ. Чогò ти прийшовъ?

Иванъ. До вашòй милости, по вашòму господськòму приказанню...

Панъ. Коли я тебе кликавъ?

Иванъ. Не положить панського гнiву (*кланяетця вь ноги*). Я бъ и не тєе... не посмiвъ би бувъ, — такъ боявся, щобъ гiрше вашòй милости не прогнiвити. Не положить гнiву (*ще кланяетця*).

Панъ. Прощаю, прощаю! (*зъ слiзми на очiхъ*). Ти гiрний чоловікъ. Я ось-якъ люблю, якъ менi хто у ноги кланяетця!

Иванъ. Ми суть раби вашi зовемòся, не смiємо слухатись вашòго приказу, довжний те сповнiть, що ваша милость велить.

Панъ. Такъ, такъ. Се я люблю. На тоби четвертакъ. Иване.

Ивѣнъ. За що зволите жалувать? Ми не заслужили.

Панъ. Озьмі, братаець, за твоє щірее сєрце, що ти мене шануєшь.

Ивѣнъ. Якъ же ми смємо вашої милости не шанувати! Ви намъ есть панъ, ми черезъ васъ сити й одити. Подозволте поцілувать вашу рѹчку.

Панъ, *(з радїстью)*. На! *(Протямѣ рѹку, Ивѣнъ цілує)*.

Ивѣнъ. Не положіть гнїву, будьте ласкові. По вашому приказанню, я прийшовъ до вашої милости по тій часті, що вашій милості вгòдно було намъ прòстимъ лю́дямъ премудрую загадку загадати, и звеліли, коли хто одгадає, то щобъ до васъ явитись. Такъ у мене є дочка, такъ вона послала мене до вашої милости, б̀уцимъ вона ту загадку відгадала.

Панъ. Коли се було, що я загадку загадувавъ?

Ивѣнъ. У неділю, пане.

Панъ. Я щось забувъ, який сєгодня день?

Ивѣнъ. Вівторокъ, пане.

Панъ, *(думѣ)*. А, згадавъ! Що на свѣті є ситчїшь, швидчїшь и милїшь? Такъ, такъ!... Хлòпци казали усїмъ лю́дямъ и нїхтò не відгадавъ.

Хома. Нїхтò.

Ярєма, *(мотѣ на єго головю)*. Осїка!

Панъ. Що жъ я тоді сказавъ, що я дамъ томѹ, хто відгадає? Га? якъ накъ я тоді сказавъ? Сто-рублівъ грошей дамъ, чи якъ?

Ивѣнъ, *(клїняетця)*. Извòлили запòмнить, с̀удирь: ваша милость обїщались зъ тиєї семьї дочкѹ брати, де загадку відгадають.

Панъ. Такъ, такъ! тепєрь згадавъ. Ну, що жъ? відгадавъ? Кажі: що на свѣті надъ усє ситчїшь, швидчїшь и милїшь?

Ивѣнъ. Ситчѣшъ надъ усѣ землѣ, швидчѣшъ — ѓко, а милѣшъ — сонъ. Не положѣть гнѣву, пане.

Панъ. Якъ? вѣдгадѣвъ?

Хомѣ. Такъ н е: стало-бѣть, швидчѣшъ надъ усѣ землѣ, ситчѣшъ — сонъ, а милѣшъ — ѓчі. Такъ вонѣ й е!

Ярѣма. Тюлю! Ситчѣшъ надъ усѣ ѓчі, швидчѣшъ—сонъ, а милѣшъ—землѣ. Отъ якъ, ти, квачъ!

Панъ. Ну, що жъ менѣ тепѣрь робѣти? Тебѣ за себѣ заміжъ брѣти?

Ивѣнъ, (*клѣняетця*). Вѣля ваша, пане.

Панъ. Та се ѓвсѣ не-знать-що! Се хѣлепа!

Ивѣнъ. Не положѣть панського гнѣву: се одгадѣла дочкѣ мойѣ.

Панъ. Дочкѣ? Такъ у тебѣ дочкѣ е? Якъ ѣ звѣти?

Ивѣнъ. Мѣрѣя, пане.

Панъ. Такъ се менѣ ѣ заміжъ брѣти? А що жъ вонѣ, хорѣша?

Ивѣнъ. Не стѣгъ-то, поганѣнька.

Панъ. Поганѣ? Оце такъ! Отъ нарѣбѣвъ я дѣла!

Ивѣнъ. Не положѣть панського гнѣву. Я бѣ не осмѣлився, та ваше приказѣние.

Панъ. Ну, ну, ти дѣбрѣй чоловѣкъ. (*Дѣума*). Ну, що жъ тепѣрь робѣти?

Ивѣнъ. Вѣля вѣшої милѣсти.

Панъ, (*хѣдитъ по кѣмнѣти*). Женѣтьця! Ахъ, бѣсѣ ѣгѣ бѣтьковѣ! Що жъ тутъ дѣяти? Нѣчого! Ахъ, вѣтѣ ѣгѣ бѣтька...! Ну, идѣ собѣ! пошѣю старѣстѣвъ!

Ивѣнъ. Ми сѣть вѣрнѣи н примѣрнѣи рабѣи вашѣ!

Панъ. Ну, ну, ти хорѣшнѣй чоловѣкъ. Хомѣ, або ти, Ярѣмо, дѣйте ѣмѣ чѣрку горѣлки! (*Хомѣ и Ярѣма побѣли*).

ХОМА. Стій!

ЯРЁМА. Не втни!

ХОМА, *(итовха́ Ярэму)*. Убью!

ЯРЁМА, *(итовха́ Хому)*. Убью!

ПАНЬ. Якъ ви смієте при мені бітьця? *(Бзе Ярэму)*.
За що ти ёго бьешъ? За що ти ёго бьешъ?

ЯРЁМА. Ой, ой!

ХОМА, *(на вкóлишкахъ)*. Помилосёрдуйте, пане.

ПАНЬ. Идї горілки несї *(Хомà пішовъ)*. А ти въ мене
(бзе Ярэму) оттакички, оттакички!

ЯРЁМА, *(плаче)*. Вінъ мене попереду зачепивъ.

ПАНЬ. Не брешї, не брешї! Отъ тобі ще! Отъ тобі ще!
(Проганя́ Ярэму. До Івана) Прощай чоловіче.

ИВАНЬ. Не положіть панського гнїву *(пішовъ)*.

ПАНЬ. Оце халепа! Якъ тутъ мені буть? *(Хомà зъ
юрілкою идé)*. Ти щò?

ХОМА. Горілку несу Іванові.

ПАНЬ. Я вже ёго вїславъ.

ХОМА. Такъ вернути?

ПАНЬ. Якъ вернути? Вернути!? Ахъ ти падлюка! Да-
вай сюди чарку. *(Берé чарку и випивае разомъ)*. А!
(утираетця) А! *(тупа ногами)* А! *(копїлить чуби)* А!
(берé ёго за груди) А! *(бзе кулаками)*. Отъ тобі, отъ тобі!
Знай, що я твій пань! Знай, що я твій пань!

ХОМА, *(біжить, плачучи)*. Матінко мой, на віщо ти
менé породїла!

ПАНЬ. *(оставсь одїнъ, скрегоче зубами; очі налились,
кулаки стулівъ и кричитьъ)* Увесь світъ сокрушү!

III.

ВЪ ХАТІ У ЙВАНА ПОБЛОНЕНКА.

Маруся сидить у водній сорочці п тче. Увійходять Хомà та Ярèма, Хомà съ хлѣбомъ, а Ярèма зъ яйцями. Ярèма вихватѹе у Хомі хлѣбъ, а Хомà у Ярèми яйця.

ХОМА, (*виступає до Марусі*). Егò благородне Іванъ Миколаєвичъ посилà тобі поклòнъ п жалѹе тебè на велике опеку̀нсьтво... Давай хлѣбъ!

ЯРÈМА. А дзуски!

Хомà виривàє хлѣбъ. Ярèма не дає. Хлѣбъ розломѣли на дві половинки.

МАРУСЯ. (*тимъ-часомъ співа̀ п̀сню:*)

Ой коли бъ я, мій пàночку,
Трошки багатєнька,
Наплювала бъ я на тебе
Й на твогò батєнька.

ХОМА. Що жъ ти тепєрь паробивъ!

ЯРÈМА. Се ти...

ХОМА. Брєшешъ, ти!

ЯРÈМА. Брєшешъ, онцїхристова довбєшка! (*Заміряєтця кулакòмъ и кїдаєтця на Хому. Хомà підставля кошіль изъ яйцями, Ярèминъ кулакò вибиває кїлька яєць зъ кошелю*).

МАРУСЯ, (*скòчила*). А щò це за харцизїги такі найшай у хату! Чогò ви завелїсь! Ачъ! Убралїсь у чужу солòму, ще й шелестять! Та васъ тутъ повязати трєба.

ХОМА. А щò! Отъ ми тепєрь звьяжемо оцєгò бїсового сїпа!

Ярѣма. Дурню! Се такъ на свѣтанні кажетця?

Марґся. Охъ, ви віросли — умà не вінесли! Сідайте-лишень, та я васъ стану питати. А будете лаятьця,—візьмұ та й роздягну . . . Ну, оттакъ. Не кушіть мовчаночка. Кажіть чогò естє прибулі до насъ?

Ярѣма. Одъ пана.

Хомà. Цить! не такъ трѣба.

Марґся. И на се, мабуть, кибѣти не стàло! И самі не знають, чогò прийшли. Такъ я жъ вамъ скажұ: прийшли ви за тимъ, що всякъ купує, а ніхтò не продає.

Ярѣма. Якъ се такъ?

Марґся. Оввà! Умієте сь паномъ своїмъ загадки загадувати — такъ и ні. Ажєжъ я одгадала вашу, и ви бь мою одгадали. Та де вамъ! Прійдетця самій сказати. Ви прийшли менє свѣтати, а звісно, що усякъ свѣтаетця, а ніхтò зь молодю не набиваетця. Отъ вонò й виходить, що всякъ купує, а ніхтò не продає.

Хомà. Такъ.

Ярѣма. Такъ.

Марґся. Ну, ви знаєте, що старості хдять зь хлїбомъ на свѣтанія. Дежъ вашъ хлїбъ, панòве-старості?

Ярѣма. Оцѣй навїжєний, бузувїрний . . .

Хомà. Оцѣй еретїкъ, щòбъ ємұ на тимъ свѣті . . .

Марґся. Бачу, бачу, що пристàло вамъ старостувати, якъ собàці вь чòвні сидїти. Ну, та чогò барїгу зь кұхви глузувати! Хорòні старості! Та й молодà незгірна: старості безъ хлїба у хату увїшли, а молодà у водній сорòчці їх зустрївє. Ви тимъ безъ хлїба, що дурні, а я тимъ у водній сорòчці, що вь мене хата безъ очѣй и безъ ушѣй, а хочє є очі, такъ завязані.

ХомА. Якъ се?

Марґся. А! умісте загадувати, а розгадати такъ не вмивались! Та й куді вамъ, такимъ бейбасамъ! Якби собака дзвякнула, то я бь и почула; а якби віконниці у хаті не зачиняті, то лбь подивилась, та все бь такі й пізнала що ви йдете.

Ярѐма. Бачь!

ХомА. Де жь твій батько?

Марґся. Поїхавъ до млина.

ХомА. А коли вѐрнетця?

Марґся. Коли поїде на обїзде — такъ вѐрнетця у вѐчері, а якъ навиростець, то у полі й започує.

Ярѐма. Відь чого жь такъ?

Марґся. А, и сѐгò не розчовпаець! Коли поїде навиростець, а тамъ дорòга погана, тихо їхатиме, вѐчора прихвãтить, то у ярґ сидїтиме.

ХомА. А мати твоя де?

Марґся. Пішла на заємъ плакати.

Ярѐма. Эгè, се мабуть покійника ховãють?

Марґся. Дитїна вмѐрла у сусїда, такъ мати пішли надь нѐю сидїти; а якъ у насъ умрè, такъ пѐвно ті до насъ прїйдуть. Отъ и вийшло, що мати на заємъ плаче.

ХомА. Ачь!

Марґся. Чимъ же васъ частувãть, панòве старостї: чи прїбиллю, чи ўбиллю, чи тимъ, що на Бога дївитця?

ХомА. Отъ, катї єгò батька!

Ярѐма. Що жь се такè?

Марґся. Що? мабуть не хватãе глґзду? Прїбиль—то молоко, бо якъ зь корòви надòимъ — и корòва цїла и молоко прибувãе у хазяйствї, а до-тòго й теля годґетця та

ростє; а ўбилъ — то сàло, бо якъ ёгò добўдешъ, то кабанà не стàне въ хазййстві; а те, що на Бога дївигця — то сїривець,—онь-де стоить у куткѹ. Вїпъ у насъ давнїшній та бїслїий, та якъ напьєсся ёгò, то такъ и задерешъ у гòру гòлову до образівъ, що онде стоять. А щò се у васъ за яйця, панòве?

Хомà. Панъ прислàвъ.

Ярєма. Тобї панъ прислàвъ. (*Одїнз на дрўого грїзно позираўли*).

Марўся. А на вїщо їхъ менї? Хто-таки на свàтаниі молодїй яйця носитъ? Се вже нехай якъ поїду до пана, такъ самъ почастўє.

Ярєма. Се панъ тобї прислàвъ, щòбъ ти взяла десятокъ сїхъ яецъ и вїсидїла къ рангѹ курчятъ.

Хомà. И щòбъ панові на обїдъ поспїли.

Ярєма. А якъ не поспїють, то панъ и братъ тебє за сєбе не стàне.

Хомà. Та ще й хлòсту дасть.

Марўся. Онъ ягъ! Та ви зъ своїмъ паномъ мўдрї, нїчого сказати! Давайте яецъ, давайте. Де жъ тутъ десятокъ? Тутъ усєго шість.

Хомà. Оцєй бўзувїръ . . .

Ярєма. Оцєй хранцюзъ . . .

Марўся. Гòдї, гòдї! Бàчу, що побїли здўру. Ну, та я свої знайдў. Скажїть панові, що я їхъ и вїсижу й вїгодую и къ обїду панові поспїють, та тїльки нехай панъ зрòбїть зъ однòлткївъ плугъ, та вїоре нимъ рїллю та насє прòса. Коли те прòсо вїрòсте и вберўть ёгò до-рангѹ, и змолòтють, щòбъ булò чимъ курчятъ годувати, — тодї й курчята мої

панові поспіють на обід. Оттакъ же, йдіте п скажіть, та глядіть — не забудте.

ХомА. Отъ бісь ёго батькові! Ягà жь ти зь-сина й мўдра Марўсю!

Ярёма. И відь чо́го ти така розўмна, скажи, будь ласкова?

Марўся. Ну, ну! Нічого тутъ довго... Идіть собі та скажіть панові те, що я велїла.

ХомА, (*хоче йти попереду, а Ярёма дорóгу ёму заступáє*). Стій, я попереду.

Ярёма. Ні, я.

ХомА. Ні я! (*розставляє кулакї*).

Марўся. Изнóвъ гризетесь! О, та й увірились же ви мені! (*Хватáє їх за світи та дже підь нóли*). Отъ же вамъ! Нехáй горить!

Ярёма. Де горить? (*Скидає світку*).

ХомА. Ой, ой, ой! (*Скидає світку*).

Марўся, (*підхвáчує світкї*). Отъ же вамъ, щобь не лаялись! А що! казала роздягну, отъ же й роздягла! Идіть теперь вь одніхъ сорочкáхъ, а світкї згодя́тця курчя́ть уквивати.

Ярёма. Отъ тобі на! А се все ти...

ХомА. Убью вражого сина!... (*Побїли. За дверима чу́ти — кричя́ть та лаю́тця*).

IV.

У П А Н А В Ъ Б У Д І Н К У.

Пань, роздягнутий, лежить на постїлі. ХомА мўхи бье долóною,
а Ярёма лоскóче пана по пятахъ.

Пань. Ачъ! справді ненáче й не мужїцького рóду! Ягà розўмна! Теперь самъ не знаю, якъ відь неї відчепїтьця.

Озьмі, Хомо, пляшку та налій воді мені за пазуху. (*Хомá рóбить се*). Послúхайте ви, ёлони! Якъ призову чолóвка зъ пять людéй та розложу васъ, та такъ оддеру, що ажъ млосно вамъ стане. На що ви, сучі сині, казали, що ніхтò загадки не відгадає?

Хомá. Якъ, пàне?

Пань. Такъ! щобъ васъ сей та той! Хібà я не питавъ васъ: хлòнци, ніхтò не узнàє? А ви кажете: ніхтò, ей-богу, ніхтò! А тепèрь и вийшло чор-зна-що! А все черезъ васъ.

Ярèма. Та се Хомá все.

Хомá. Брèшешъ, гирявий! се все ти.

Пань. Мовчìть, бiей вàшого батька! Ви, батчу, одèжу загубили черезъ свою лáйку та свàрку; и дiла до пуття не довели. Отъ я васъ! Эй, Васильку! (*Увiхòдить хлòпець*). Васильку! Одведи Хому та Ярèму: нехай имъ Михайло швeтòтнi дубиньякъ у снiну заашиють.

Хомá. Пàночку, сòкòлку, помiлуйте!

Ярèма. Пàночку, лебèдку, помiлуйте!

Пань. Нi, нi, не помiляю. Ведi їхъ, Васильку... та постий! Нехай тепèрь не б'є — я самъ устану та піду. Я отъ-якъ люблю, якъ людéй б'ють, а вони кричàть.

Хомá та Ярèма плачучи вийшли. Черезъ кілька хвилíнь увiйшовъ
Олексiй.

Олексiй. Продавъ я, пане, шшенiцю вь горóдi и ску-пивъ усè, що трèба по-домашнiму.

Пань. Дòбре. Почiмъ же ти продавъ шшенiцю?

Олексiй. По сiмъ зъ коцòю мiтоi чèтверть.

Пань. А що жъ такъ дешевò? Учòра купèць по два-на́дцять давàвъ.

Олексій, (*скороговоркою*). Та се, відите, с'удирь, по той часті, що купець набавляє по рублю затімь, що ёму не перевозити, та вп'ять за містянє . . . стало-буть, що на місці купивъ, по рублю, такъ вонò якъ ёгò счести, то мало р'озниці. Та вп'ять и те, що купець грòші дав'авъ, а я то-варомъ забір'авъ, а вонò якъ на товаръ, такъ завжди дешевше продаєтця.

Пань. Ну, може. Скільки жъ грòшей? Усіхъ шість четвертєй, по сімъ съ коною . . . сімъ та сімъ чотир'надцять, та ще сімъ, то вийде . . . а, катъ ёго батька! вийде . . . вийде . . . двадцять одінъ, та ще сімъ, то двадцять вісімъ, та ще сімъ, то тридцять п'ять, та шість полтинъ, то три рублі, то тридцять, тридцять вісімъ. Такъ, Олексію?

Олексій. Такъ, ваше благородне, достòлно такъ.

Пань. Де жъ грòші?

Олексій. Ось подозвòлте поглядіть, що я тутъ купивъ.

Пань. У, баг'ато! Скільки вс'єгò? Итого сòрокъ п'ять рублівъ. Такъ се, стало-буть, ти на свої ще грòші купувавъ?

Олексій. На свої, с'удирь Иванъ Микол'євичъ!

Пань. Такъ скільки оцè ще тобі грòшей сл'ідує?

Олексій. Извòлте полічіть, с'удирь.

Пань. Три . . . ні! Два ціл'ковихъ : такъ, чи що?

Олексій. Йстинно такъ, с'удирь Иванъ Микол'євичъ!

Пань, (*дає ёму грòші*) На жъ тобі.

Олексій. Покòрніше благодару, с'удирь. (*Верє написаний лікò и ховає у кишеню*).

Пань, Ну, послухай, Олексію: зроби мені, будь ласк'івъ, що я вь тебе попрох'аю.

Олексій. Що прикажете, с'удирь?

Пань. Отъ бачишь, Степановичу: загадавъ я людямъ загадку.

Олексій. Знаю, сұдирь, и обіщались зъ тиі семі панію собі взяти, де відгадають, а Йванова Поклонєнкова дівчина й відгадала.

Пань. Отто жъ то й е! Що жъ тутъ мені робити? Брати її не приходитця: пані сміятимутця, що я, такий стовповий дворянинъ, та взявъ таку прѣсту креначку. Ти самъ знаєшь, що батюшка мій поручникомъ бувъ, а дідушка мій у малоросійськнй козацькнй слұжбі хорұнжимъ служивъ. А я оженюсь на прѣстий! Якъ се можна?

Олексій. Справедливо говорите, сұдирь!

Пань. То-то жъ и е! Якъ же зъ нею мені розвъязатись? Я вже дұмавъ и такъ, и йнакъ. Хотівъ їй ще загадку загадати, такъ хлопці мої, Хомà та Ярєма, такі ніякъ не тихомірютця: що пошлю їхъ, то вони задерұтця, и діла по пуття не доведұть.

Олексій. Та, по-моєму, прѣсто послать та й сказати їй, що не бұде сєгò нїколи; атò и овсє не послать: такъ вонò минєтця.

Пань. Не можна, Степановичу, погàна слàва підє. Скажуть: що се за пань, що разъ скàже такъ, а вдрұге йнакъ.

Олексій. Ну, такъ отъ якъ: послать її батька що-нє-удь продавати, а опісля сказати, що, мовъ, обманивъ, та й не брать дочкн и єгò ще випарить.

Пань. Эгè! и такъ не годитця. Чоловікъ добрий — батько, слухняний, та й впъять такі погàної слàви не минєшь. А я вїдумавъ отъ-якъ: загадаю їй таку загадку, щобъ вонà до віку — до-сұду не розгадала. Отъ вїдумавъ- (*Підскакує*). Звелю їй прихати до мене, та тільки такъ,

щобъ ні саями, ні вѡзомъ, сама щобъ була ні бѡса, ні обута, ні гѡла, ні вдягнута, ні волѡмъ, ні конѡмъ, ні вийкомъ, ні голѡблею, ні зъ гостинцемъ, ні безъ гостинця. (*Регіочетця*).
Отъ якъ! Оце такъ! Нехай розгадѡ! Якъ дѡмаешъ, Олексію?

Олексій. Хто ёго знаѡ, пане. Здаѡтця, трѡдио що-нѡ-будь вѡдумать.

Панъ. Такъ-ѡтъ я тебѡ пошлю перегазѡть їй оцѡ. Чѡешъ?

Олексій. Хмъ. Мені, ваше благородіе, якось не пріѡтѡло. Ви звѡлте послѡти когѡ-нѡбудь молодшого, а то я вже старій, та впѡять мені якось нещѡдѡбно.

Панъ. Отъ ницѡ! Хіба старі та и не ходѡть свѡтати? Хто жъ и свѡтомъ бувѡе, якъ не старі? Ні, вже здѡлай милость, Степѡновичу, ти мені — ѡтъ якъ мені услѡужишь! (*Даѡ ёму асигнацію*). Ось на тобѡ! Будь лѡскіивъ, зрѡбѡй те, що я прощѡ.

Олексій, (*дѡума, потѡмъ клѡняѡтця*). Для вѡшої милости підѡ; ато дѡлебѡ, ні за що бъ не шпѡвѡвъ, якѡи не ви прохѡли. Треба послѡхати свого пана, та ще такѡго дѡброго... Коли жъ мені йтѡ?

Панъ. Зѡразъ иди.

Олексій. Підѡ, сѡдиръ. (*Вихѡдить*).

Панъ. Васілку! повлічъ мені хлѡпцівъ, Хомѡ та Яремѡ. Роскажу їмъ, що я придѡмавъ: то-жъ-то сміятимутця!

V.

НА ДВОРІ У ПАНА.

Павъ, Хомѡ, Яремѡ, Олексій.

Олексій. Се, пане, хто ёго зна, що й такѡ! Сказѡла, що «пріѡду до пана такъ, якъ ёго милость приказѡе».

ХомА. Огò!

Ярѐма. Лїха мАтері приїде! Брѐше!

ПАНЬ. Нехай собі їде. Ужè жь вонА, бїсова дочкА, сєгò-днї взнА, якъ зь пАномь водїтьця. Идї собі, Олексїю. А ви, хлòнци, приведїть сюдї хортївъ, та усїхъ, такі усїхъ. . . . та якъ стАне до дворА доїздїти, то ми її зацькуемò оттутъ: вонї її, бїсову, розшматують. Бїжїть, хлòнци, та швїдче.

ХомА та Ярѐма бїжать, попережуючи одинь дрўгого.

ОЛЕКСІЙ. ПАНЕ! пане! Ідє наша крАля, та ще якА! Якъ казАла, такъ н е!

ПАНЬ, (*обїг на рундўкò*). Де, де? Гей, хлòнци, сюдї! Оттў її, оттў її!

(ВїзджАє Марўся безь сорòчки, увъязана нєводомъ, на одній нозї дїрАвий черевїкъ, дрўга ногА бòса, та лїчкòмь перевъязана; сидїть на якїхсь грєндзАлахъ, що зь одногò бòку кòлесо, а зь дрўгогò пòлозь. До грєндзАлїв привъязана пАлиця, а до пАлицї лїкомъ козелъ. Пїдъ пахòю у неї зАїць).

ПАНЬ. Оттў її! Оттў її!

(Марўся кїда зайця. СобАки вшкварїли за зайцемъ. Марўся скочїла на рундўкъ).

VI.

У П А Н А В Ъ Х О Р ò М А Х Ъ.

ПАНЬ, Марўся одїта пАнею, Олексїй.

ОЛЕКСІЙ. (*увїйшòвò, поклонївсь пАновї, а на Марўсю позирнўвò*). Прийшлї, пане, впъять тї мужївї, що сўдютьця обь сокїрї. Чимъ-нєбуть звòлте кòнчить. Ужє й то що-днА

сюди вештаютьця, нічого не рѣблють, на панцину не ходять, тільки все оснѣву снують одъ дому до двѣру. Пожалуста, розсудіть їхъ зовсімъ.

Пань. А, каті їхъ батьга! Отъ огідли! Скажй, нехай завтра прийдуть.

Олексій. Та що жъ зъ сѣго буде? Усѣ завтра та завтра. По моєму совѣту, ваше благородне, узять та й перепорѣть обѣхъ, щобъ не позивались за чѣр-зна-що.

Марґся. Ну, ну, ну! Ти чого тутъ кричишь? Игумѣну діло, а братіи зась. Ачъ ягі! Зазнались ви, хлѣпці. Хіба самъ панъ не зна, щѣ й сказати? Твоє діло знать — прийшовъ, сказавъ та й гѣді, атѣ ще зъ совѣтами тѣськаеся! Геть відсіль! Гляді, щобъ тѣрби не злягавсь.

Олексій. Та щѣ мені, пане, сказати?

Марґся. Иванъ Миколаѣвичъ! На що ви справді вѣдите людѣй? Розсудіть їхъ та й гѣді. Скажй, нехай підѣждуть бля крильця (*Олексій вийшовъ*).

Пань. Послѣхай, Марґсю: знаєшь, що я тобі сказавъ? Я тобі приказувавъ не мѣшати у мої суді. А? Що се? Я тутъ панъ, а не ти!

Марґся. Отъ ужѣ й розсѣрдились. Бачите, ягі ви, пане. Хіба я вамъ що погане кажу? Я ваша жонѣ, та не смію нікуди вступати? Олексієві — такъ мѣжна, а мені такъ ні? Хіба за те, що Олексій васъ обдѣрює?

Пань. О!

Марґся. А то жъ що? Не уступайся, вѣжете, у мої суді... а багѣто ви насудили самі? Зъ незнать-чого людѣ у двірѣ цілий тѣждень вештаютьця, и ніякъ и досі імъ сѣду не дадуть!

Пань. Та бачь, Марґсю: діло, катъ ѣго матірѣ, заплѣ-

талось. Скоро-то ёго розшолѡпаешъ? Ужѣ я й самъ и такъ и йнакъ, дѹмаю — дѹмаю, нѡчі не засплю, а все дѹмаю, разівъ зъ дѣсять пѡдушку переверну, та все дѹмаю.

Марѹся. Е чоґо дѹмать? Два дѹрні сокиру знайшли та й не ладють, комѹ й брати. Ходімо лишень; я їхъ зразу розсужѹ.

Панъ. Такъ бѹдуть люде сміятись.

Марѹся. Чоґо?

Панъ. Свѣжуть: ачъ явій панъ! не розсѹдить людеї своїхъ самъ.

Марѹся. Отъ тобѣ на! А я хібѡ не пѡні? Вони не сміятимуться. Ходімъ.

Панъ. Ну, ходімъ. Та тѣльки се такъ оди́нь разъ: у дрѹгий щобъ ти ни́жѣ-ні не смѣла мѣшатись у судъ мій. — Хлопці, внісѣть стѹли на рундѹкъ; пидѣмъ судить-рядить.

Хомѡ та Ярема, попихаючи оди́нь одного, відчиняють двѣри на ганѡкъ.

Панъ зъ Марѹсею вийшли та й сіли)

Панъ. Ну, гляді жъ: оди́нь разъ та й тѣльки; а то якъ станешъ менѣ перебивать такъ вѣжену геть.

Марѹся, *(на Хомѹ та Ярему)*. Ви чоґо тутъ стоїтѣ, шолопаї? Гетьте! Вамъ тутъ не мѣсце...

(Хомѡ та Ярема пішли).

Панъ. На вѣщо ти їхъ прогнала? Не хѡчу, ей-богу не хѡчу! Що се такѣ? ти командуешъ у мене? *(Скѡчивъ)*.

Марѹся. Сїдай, сїдай! люде сміютця *(Панъ сїдає)*.

1-й мужїкъ. Изновъ ми до вѡшої мѣлости. Розсѹдїть, пожа́дуєта.

2-й мужїкъ. Зробїть панську лѡску, розсѹдїть.

Панъ. Ну, люде добрі . . . Отъ цілий тиждень все дү-
маю, якъ би васъ розсудить . . . Просіть-лишень тепєрь мо-
лодү пані.

1-й мужикъ. Бүде ваша ласца, Марья Івановна!

2-й мужикъ. Пожалуста, судариня.

Марґся. А що тамъ, у васъ такє?

1-й мужикъ. Знайшли ми, судариня сокіру удвòхъ, та
нійкъ не поділимось. Я кажү, що я знайшовъ, а вінъ каже,
що вінъ. Я іменно знаю, що я! такъ що жъ бұдешъ ро-
бить! — лізе та й лізе: мой, каже, сокіра; я, каже, уне-
рєдъ углєдівъ. Розсудить насъ, пані.

2-й мужикъ. Ей-богу, неправда! Отъ же, нехай менє
знідні побьють, волі се правда! Йдемò ми по луці — ле-
жить сокіра. Я й кажү: дивісь, Іване, сокіра. А вінъ
каже: де, Пархòме? А я кажү: òндечки. Та й пішовъ за
нєю, а вінъ попередү забігъ та й ухопівъ. Оцє й та сокі-
ра—у Олексіа була вона: — ось подивітця: отъ вона та
сама.

Марґся. А щò тобі робить сокірою?

2-й мужикъ. Обіддя набивати.

Марґся. А тобі?

1-й мужикъ. Я хотівъ бувъ попрохати вь пана — по-
іхать у лісє колякъ парубати: тинъ розвалився.

Марґся. Зніміть сь тоноріща сокіру. Тобі (*2-му му-
жикові*) на сокіру, а тобі (*1-му мужику*) на тоноріще.

1-й мужикъ. Якъ же се такъ, пані?

Марґся. Ні півслòва! Розсудила? идіть же собі геть!

(Ище два мужики прийшли).

1-й мужикъ. Розсудить же й насъ, паніматко.

Марґся. А обь чимъ?

Пань. Я вась розсужу. Марґсю, тобі казавъ: не смій уступатись, ягь я стану судить та рядить; я на те пань.

Марґся. А я на те пані! Ну, та ягь мені діло! Судить, коли хочете, й самі. Ваші люде — ваша й воля.

Пань. Чогò ви?

1-й мужикъ. Ночували ми, пане, отту нічь у полі, та знаєте, поїхали такъ не знать-ягь: моя кобила, ёгò візь та віжки. Отъ, лягли ми й поснули. Коли прокинулись уранці, дивимось, ажъ біля кобили лошя́тко стоить. Я й кажу: мой кобила привелà лошя́! а вінъ каже: ні, мій візь привівъ.

Пань. Труднє ваше діло! не знаю, ягь и розсудить. Знаєте що? Отъ-що! Прихòдьте ви зàвтра увечері; я подумаю и розсужу вась.

Марґся. А чогò тутъ нищє до зàвтрєго тягнути? Ви, пане, ихъ розсудить.

Пань, (*подумавши трòхи*). Отъ-що! Ти кажешъ: твоя кобила привелà лошя́?

1-й мужикъ. Коби́ла, пане, ей-богу — коби́ла.

Пань. А ти кажешъ: твій візь?

2-й мужикъ. Візь, пане, — звісно що візь: аждєжъ ми на вòзі іхали.

Пань. Отъ-що: пустить лошя́, куді вонò побіжить; коли до вòза, такъ твій візь привівъ лошя́, а коли до кобили, такъ коби́ла.

(Мужикъ пускають лошя́. Вонò сліпє, побігло до вòза).

2-й мужикъ. А що! Не моя правда вийшла? Отъ бачь, я жь казавъ, що мій візь привівъ лошя́!

Марґся. Отъ же й не такъ треба! Де-таки відано,

щобъ візь привівъ лошя! Ви, пане, отъ якъ їхъ розсудіте. Ти, чоловіче, кажешъ, що кобила твоя привела лошя?

1-й мужикъ. Кобила, пане.

Маруся. А ти кажешъ — візь?

2-й мужикъ. Звісно що візь: ажежъ лошя до вѣза побігло!

Маруся. Добре. Озьміть же ви лошя да поставте ёго посередині: коли кобила до ёго прибіжитьъ, такъ кобила привела, а коли візь побіжитьъ, такъ візь. Та тільки отъ-що: хто збрехавъ, того бить.

2-й мужикъ. Богъ зъ імъ зовсімъ, пане: нехай уже ёго кобила привела.

(Мужики пішли).

Пань. Якъ? що се таке? Га? Менѣ пересужувать та переряжувать? Пана? Отъ-якъ! (*Бѣе вікно*) Отъ якъ! (*Хитає двері*) Маттері твої сто болотяннїхъ. (*Зустрізъ Василька и почавъ ёго скубити, приговорюючи*) Отъ-якъ! Отъ-якъ! (*Василько побігъ, панъ за нимъ*).

Маруся. Зовсімъ рѣзумъ розгубивъ! Тільки хвоста не має, а то бъ самъ собі боки повідбивавъ!

Панъ, (*вертається*). Марусенько, любочко, кришечко! Прості менѣ, що я на тебе покричавъ.

Маруся. Що бо ти робишьъ се, пане? Ну, на віщо вондъ схѣже? люде сміютця, скажуть: «скрутився панъ». Далибі, ажь мені чѣрезъ тебе сѣромъ!

Панъ. Далибі, не буду! Нехай мені сей та той, коли буду! Прості менѣ (*цїлує*). Отъ же я поїду на лѣви, Марусю, а ти останеся у мене господарювати, та вже що хочешъ, те й роби. У всімъ даю тобі волю.

Маруся. Щобъ опісля кричавъ?

Панъ. Ні, ні, не буду ніколи кричати, не буду. (*Иде, поміж вертається*). Я не хочу зъ тобою жити! Бері одъ мене, що є вь мене кращого тобі й ліпшого, та й иди собі геть! И не хочу, и не хочу! — иди заразъ!

Маруся. И піду, ей-богу піду, — и не плакатиму!

Панъ, (*радий*). Підешъ?

Маруся. Піду, абі давъ мені узяти що найкращого.

Панъ. Бері, бері, тільки одвжись! За тобою и мені життя нема.

Маруся, (*пішла и принесла пляшку горілки*). Такъ прощайте жь, Іване Миколаєвичу! нічого зъ вами робить! Теперъ я вже не ваша пані. Попрощаємось та розлучимось на вічні віки.

Панъ. А се що? для чоґо!

Маруся. А якъ же? Якъ чесо та любо ми побрались, такъ треба намъ и розійтись. Погуляемо на останку та й розлучимось на-віки.

Панъ. И то добре.

Маруся. Пийте, Іванъ Миколаєвичъ, призволяйтеся.

Панъ, (*пзе*). Иди собі, иди, а пересужувать та переряжувать я себе не дамъ! (*Ще пзе*) Охъ-охъ-охъ-охъ!

Маруся. Чи оце жь тобі, паночку, и не жалко буде мене?

Панъ. Охъ-охъ-охъ-охъ! (*Пзе и плаче*).

Маруся. Прощай мій паночку, мій милесенький, прощай!

Панъ. Прощай, моє серденьточко, мой ластівко, Охъ, Боже мій, Боже мій! Прощай!

Маруся. Випьемо ще.

Панъ, (*пзе*) Охъ-охъ-охъ-охъ! (*Підскочивъ*) Хто сміє

протів мене грубити? Ніхто, ей-богу ніхто! (*Хоче йти, та захитався. Бже себе по кишені*) Грощі е! (*Бже себе по юлові*) Розуму багато! Чого мені? Пань! на всю губу пань! Охъ-охъ-охъ-охъ! (*Упадъ на стулу головою*).

МАРҐСЯ. Нехай-лишь засне.

ПАНЬ. (*стогне*).

МАРҐСЯ. Гей, хлопці! (*Увійшло два чоловіки*) Запряжіть мені шолудіву кобилу у той візь, що гній везуть. (*Чоловіки пішли*).

VII.

ВУЛИЦЯ БІЛЯ ПАНСЬКОГО ДВОРУ.

(На шолудівій кобилі МарҐся везе п'яного пана у возі).

МАРҐСЯ. Нє, нє! урагова! Нє, нє, діманова! Нє!

Діти (*біжать за нєю*). Тю-тю! кирь-кирь!

МАРҐСЯ. Геть, жєвжики! атò якъ свісну, такъ ажъ підъ грєблю закотитесь.

Хлопчикъ. Се пань твій, МарҐсю?

МАРҐСЯ. Ну, ну, убирайся! (*Хвїська хлопця, він одбив*).

ПАНЬ (*прокинувся*). Гей!

МАРҐСЯ. Нє!

ПАНЬ. Що се такє? Ой! що се такє? Господи Ісусе, де се я?

МАРҐСЯ. Нє!

ПАНЬ. Осьде цєрква, отъ садъ, онде будіногъ... Я зъ будінку іду...

МАРҐСЯ. Нє!

ПАНЬ. Чи я живий, чи вже вмєр? Де се я? що я таке єсть?

МАРҐСЯ. Нє!

ПАНЬ. Се МарҐся. Гвалть! Ти... куди ти менє вєзєшь, чи вь пєгло, чи що?

МАРҐСЯ. До-дому.

ПАНЬ. Якг до-дому? Ой, ой, ой! (*Скочивєз*) Якг се я туть опинївся? Ти менє вкрала чи що?

МАРҐСЯ. Ти мені самь оддавь себе.

ПАНЬ. Якг?

МАРҐСЯ. Чи ти тямишь, що ти мені казавь?

ПАНЬ. Я тобі велїв зь мого двору убиратись!

МАРҐСЯ. А зь якою умовою? Зь тимь, щобь я узяла зь твого дому, що мені найкращє.

ПАНЬ. Ну?

МАРҐСЯ. А мені кращого ничого нема у твоємь домі надь тебе: я тебе полюбила. Ти мені казавь, щобь я узяла, що мені є кращого й милїшого; оть же я узяла тебе, та й вєзю.

ПАНЬ. Ахь, біси твоєму батьгові! що се таке? Хібà жь оцє ти відь мене й не відвьяжєся?

МАРҐСЯ. И, сєго вже й не думай! Хочь що хочь роби, а я такі відь тебе не одчеплюсь! Се вже й гадки не покладай! Бачь, вигнавь менє, — такь я тебе самого зь господи повєзла.

ПАНЬ. Ну, ничого робить! Мабуть така моя доля! Та, правда: казавь же купець, що дєсь пань ожєнївсь на прдстїй: се мабуть трапляєтця!

МАРҐСЯ. Ищєбь то!

Пань. Такъ поїдемъ же, коли такъ, до-дому, и отъ тобі хрестъ святий передъ церквою . . . не бѹду вже ні кричати, ні виганяти тебе . . . Таки-такъ запліющу очі та й на свѣтъ не дивитимусь. Роби, що знаєшъ. Во всімъ твоя воля!

Маруся. Ну! отъ бачишъ? Оттакъ би й давно? Оттеперъ и розумний ставъ!

(Пань сівъ на візъ. Маруся повернула кобилу, и поїхали назадь у будинокъ).

К І Н Ї Ц Ь.

II.

П І С Н Я М О Я.

(А. Ө. Владимірову).

So strömen des Gesanges Wellen
Hervor aus nie entdeckten Quellen.

SCHILLER.

Одъ Сосни до Сана вона протягнулася ;
До хмари Карпатської вона доторнулася ;
Чорноморською водою умивається ;
Лугами якъ квітками квічається ;
Дніпромъ стародавнімъ підперезана ;
Річками якъ стрічками поубірана ;
Городами-намистами пообвішана.

Гуляй, моя пісне, висідо, висідо,
Щобъ хмарами сізій орелъ летючі
Тебѣ не нагнавъ.

Гуляй, моя пісне, ширідо, ширідо,
Щобъ по степу вітеръ траву котючі
Тебѣ не піймавъ.

Лебедемъ білимъ пливй по рікахъ ;
Чайкою, пісне, кигичъ по лугахъ ;

Припотнемъ въ лѹзі заворкочї;
 Дрїбною пташкою защебечї;
 Покотїподемъ въ степу прокотїся;
 По нѣбу грѣмомъ святїмъ пронесїся;

Глибоко въ зѣмлю змією зарїйся;
 По лїсахъ, по горахъ,
 По степахъ, по рїкахъ,
 Городахъ, слободахъ,
 Травдю,
 Воддю,

Луною далѣкою геть одизвїся;
 Къ имгянїтимъ панамъ,
 Къ неимущимъ старцямъ;
 Къ козагамъ-молодцямъ,
 Къ чорнобрѣвимъ дївкамъ,

У душахъ,
 У сердцяхъ,

Тугою кручиною, пісне, заньмїся!

Тамъ, де у лїсі свѣля крутая;
 Днїпръ черезъ скѣлю ревѣ и бурхаѣ,
 Рвѣться и дмѣться, клекѣче й гудѣ,
 Й вїтеръ пождѣвлї лїстя несѣ;
 Де заднїпрѣвьє, край опустїлий,
 Де нема хатъ, бованїють могїли;
 Де нема глѣсу, вїють вовкї;
 Де була Сїча, жили козакї,
 Ходївъ я нїчью; мїсяць червѣний
 Сидївъ у хмарї й бѹрю нагѣнивъ;
 Спгьялїсь на дїбки степї пісчанї;

Тоді изъ лісу, вся у тумані,
Вийшла до мене ягась молодіця
Співай, казала, для всіого рѣду,
Співай, казала, для всій родини.

Співатиму, співатиму, поки гласу стане;
Хочъ и слухать не захочуть, я не перестану.

К Л Я Т Ь Б А.

Дарма прѣсишся израдникъ,
Не пушчѹ тебе нігдѣли
Вішно бѹду катувати,
Мѹчитиму безъ одривки.
И хочѣ бѣ за відпочинья
Ти мене увівъ у царство,
Ябъ и царства одцурѣвся
За потіху, щобъ изъ тебе
Глузувати, наругѣтися,
И тобі чинити напастъ.
Були злѣдїї велїкї:
Небо и землѣ лягѣлись
Одъ їхъ вчинкївъ; жалкувались
Передаленї країни,
Іхъ менами наругѣлись,
И бажали, щоби въ пеклї
Вони такички страждали,
Якъ страждали бїднї люди.
Що одъ їхъ изнапастїлись.
Алѣ шкода, що зробивъ ти,
Не зрівняється изъ їми.

З Г А Д К А.

Вінъ сівъ на горі на оцваньку зъ дубка ;
Підъ нимъ гарцювала сердита ріка :
Въ їй блідли місяшні промини грались,
И въ філяхъ сіглися и перебивались.
И буря ревла, и буря ширчала,
И смутная думка якъ буря літала ;
Поблідла якъ промини місяця въ хмарахъ,
По рокахъ далєкихъ вона пробивалась,
По рокахъ бурливихъ якъ річка у чварахъ !

Згадавъ вінъ якъ бувъ до війни въ ему жарь,
Згадавъ вінъ про військо, про валку й пожарь ;
Якъ споривъ въ харцизстві зъ буйними вітрами,
На взаводи бігавъ зъ швидкими орлами ;
Якъ въ полі—степу срібну чарку зпивавъ
Въ гурті, на прощанні зъ своїми братами,
Й весєлий до дому коня повертавъ.

Багацьк о ище тутъ про щось вінъ згадавъ.
Якъ військо голінне старший иззивавъ ;
Згадавъ и про те, про що згадувать тошно ;

Про віщо здихати й не треба й не можна . . . ,
И бризнула нїшкомъ гаряча слёза ;
Такъ бризкає зъ неба гнівъ Божий роса,
Що нїшкомъ зелєну траву поїдає . . .
И стане все поле смутнє и порожнє,
И Божая кара надъ імъ пробуває

М О Г И Л А .

Що то за могила;
Вітеръ снігъ розміта;
Скризь снігъ почорніла
Трава вигляда?

Далёкні рѣки далёко вплили
Якъ вѣди весноу:
Густою травою
Слїдї зарослі.

Вода, пориваючись зъ скелї въ долину,
Каміньня зриває,
Байракъ промиває.
Старая година
Переднімъ назгадки
Про прѣжні порядки
Висѣкі купки по собї зоставляє.

Незмічена сила неслась вояківъ;
Якъ макъ при дорозї шапки їхъ білїли,
Списї гримотїли, шаблі брязкотїли;
Неслїся вони супротивъ ворогівъ.

Недѡля и пѡмста бїгли за їми;
 Ягь клѡчьча сухѡе палали країни;
 Ягь зь лїсомь горѡ вонї всї за однѡ:
 Нїкѡго старшѡго у нихь не булѡ.

Дивїться—лицарь вставь,
 Сївь на конї, та й засвиставь,
 И вїйсько вь слїдь. За їмь
 Огѡнь, и дощь и дїмь!...

Ягь снїгь вь завирїюху,
 Тагь кїнь єгѡ летить;
 Ягь сѡнце вь засїху
 Лицѡ єгѡ горить;

Ягь вечїрня зорїя погорїла
 По вїтру волѡсься єгѡ розмїтались;
 Ягь на мѡрї водѡ посївила
 У бїрю—країна пїдь їмь зколихалась.

Нерївна вѡлка: все ягь не бувѡло,
 И вїйсько вь честь старшїмь єгѡ називѡло.

Дивїться: нїчь. Огѡнь горить.
 Кравчїна спочивѡе сномь,
 А лицарь у огнѡ не спить
 И озирѡється кругѡмь
 Грозѡ чужѡго рѡду,
 Охранѡ своєгѡ;
 А на лицї єгѡ
 Лїснїється пѡятнѡмь

Зла дїмга, ягь пѡрша на мїсяцї шкѡда.

Звалілась прокля́та зъ плечей голова́,
А військо погібло якъ зъ вітру трава́.

Щожъ то за моги́ла ?
Вітеръ снігъ розміта ;
Скризь снігъ почорніла,
Трава́ вигляда́ !

Далёкні рёки далёко заплили ;
А люду погібшого сла́ва колишня
У пам'яті тми́ться, якъ трава́ торішня,
Що вітеръ зъ підъ снігу розкривъ на моги́лі !

ГРЕЦЬКА ПІСНЯ.

И реве, и шумить,
И гуде и гремить,
Чи то воликівъ бьють
Чи то звіря цькують?
То не воликівъ бьють,
То не звіря цькують;
То хоробрі Клефти
Музувїрівъ сичуть.

А попереду всіхъ молодєць Буковалль;
Вінъ сичється на смерть зъ бусурманомъ;
Одъ Керассово димъ до Кенурію димъ
Розлягається сївимъ туманомъ.

Вінъ сичється одїнъ прѣти тисячі їхъ:
Не здоліють усі єго взяти.
А русява дївчина гукà пзъ вікна:
Підожди, Буковалле, стреляти.

Хай хочъ трѣхи у гѣру підніметься димъ,
Хай по стѣнові прѣйде курїти;

Перелічимось, скільки вже нашихъ нема.
Стали турки попередъ лічити.

Недоліку п'ять сотъ, стали Блѣти лічить:
Тріохъ голіннихъ міжъ їми немає!
Одинъ воду берє, другий страву несє,
А ще третій мушкетъ набиває.

Р О Ж А.

(Н. С. Варзину).

Дівочка мила, гарна, вродлива,
Добра зь душі, зь сёрдця жалостлива

Прийшла до дому, сіла вь порога:
«Ой мати-нєню, помоли Бѡга!

«Болить голѡвка, болить сердєнько;
» «Прощай кохана, прощай ріднєнька!»

Вмєрла дівчина, вмєрла вродлива;
Рєвно ридà мати несчастлива.

Кладуть дівчину у домовину;
Зарили дівку вь сиру могилу.

На тій могилі віросла рѡжа:
Гарна, румьяна, на дівку зхѡжа.

На рѡжі тонка, гнучка билина —
Єсть-то легкєнькій стань у дівчини!

На рѡжі шпилькї, шпилькї колючі —
Єсть-то дівѡцькї очїцї жгучї!

Стали на рожі червоні пупки —
На рожі пупки — дівчачі губки!

На рожі золотè животиньнячко, —
Есть-то дівчаче чисте сèрдечко!

Рожою вітеръ зтиха колише —
Есть-то дівчина зь могили дйше!

На рожу пала ранкомъ роса, —
На рожі роса — дівчача слеза

Вся рожова краса — дівчача душа;
Зь раю прилітає, світъ навіщає.

Ой мати-нєню, рідна моя!
Почуй на мене, я донька твоя!

Всі веселяться въ царстві у Бога, —
Я за тобдою плачу, небога!

СОЛОВЕЙКО.

Зелёний садъ, зелёний садъ,
Зелёная могила!
Зелёний садъ вдяга весна;
Могила забрніла!

Якъ гарно слухать, коли въ нічь,
Маленький соловейко
Въ квіткахъ затямка, засвистить,
Такъ приязно, любенько!

А тутъ вони ведуть танокъ!
Хто гласи їхъ розлічить?
Хто передомъ изъ їхъ идє?
Хто зорі перелічить?

Той на тополі, ті въ кущахъ,
Ті въ вєрбахъ, ті въ калині . . . ;
Одинъ біля могили самъ
Співаетъ на іліні.

Щобѣче вінъ: не то співець
Віршами любязними
Кохання й радість розділя
Зъ серцями приязними.

Затіоха вінъ — не то біді
 Оплакує людські;
 Жаль льється въ сёрдце, якъ въ квіткй
 Крапельки дощові.

Отъ застогнавъ, и отъ замовкь...
 Терликнувъ — вп'ять залився, ...
 Не то співець въ останній разъ
 Изъ міромъ розпростився!

И въ небо думкою влетівъ,
 Міжъ зорями співає,
 А странный співъ его людей
 Ужè не порушає.

Співає пташка, и ніхтò
 Не взявъ її въ примітку!
 Співà співець: ніхтò ему
 Зъ душі не кине квітку!

Одно серденько міжъ всіма
 Гласъ пташкинь розпізнало;
 Одно серденько пісня та
 Співцева розрушала.

И цілий день смутна, тиха
 Самотная могила;
 А вранці зомнята трава,
 Де дівчина сидла.

Х Л О П Е Ц Ь.

Зелененький берегъ тмиться
Річка срібная шумить;
Ходить хлопець невеличкий:
На той-бікъ ріки глядить.

На сімъ боці нивья, поле,
Сивий степъ та слобода,
Зелень вьяла, всюди дұшно,
Въ пилу ходить череда.

На тїмъ боці зелень свіжа,
Блищать на луці квітки,
Дикі гори, гай зелений,
И щебечуть въ нїмъ пташки

Туть клопочуть объ господі
Старі люде нависні;
Тамъ дівчатонька співають
Голосні свої пісні.

Хлопець дивиться и мліе —
Нудно туть єму бродить;

Радий ластівкою швидко
На той берегь залетіть.

Вінъ підходить до водиці:
Ні човна, ні весельця;
А дівчина ёго кліче
Для ласкавого словця.

Хлопець мліе, хлопець тоне,
Ходить брѣду не знайдѣ!
Підобравъ одежу, прудко
Бінувсь въ річку, и пливѣ.

Переплїнувъ, а дівчата:
«Хлюща, хлюща, утікай!»
Загукали, закричали,
И побігли всі за гай.

Бідний хлопець излягався
Грудь підіерло, весь дріжить,
И за гай, небіжъ, поплівся,
Щобъ шукать дівчачий слідъ.

Дежъ той гай, дежъ та хороша
Зѣлень свіжа и м'ягкà?
Гай — у три рядї осики;
Сажнівъ зѣ три—вся лука!

А за їми нивья, поле,
Рівний степъ, та слобода,

Зѣлень вѣяла, всюди дѣшно,
Въ нилу ходить чередѣ.

Дикі гóри — ва́пна; знігли
И дівчачні пісні,
Ходять тежъ якъ тутъ зъ кіями
Старі люди нависні.

И ползівсь назадъ нашъ хлопець,
Біля річки сівъ одіиць,
Притулівъ къ руці голóвку,
И поплакавъ трóшки вінъ!

М І С Я Ц Ь.

Зъ тій добй, якъ, перший злодій,
 Кайнъ Авеля забивъ,
И упёрше зѣмлю кровью
 Чоловічою змочивъ,

Тільки вітеръ шкѣду слухавъ,
 Що гудівъ по деревахъ;
Тільки місяць шкѣду бачивъ,
Що котівсь у небесахъ.

Богъ принявъ святую дѣшу;
 Розбишачинъ проклявъ рідъ;
И велівъ, щобъ місяць ясний
 Взявъ на себе шкѣди слідъ.

Хай, казавъ, сей зобразъ бѣде
 Въ пам'ятъ мiру усiому;
Гнiвъ правдiвий, ласка Божа
 Вкунi бачуться въ ёму.

Щобъ, зирнувши, розбишача
 Божий гнiвъ страшний згадавъ,

А безчастний розважався
И ласку Божу споминавъ.

И пішовъ на рідъ нашъ бідний,
Божий гнівъ усякимъ зломъ;
Гріхъ на місяці зостався,
Нацяцькований п'ятвомъ!

Зъ тій доби злочинець часто,
Дивлючися, омлівà,
А душа свята, безвинна,
Одъ недолі одлигà.

Г О Р Л И Ц Я.

У густому гаю, на березонці
Звила гніздечко голубоньга — горлиця,
Изъ маленькими дитятками,
Зъ сивенькими голубьятками,
Стала вона рангомъ діти годувати;
Ставъ вітеръ березу колихати;
Ставъ рябець-злюка налітати:
Ой, не бий мене, рябцю-лебедюку!
Зостаються въ мене малі діточкі,
Голубьяточки-сиріточки.
Не послухавъ рябець голубочки-горлиці:
Задавівъ її сивенькую.
Зосталися малі діточкі,
Голубьяточки-сиріточки,
Ой, тяжко сироті на світі пробувати!
Нікому вірної порадоньки дати!

М А Н А.

Е въ насъ плесо; осокдю
Поросло кругомъ;
По середині плавочки
Плавають рядкомъ

И ростуть надъ плесомъ вільхи
И гнучка талà;
И у вільхахъ захова́лась
Хàточка малà.

Чорна хàтка невеличка:
Хто въ їй пробува?
Тамъ старàя чарівниця
Нйшкомъ проживà.

Зда́вну люди не посміють
Близьенко пройти;
Але́ можно, коли трєба,
Въ хàту увійти.

Коли́ світь тобі огіднувъ,
Нікого любить,

Коли хочеш краще зразу
Вікъ свій закінчитьъ,

Ніжъ тулятись безъ надіи,
И шукать кінця, . . .
До неї приходь питати
Вірного словця.

Въ неї човенъ: розмалёванъ
Весь цвятками вінъ,
Въ ясну нічь плисти у човенъ
Сядешъ ти одинъ,

И уздришь чого ніколи
Не видавъ зъ-родà;
Зразу зникне човенъ, хатка,
И талà й вода.

Зразу стане предъ очима
Красная лука;
Якъ шовкова стрічка вьється
Ясна ріка;

Різнофарбними листами
Сяють дерева;
Якъ оксаміть молодая
Блищиться трава.

По траві, якъ въ нічь по небу
Ясні зірки,

Весняні, запашні
Маються квітки,

И не місяшний, ні денний
Світ тамъ просявâ,
Наче місяць навдосвіта
Сонце устривâ.

Не зъ дощÛ, не зъ сонця стануть
Тамъ весёлки мрять;
Одностайно коровдець
Пташбгъ зашумить.

На луку гратися прийдуть
Красні дівки;
Голубітимуть въ волосьяхъ
Зъ прдісківъ вінги

Іхъ одѣжа—вся укÛпі
Світовâ красâ;
Іхъ урода—що й казати?
Бджі небесâ.

Заспівâють, затанцюють,
ПоведÛть танбгъ;
Имъ музикою пове
Зъ річки холодбгъ.

Затанцюють, заспівâють
ЧÛдні пісні;

И зомлієш ти, небоже,
 Лежачи въ траві.

Станешъ тануть, станешъ тóпнуть
 Въ чимъ не знаєшъ самъ;
 Закриватимуть веселки
 Світъ твоїмъ очамъ.

Станешъ тóпнуть, станешъ тóпнуть
 Самъ не знаєшъ въ чимъ,
 И запліощуться у тебе
 Очєнькї зовсімъ.

Любязнєнько, солодєнько
 Станешъ ти дримать
 А пісні й музики будуть
 Тебє колихать.

Іхъ послідній голосочокъ
 Въ спячого замрє . . .
 И тебе тоді хтось наче
 Міцно підтовкнє.

Ти прочлєшся, разъ останній
 Очі поведєшь, . . .
 Пролєпєчєшь — прощавайте!
 Въ озеро пурнєшь!

КУЛЬБАБА.

(А. А. Леонову).

Віє передзімній
Вітрець студененькій,
По степах осінні
В'ється наутіння.
Щож то між травдю,
В'ялою, сухою,
Кульбаба жовтіє?
Чи-бъ то справді сонце
Кидать насъ не хоче,
И опісля літа
Душного сухого,
Зновъ до насъ веселимъ
Маємъ хоче глянуть?
Чи земля жартує!
Чи сей цвіт не въ пору
Що-небудь віщує?
Вікъ нашъ чоловічий
Зхожъ изъ вікомъ рѣву.
Впершу Боже сонце
Життя пробужає,

Промінами въ сердці
Якъ у веснянї
Половіді грає
И душа брїніє
Надією-квітомъ ;
И въ душі селяться
Радощі, якъ въ гімлі
Вишєнь соловейки.
Життя розивьється,
Життя загуєтє
Наукою свїта ;
И почнуться грѣзи,
Доцї и спїки.
Счастья и недѣля,
Радощи и туги,
Однѣ другѣго швидче
Стануть прохѣжати,
И душа твердїє ;
И скрїзь погорїлу
Зєлень вїку чѣрна
Земля проглядає.
Колїжъ станє въ ѓсїнь
Вїтрєць передсмѣртний
Душу провївати,
Знѣву Боже сонце
Свої блїднї, довгї
Розкїдує тїнї ;
И душа збїрає
Сїли на остѣнку, —
Знѣву квїть-надїя

Въ сердці процвітає.
Алє квітє той в'ялий,
Кульбаба осіння,
Пустоцвітє похйлий,
Не ростє високє,
Не цвітє роскїшно,
И безь пайдє гинє
Підь мордозомь-смєрт'тю.

Т У Г А.

Гаю мій, гаю; гаю зелененькій!
Вітре мій, вітре; вітре швиденькій!
Въ густому гаю листья жовтіє;
Вітеръ гілкъ не колише й не віє.

Те, що колись по весні красувалось,
Те, що колись мені такъ сподобалось,
Змерзло, захляло, затихло и зникло.
Сердце кохатись симъ світомъ одвигло!

Тамъ де въ кущі воркотала голубка,
Тамъ жартувала колись моя думка.
Стіхла, замовкла туга голубьяча —
Геть прокотилась та думка хлопьяча!

И місяць повний, и ясна водиця
И ти вродлива, кохана дівця!
Зникло те въ осіні, що було літомъ, —
Сердце не хоче кохатись симъ світомъ.

Д І Д Ї В Щ И Н А.

(А. Л. Метлинському).

Біля церківки старенької
Зеленіють дві тополеньки;
У тіні їх у густенької
Не високая могилочка

Бубка чорная рябіється
Квіточками-різноцвітками;
Хрестъ любіастровий біліється
У покійника въ голдовонькахъ

И обрўгъ хреста обвилася
Зелененькая березонька;
Надъ хрестомъ тимъ похилилася
Молоденькая Калинонька.

Якъ у свято въ пріазникъ бовкне дзвінь
На дзвінниці стародавнійої, —
Відзоветься глуховато вінь
Въ темнимъ склепі, у могилоньці.

Кісточкі либонь сухесенькі
 Въ трўхлихъ донгахъ зворушаються;
 За життя либонь старесенькій,
 Дзвінь почувши, розрушався такъ.

Коли пўгачъ, доби нічної,
 Проведє свій довгий гласъ смутній,
 Въ склєпі, середь нїчі вїшної,
 Відкликнєтьсѣ жалібнєнько щось.

Кісточкі либонь старєнькі
 НеЗсамотні булі на свїті;
 Слізонькі либонь теилєнькі
 Западають въ землю глібоко.

Колі чїжикъ надъ могїлою
 Привїтає ранокъ піснею,
 Веснянаѣ пісня мїлая
 Підъ землею розлягаєтьсѣ,

И топїленька прямєнькая
 Гїлочками колихаєтьсѣ,
 И травїця зеленєнькая
 Заблищїть росю срібною.

Либонь ранокъ воскресєнія
 Чують кісточкі дїдївськїі;
 Либонь радїсть зобачєнія
 Гріє сєрдєнько холїднее.

Тїльки рїки поламалися,
 Веснянї дібї раннєї,

Якъ вербїиця розвивалася,
И вдягався вигонъ травкою,

Хлопець й дівчина приходили
Підъ тополі на могїлоньку,
И насїнничка принесли
Усївати кўпку чорную;

И лиїся теплі слїзонькі
Изъ очей на кўпку чорную;
И приймалися насїннички, —
И два квіта уродїлися.

И, поліваний хлопьячими
Слїзоньками, горї-цвітъ вродївсь;
И, полївані дївчачими
Слїзоньками, вийшли прдіски,

Першій веснї подарўночки
Золотїли и синїлися;
На їх лїстьяхъ поцїлўночки
Божихъ ангелїв лиснїлися.

И квічала ними тихая
Пара въ церкївці, старенької,
У суббѣту великоднїю,
Плацанїцю Христа Господа.

Наче ликъ святий глядїв на їх
Окомъ жалїбнимъ та прїязнимъ;
Наче хтось въ горі признавсь до їхъ,
И казавъ їмъ такъ любесенько:

Щобъ у хлопця въ сѣрці жаръ палавъ,
Чистий жаръ до всёго добраго,
Якъ огняний квітъ, що вінъ квічавъ
Образъ Господа забитого!

Щобъ у дівчини безвінная
Душка такъ якъ небо сяjala,
Такъ якъ квіточка блакїтная
На лицї Христа Спасителя!

ГОЛУБКА.

Вилітала голубонька
Изъ гаю густого;
Сумовала, нарікала
На свого милого.

Не нарікай, не журися,
Голубонько біла,
Що зъ тобою лиха ддя
Їго розлучила.

Не нарікай, не журися,
Голубочко сіза;
Ростяла йому голівку
Панська стрілка хіжа.

Не нарікай не журися,
Голубочко хвора:
Не вёрнеться вь біле тіло
Кривця їго скоро.

Не нарікай, не журися,
Голубко вірненька;
Вже немає миленького:
Зосталась миленька.

ДІВЧИНА.

..... тільки видно хресті:
Туди мені любо-мило оченьдми звесті.

Уп'яють спорішъ ставъ вігонъ увривати;
Уп'яють дїждались весняніхъ святокъ;
Уп'яють идуть заквітчані дівчата
Гулятись въ хрещика, весті танокъ.

Дівчатонька! Отсє уп'яють піснями
Потішитись снівець вашъ прибулавъ.
Де-жъ та, що вінъ якъ рожу міжъ квітками
Міжъ усіма вродливими признавъ?

Вона умєрла: підъ осїнь журливу
На гробовище однесла її:
Гуртомъ співали пісню жалостливу
Надъ дівкою и подруги її чужі.

Сніга ростаяли, ви, знову веселєнькі,
Забули по весні осінні біді;
И на дівчачій могилі зеленєцькій
Барвінокъ розвидà не в'яліші листі.

Колись вона гуляла по в'їлі,
 Крутилась зь вами вь жв'явихь короводахь;
 Ї станокъ пряменькій якъ топ'їля,
 Що тамъ ростє по в'ашихь огор'одахь
 Чи згадуєте ви її.

Колись вона зь сестрицями ходила
 Квитокъ шукати вмєстї по луцї;
 Якъ воронєць вь її ягїдїй красїли
 По бїлимъ якъ конвалїя лицї
 Чи згадуєте ви її?

Колись вона изь вами вь нїчъ гулялась:
 На васъ дивились зь нєба зїронькї;
 Ї душа якъ нєбо красувалась:
 Якъ зїронькї вь її грали вигадки.
 Чи згадуєте ви її?

Ї немає: пїдъ осїнь журляву
 На гробовище однесли її;
 Снїг'а пот'аяли, вп'яють, жартовлявї.
 Гуляєтесь, дївч'атка, безь неї.

Якъ л'астївка зь плесївъ св'їдхъ яєнєнькихъ
 Пїднїметься, и п'їдузь васъ пархнє;
 И кр'їтїться й вертїться веселєнька,
 И лєдвє зємлю крїлами торкнє,
 Тодї, дївч'атонька мої,
 Чи згадуєте ви її?

Якъ ластівка швиденько пролетіла
 Вона свої дівчачні літа;
 И ледве, ледве зємлю зачепила,
 И на землі не кинула сліда.

Якъ зірочка, вечірнею добою,
 Відорветься одъ подругъ, заблищить
 Прокотиться по небесахъ смугдою,
 Й хто-зна-куди далєко залетить,
 Тоді дівчатоньки мої,
 Чи згадуєте ви її?

Якъ зіронька її душа світилась
 У ангельській небесної сімї;
 Огняною смугдою прокотїлась
 Вона міжъ васъ, и де шукать її.

Вона міжъ вами:
 Зільлямъ, квітками,
 Тїхими вітрами,
 Шумомъ криниці,
 Голосомъ птиці
 Її душа до васъ озивається:
 Весті розмову зъ вами питається.

Дівчатонька, дивїться: онъ літає
 Маленькій жайворонокъ и пісеньку співає;
 То дўшка дівчача на часъ
 Схотїла одвідати васъ.

Прислухайтесь, що пташка заспівала:
 И я якъ ви скакала и гулялась,
 Усе чогось на світі піджидала,
 И радості якдісь сподівалась.

Розлетілись мої сподівання,
 Якъ квітки у садочку изъ вишень;
 Измерзли мої піджидання,
 Якъ метелики въ осинь холодну.

И думки й вигадки
 Надалили кунки
 Сирді землі, що мене закидали.

И ваша веселость, сестриці, зовьяне;
 И вамъ на серденьку холодно стане;
 И ваші думки й вигадки,
 Дівчатка-сестриці моторні,
 Повидавають ті намітки,
 Що закриють вамъ кучері чорні.

Живцёмъ васъ положуть въ тісну домовину,
 Живцёмъ васъ заріють у душну могилу;
 Ніхто не заплаче, якъ васъ поховать;
 Ще гірше -- веселі пісні заспівать!

Дівчатонька! вона співає,
 И що співає добре знає.
 Онъ-онъ: її могила мріє:
 На їй барвінокъ зеленіє,
 Піду туди! Счастливо вамъ, дівчата,
 Співати и гуляти!

Х М А Р К А.

По нѣбу блакїтному
Хмарочка плїне;
Спитай її, брґте,
Кудї вона плїне?
Чи такъ-собї вільно
По нѣбу гуляє,
Чи хмарочку-пару,
Невдґха, шукґе.
Все нѣбо синїе;
Однґ тїльки хмарка,
Малґ невеличка,
Однґ собї плавле;
Не вспѣшь десятка
Урядъ налічити —
Вже хмарки немає.
Була вь мене думка.
Якъ хмарка по нѣбу
Снувалась, гулялась.
Чи чогґ шувала
Чи такъ для утїхи
Снувалась, гулялась?
Незнаю. Забувь!
Ї вже немає.

С О Н Ъ.

Quel foco ch'io pensai che fosse spento
Dal freddo tempo e dall'eta men fresca,
Fiamma e martir nell'anima rinfresca.

ПЕТРАРКА.

Якъ сѡнні привіди на часъ появились
За часъ утекли;
Такъ прѣжніі рѡки, літа молодіі,
Давнѡ вже пройшли!
И згѡдби не стало, и пѡмѣять пропала
Объ васъ уво мні.
Чогѡжъ ви прочнѣлись, чогѡжъ ви явились
Упѣять уво сні?

Я спавъ, и бувъ во сні у тій країні,
Де, молодій, безпѣчне я гулявъ...
И бачивъ я: изъ цѣркви домовіну
Несли и піпъ у чѡрному співавъ.
И я дивівсь, и щось менѣ давило!...
И ставъ дріжѣть, и ставъ людѣй питѣть...
Іі, іі въ могилу хороніли,
И отъ ужѣ пріймались опускають!...
Я одвернѣвсь... я усмихнѣвся гірко....

И зъ радістю пекельною глядівъ
 На чорную одѣжу чоловіка, . . .
 Охъ, тяжко я, хочъ и во сні, грішивъ!

Отъ вранці . . . ще дозхіднёю добюю
 Прийшла поплакати чередà моя.
 И зновъ приплівсь до цѣрківки старої,
 Весь трусуючись мовъ той убійникъ, я.
 Дивлюсь: провалья; тамъ доли́на мріла;
 Въ ії щось чорніє, охъ! чи не труна!
 Розглядівсь: ні; свіженькая моги́ла!
 Тамъ, тамъ, покійниця, лежить вона!
 И явори ростуть тамъ молоді,
 И, одвернувши голови свої,
 Повіслили наза́дъ верхі густні:
 Жалкуются поглянуть на неї.

Я прогінувсь: сонъ проклятий
 Мені знову нагадавъ
 Те, що въ вікъ незпоминати
 Я давнò вже клятьбу давъ.

Ставъ я роспитувати, якъ вона має.
 Кажуть: щастливо въ сімї проживає;
 Вірно кохається зъ му́жомъ своїмъ;
 Діти малі нестує изъ нимъ.
 Тяжко, охъ, тяжко на сѣрдці мені!
 Кра́ще побачить тебѣ у труні,
 Ніжъ ба́чить, якъ ти повагомъ скончаєшь,
 Сѣрдцемъ чорствієшь, душею вміраєшь . . .
 И слухать, якъ му́жъ твій карявий, старий,
 Взьялить поцілунками губки твої!

ВЕСНА Й ЗІМА.

Ходівъ весною я по бвічаній долині ;
За ко́жнимъ ступнємъ зілья урожа́ло сонце.
И я згадавъ, якъ по зімі въ моїй хатіні
Морозъ мере́жками вицьвяхуе вікони́це.

Тенєра по зімі снжѹ въ своїй хатіні ;
Морозъ мере́жками зграсівъ усє вікони́це.
И я згадавъ, якъ по весні у тій долині
За ко́жнимъ ступнємъ зілья урожає сонце.

И. И. СРЕЗНЁВСЬКОМУ.

При одвізді ёго на чужину.

Хай милосёрдний
Бігъ, та Святая
Діва Марія
Тебѣ боронють!
Майскее поле,
Квітки червоні,
Шляхъ бѹде твій;
Осінъ богата,
Жовтее жнїво,
Твій узворотъ.
Колижъ, звернѹвшись,
Знову очима
Й сѣрдцемъ шукати
Станешъ своїхъ,
Мѹже якого
Більшъ не побачишъ!
Дрѹже коханий,
Въ счастїї и въ лисї,

Въ радісахъ, въ горі,
Въ рідному краї,
И на чужині
И на тімъ світі,
Пріязна, люба
Буде для мене
Згадка твої!

БАБА ГРЕБЕТНИЧКА.

- Діусю, розкажи намь казку невеличку.
«Ябу-жъ би вамь сказати», пита дїтїй старій.
— А отъ про відьму ту, про бабу Гребетничку,
Що бачивъ ти колись, якъ бувъ ще молодій!

«А ну васъ зъ нею! Отъ, пристали рипцяхами!
«Се бь то, якъ кажеться, козі смерть нагадавъ!
«Потїшу, дїтки, васъ, я йшими казками:
«Ось слухайте, сїї ще я вамъ не казавъ

И ставъ казати їмъ дїдъ про дївну кобилїцю;
Чомъ сѣнце трїчи вь день перемїня свїй ликъ;
Якъ лицарь добувавъ зо дня морьскїу царїцю;
Безъ черепка ходивъ по свїту чоловікъ.

Такї дивїзїї комў бь не сподобались?
Всякь ласній до казѣкъ, якъ кїшка до сальця;
А дїти все собі на ослїнцяхъ хилїлись,
И не вторѣпали ні ѳдного словця.

Їмъ, такъ якъ дївчинї новѣ шовкова стрїчка,
Усѣ роїлася та баба Гребетничка!

Дідусь казавъ, тай ставъ на діти поглядати,

«Якої матері це я кажу стінамъ?

«Лягайте-жъ коли такъ, лягайте заразъ спати.

«Нехай лихий, не я, казобъ набаже вамъ!»!

— Дідусенько, услідъ хлопьята розкричались.

А дідъ собі роззвусь и світло загасивъ.

«Лягайте спать, кричіть, чого розтанувались».

Лягли, а молодикъ на їхъ въ вікно світнівъ.

«Лягли? Глядіть же ви, у мене не возіться!»!

А бідну дівчорі и сонъ то не берє:

Все Гребетничка, знай, на думці імъ вертїться;

И отъ одиныхъ братамъ щось на уxo верзє.

Ажъ гүлькь! Ой! ой! ой! ой! Якъ разъ по середь
ночі,

Старая бабище у хаті підъ вікномъ.

Суха якъ очеретъ, заплющені въ їй очі,

Киває на дітей и дражнисть язикомъ

Дідусь мерщій зхвѣтивсь, та разомъ скібъ изъ пєчі

Ось-ось я, діточкі! Чого підняли кригъ!

Мани нема! Та ба! на дідівські рєчі

Мовъ деревянный ставъ у дівчорі язикъ.

Всю нічь пролєжали вони трохи живі;

А вранці дїдові и почали казати

«Отъ бачьте, дідь сказавъ, хлопьята нависні,
«Яжъ говоривъ, обь сімь товктіся вамъ не стать!

«Отъ-бачь! Наклівали чортъ-батька-зна-що въ хату!

«Отъ трєба до пошівъ йти хати освятить!
«И трєба лишною кошійку віддавати?
«Ломіакою бь за се гарнєнько васъ побить!»

У той же день прийшли, зь свяченою водою
Нейісту сілу гнать, зь села духовничкї;
Дідусь нашъ мрщиться, киває бородю;
Проіали таки-такъ ажъ два четвертакї!!

Зь тні добї маня, суха якъ влітку шпїчка
Вже не приходила хлопьятокъ турбувать;
За те и дїтворя про бабу Гребетничку
Не тільки говорить, боїться и згадять.

ВЕСНЯНКА.

Зіронькї у нєбі заблїщали,
Квіточкї вь садочку заблїли,
Дівонькї у полі заспївали

Що на нєбі зїркї,
Що вь садочку квіткї,
Що мїжь нами дївкї

Що на нєбі зїрка, якь квітка блїє,
А вь садочку квітка, якь зїрка сїє;

Врѣдою краснїє
Дївка молодя,
Якь на нєбі зїрочка,
Якь вь садочку квіточка!

По нєбу Божий ангелъ лїтєє;
По садї пташка малає спївєє;
По свїту хлѣпецъ весєлий гулєє.

Кѣждий ангелъ мєє зїрку;
Кѣждна пташка лїобитъ квітку;
Кѣжде сєрце шука дївку

Багато зірокъ въ блакїтному небї,
А ангелъ свою міжъ всіма пізнає
И все до одної літає.

Багато квіткѣвъ въ зелєному садї,
А пташка всю нічь край одної співає.

Багато дівчатъ на білому свїті,
А сєрце свою міжъ всіма знайдє,
И по вікъ одную кохàє.

ЗАБАЧЕННЯ.

Вийди, коханка, вийди, миленька,
Нічної вийди години;
Дай поцілую, дай помилую,
Сердце, тебе на сдині.

Дай подивлюся, дай погляжуся
Въ ясні, чорненькі очіці;
Въ їх твої думки світяться ясно,
Якъ онъ-ті зорі въ криниці.

Та неповинна думка безгрішна,
Думка святої любові
Ї сказати нема на світі
Въ людяхъ присталої мови!

Ї лепече вітеръ порю
Якъ изъ водою жартує;
Ї синенькій метеликъ чує,
Коли васильки цілує.

Сердце-потіхо! вийдемъ до гаю,
Вийдемъ підъ липи густні;

Нічного часу, беседу нашу
Люди не вчують лиші.

Хай вони кажуть, що зобачають:
Намъ не страшнє паріканья.
Богъ милостівий бачить изъ неба
Наше безвішне коханья.

Наше коханья чисте, якъ промінь
Сонця, що въ золоті грає,
Приязне Богу, такъ якъ молитва
Сердця, ваги що немає.

Не закаляють беседи наші
Грешні погані думки;
Чіста розмова и забачєння,
А ще чістінъ поцілунки

Сердце-потіхо! Вийдемо до річки,
Вийдемо підъ вєрби густєнькі;
Дівлються зъ неба въ свіжу водіцю
Божні зєрі ясенєнькі.

Тамъ на зелєнімъ бєрезі сядемо,
Ручка за ручку узївшись, . . .
Щобъ наші душі хоть на часєчокъ
Въ небо пішли, спарувавшись,

Такъ якъ дві смужки дїму, що въ цєркви
Зъ різнихъ кадїль вихожають,
Різно йдуть въ гору, потімъ, зійшовшись
Въ стороні, къ Хресту дохожають!

Сѣрце, чи знаєшъ: єсть отся рѣчка
 Нічного часу святая;
 Кожної нѣчі її святити
 Ангель приходить изъ рая;

И на всю нѣчку вода криштальна
 Стане ясна и хордша;
 И въ освяченихъ фїляхъ небесна
 Врѣда любується Бджа

Сѣрце, чи бачишь: зъ одного корня
 Дві виростають вербиці;
 Віросли вмѣсті, вмѣсті голѣвки
 Нїзько зхилили къ водїці,

И потопивши въ воду вершѣчки,
 Наче чоґось тамъ шукать,
 Наче яґісь тайнні рѣчи,
 Вмѣсті изъ кимсь, повожають.

Чи фїли въ рѣчї якъ скло яснѣнькі,
 Чи їхъ турбує неґода,
 Рѣки спливають . . . верби, зхилившись,
 Дївляються вкўні у воду!

Любо та ґарно, милее сѣрце,
 Тутъ намъ укўпі сидїти;
 За рўки взявшись, сѣрдцемъ, очима
 Въ Бджее нѣбо глядїти.

НІЧНА РОЗМОВА.

Ой ти, дівчино,
Гдзого стану!
Вийди до гаю
Абд кь бурьяну.
Ой, ти дівчино,
Гдзого зросту!
Вийди до гаю,
Абд до мосту.
Ой, підь тймь мдстомь
Очереть рдстомь,
Травà гордю;
Ой, біля хати
Старая мати,
А я зь тобю!
А вь очереті
Мджно сховатись;
Мати заснула:
Чогд боятись!
А вь очереті
Мьягко та тїхо;
Нїхтд не зїйде,
До насъ на лихо!

Тамъ я щось маю
Тобі сказати:
Тільки вівчарики
Будуть чувати.
Тамъ ми щось маємъ
Нїшкомъ робити:
Тільки що місяць
Буде глядіти.
Ой, мій миленькій,
Місяць намъ світе:
Хай на годинку
Въ хмару вінъ вийде!
Іому не трѣба
На те дивитись,
Якъ ми тутъ нїшкомъ
Будемъ любитись!

П І Д М О В А.

Ні, ні, мамко, ні, ні, дівко,
Я тобі не ворогъ;
Не лякайся, моя галко,
Не втікай отъ мене.
Ходімъ вгупі въ огорѣдець:
Тамъ квітѣкъ багато;
Е синенькі волшки,
Нагідкі жовтенькі!
Заквічайсь, моє серденько,
Уберись гарненько;
А я тобі подарую
Шовковую стрічку.
Ходімъ, мила, ходімъ люба;
Тамъ нема нікого.
Посідаємо въ затишку,
Підъ зеленимъ в'язомъ.
Пожартуймо, попустуймо
Собі на єдині,
Поцілусмося, трѣшки, .
Наче голубочки.
Тамъ намъ дуже гарно буде:

Я свою голівку
Прихилю тобі на груді
Тобі стане жарко.
Онъ и вітрєць повиває,
Бузину колише.
Подивіся, яка пишна!
Та цвіте якъ рясно!
А пташòбъ, пташòбъ тамъ сила!
Приелухайся, сердце!
Все співають; та співають,
А ти не весела;
Не барися, не сумуй бо,
Не дивись до долу.
Подивись лишень на мене.
Бачь, якій я гарний;
Очі ясні, брови чорні,
На лиці рум'яний.
Гей же, гей, моя небога,
Якъ же ти змінилась!
Біле личко, якъ яблучко,
Стало якъ калина.
Сонце гріє, сонце палить,
А дівка трясється;
Всюди сùхо, всюди тихо,
А вь дівчини слєзи.
Эй, бодай тебе просіла
Лихая година!
Полюбила, якъ схотіла,
Старòго сусіда!

БЕРЁЗКА (*).

Въ огороді березонька барканъ оповѣла;
Чомъ до мене ти не ходишь, мой Галю мѣла?
Въ огороді березонька край каляки вѣється;
Чомъ зо мною дівчинонька пиягъ не зйдѣться?
Ой, березка зелененька, а тинъ непогджий;
Жалгувалась вражзька дівка, що я нехордший.
Ой, березка зелененька, та трдшки кудлата;
Одчинялась у моєі дівчиноньки хата.
Ой, безъ тину ту березку всі топтати стануть,
А безъ мене тебе, сердце, жалить перестануть.
Ой, не можно березоньці край тину не витись;
Ні до кого безъ мѣлого дівці притулитись?

(*) Convolvulus, зилья.

ПАНИКАДІЛЦЕ.

Разъ вітеръ на дворі шумівъ,
У вікна поривавшись,
А я въ кімнатоньці сидівъ,
Зъ коханкою обнявшись.

И я дививсь, якъ на щокàхъ
Ягідчкй красніли;
А передъ образомъ въ кутвѣ
Паникаділце мріло.

И я почавъ їй говорить:
Дивісь, моє серденько,
Въ кристалі світлому горить
Той гнѣтичокъ маленькій!

Изъ чимъ есть зхѣжий гнѣтикъ сей?
Ему въ оліві сѣти;
Такъ Богъ велівъ душі моїй
Въ любові изнигати.

Отсе хвиля самотний вінъ;
Такъ я хвилявъ и тмився,

Поки шугавъ чогось оди́нь
И се́рдцемъ не ді́лився.

Отъ дру́гий гніть почавъ диміть :
Торкну́лись — заня́лися ;
И ставъ яснішъ въ кімнати́ світь,
И о́бразъ просві́тився.

Святимъ коха́ннямъ якъ гноті,
Ми, ду́шко, въ Бога сѣмъ ;
Я по вікъ твій и моя́ ти,
Ажъ поки вмі́сті зта́емъ.

И ми́ла каже : нагада́въ
Ти ду́же му́дру думбу !
А я її поці́лувавъ
Якъ голу́бокъ голу́бку.

В У Л И Ц Я.

Світі, зоре, изъ вѣчера, а місяць, зъ півночі;
Вийди милий, чорнобрівий, потішъ мої очі,
Дівка хлѣнца визиває,
На ігрище закликає
На цілую нічку.

Заспівали, заскакали у танкѣ дівочки;
Засвітали, загукали до їхъ парубочки
Та на танці, та на співі
Відавалися підзиви
Ажъ до місяченька.

Та вже місяць височенько: дівки розійшлися;
Кожна зъ любимъ своїмъ милимъ за руки взялися.
Парувались, женихались,
На самоті милувались
До Волосожаря.

Та вже віс-повиває зъ річки холодчокъ:
Послухались дівчата знову у танчокъ.
Грالیся зъ хлѣнцями, скакали,
Жартували, жирували,
До білого світу.

Менє бідну не пускає на вўлицю мати;
Положила молодєньку біля сєбе спати:
 Не йди, дїню; міжъ дївґами,
 Та міжъ тїми парубґами
 Доброго немає.

Червонїлася горбїнька, що на вісходъ сонця,
А мій любий кучерявий стоїть у вікнїця,
 Менє зъ хати виглядає
 На роботу зазиває
 До вєчіра зъ ранку.

Ми не бўдемъ, ми не станемъ відъ людєй ховатись
Намъ не трєба, намъ не трєба пò-ночі збиратись.
 Край криниці вь холодѣчку
 Посїдаймо у лїсѣчку,
 Вь опївдєнну пору.

Ти до менє, я до тебе схїлїмо голѣвки;
Цїлуватимемось жєрко, такъ якъ голубѣчки;
 Бо я вь тебе, молодєнька,
 Якъ голубѣнька сивєнька,
 А ти голубѣчокъ!

П О П Р И К И.

Що я зъ тобѡю
Маю робѣти,
Що ти не хочешъ
Менѣ любѣти?

Чи за тобѡю
Все жалкувати,
Чи все коханья
Позабувати.

Яжъ тебѣ, дѣвко,
Любивъ ягъ дѹшу,
А ти казала,
Що я смѣюся.

Яжъ тебѣ, дѣвко,
Кохавъ ягъ око,
А ти гадала,
Що то нарѣкомъ.

Хай менѣ вѣзьме
Лиха година,

Коли е въ мене
Инша дружина!

Не бѣжи, мѣла,
Сѣренько мое,
Будемъ любѣться
Впѣять ми обѣ,

Яжъ тебѣ, дѣвко,
Буду любѣти;
Буду всѣмъ сѣрдцемъ
Тебѣ жалѣти.

Колижъ ти зъ жалю
Нарѣбнишь смѣху,
Я тобѣ скажу:
Хай тобѣ лихо!

ДО ЖИДІВКИ.

She walks in beauty, like the night
Of cloudless climes and starry skies,
And all that's best of dark and bright
Meet in her aspect and her eyes.

Byron. Hebrew. Melod.

Надъ всіхъ дівчатъ гарнішъ, милішъ
Моя израельска дівчина,
Зъ богоубійниківъ родà
Всіма забутая дитина!

Коли зійдусь зъ тобою я,
І слухаю і поглядаю,
Красу землі твоїхъ батьківъ,
Урду пісень ихъ згадаю.

Поважно, смутно якось тагъ,
Черезъ густенькі війниці,
Глядять на мене крадькома
Твої ясненькі очіці.

Тобі у очі дивлючійсь,
Душі дівчачої вікнці,

Згадавъ, якъ въ рідній стороні
Твоїхъ дідівъ заходить сонце

Святе віконечко небесь,
Якъ надъ ливаньскими кедрами,
Убіті мусоромъ поля,
Гашує сумними смугами.

Якъ гляну на лице тобі
Безъ фабри, такъ якъ мраморъ, біле,
Якъ чорні кучері ёго
Роскошно пріязно обвіли;

Тоді здаєця, бачу я
Ріку Йорданъ вашъ имъянїтїй,
При місяцю у старшїу,
Пальмовимъ гаємъ оповїтїй

Якъ часомъ усміхнєши ти,
Міні згадаєця, дівчино,
Изъ дївами старовинї
Веѡйльська дївная долина.

Якъ часомъ заговоришь ти,
Твій голосъ такъ серденько грє:
Неначе чуєшь то співецъ
Вищує ласку і надїю.

Якъ часомъ та заграєшь ти,
Якъ часомъ пісню жалосливу

Ти заспівашь при мені
Про рідну долю нещасливу,

Якъ окам'янілий я стою,
Мені здаєця, чую й бачу,
То зновъ понурий вашъ старий
Надъ попеломъ родини плаче.

І стане серце у мене
За рідъ вашъ бідний жатись, битись,
І въ ту часинку радий я
До васъ якъ ріднихъ притулітись.

Чогò жь, голубочко моя,
Якъ прийдеця намъ часъ, бувас,
Розстатись, въ мене нішкомъ щось
На серце тяжко налягає?...

Дарма Господь Богъ наділівъ
Тебє урдою Своєю,
Дарма Вінъ въ світъ тебє пустівъ
Надъ врòду зъ гращою душею.

А ні зъ своїхъ, а ні зъ чужихъ
Тебє на світі не признають,
Не розбираючи, чужі
Твій рідъ кепсують, зневажають.

А кривні? Кривні твої
Давно вже серце загубили;

Черезь наругу душі їх
Заснітились и зачорствли.

Твій рідь на срібло промінявъ
Звичай дідівській, старосвітській:
Одь слави батьківській зоставсь
Вь насліддя лякъ імь соромницькій!

Вони погані, ти чїста
І неповинна, якъ голубка!
У нихъ вь серцяхъ сміття, вь тобі
Угòдна Бòгу сьє думка!

Такъ часто бачишь: по лісахъ
На ліпі, вже зусімь сухòі,
Зòсталась гилсчка однà,
Що зелєніє підь росòю!

Кохавсь я тобою,
Якь місяць водою,
Якь сонце узходомъ,
Якь роса травю.
Стань твій якь тополя
На долині Йуди;
Личко розцвітало,
Якь видарська рожа;
І уста рум'яні,
Краплі сцільниківъ,
Викапали сласті
Жаркої любови.
І словами ніжно,
Зходняя дівчино,
Годувала сєрце,
Якь млекомъ и медомъ.
Въ світі золотому
Божимъ Серафимомъ
Ти мені явилась,
Запахнаа квітко
Небєсного раю!
Ти, якь сонце, душу
Мені освітила,
Такъ якь ранокъ сьйиний
Розігнала тугу.

Споминаю, дівко,
Очі твої ясні,
Якъ озера світлі
Далёкого краю.
Дівчино! въ ті пори
Якъ мені хотілось
Утекти зъ тобою
За моря, за гори,
Въ ту далёку зёмлю,
Де селяне друзі,
Де година прòшла
Воскресає знову...
Зъ миромъ розлучившись,
Жили бъ ми зъ тобою!!
Де ти, моя радість?
Обізвись до мене!
Де ти, моє сонце?
Прогляни на мене!
Де ти, моє серце?
Пригорнись до мене!
Прощай, моя мила,
Моя чорнодка!
Дòле мой, дòле!
Ти моя мордка!...

ПАНТИКАПЕЯ.

Світло гасне; галась пісень
На судахъ затихъ;
Місяць блідий сѹмно плине
По водахъ морсьбихъ.

Странный зъ городу виходить
Пѹночі оди́нь:
Міжъ могилами, понѹрий,
Въ полі ходить вінъ.

Пороздрені, розрѣти
Царськїй теремї;
Тисячлітнї останки
Відъ старовинї!

Поміжъ ними е старійшїй,
Вишчїй всіхъ курганъ:
Его гѹлову пробиту
Покрива туманъ;

.
.
Черезъ мѹсуръ, черезъ камні
Странный въ склепъ вїйшовъ.

Изякввшись, вилітає
 Круглобвий птахъ
 Якъ тамъ жутко! Якъ тамъ вохко
 По сідихъ стінахъ!

Странній сівъ, — отъ повиває
 Въ склепъ тихий вітрець;
 Странній очи піднімає:
 Передъ нимъ мертвець!

Тинь висоба, вітряна,
 Відно скризъ її;
 Очи світяться, якъ трухле
 Древо въ осені.

С Т Р А Н Н І Й.

Хто се?

М А Р А.

Той,

Хто має волю, та не має сили
 Тебè зогнати відсіль, навязливий!
 Господарь я!

С Т Р А Н Н І Й.

Мертвець!

М А Р А.

Чи мало ще надъ нами наруганья,
 Що ви розбили насъ якъ харцизяги,
 Святее наше покаляли, нашу

Худобу розібрали? Наші склепи
 Не тисячу годівъ въ землі ховались —
 Ви їхъ порозривали, насъ саміхъ
 Повитягали зъ нихъ. Мовъ тісно стало
 Вамъ на землі й на морі? Мовъ малая
 Країна ваша, що и мертвецямъ
 Прийшлося покидати свої могили?
 Чи золота у горахъ недостача,
 Що ви въ трунахъ шукаете ёго?
 Чи мало ще й сёго? Ви обібрали,
 Розбили насъ — ви хочете ще й хати
 Заняти наші, почувати въ нихъ!

С Т Р А Н Н І Й.

О, бідна тінъ! Я объ тобі жалкую:
 Я зла тобі не заподіявъ, ні!
 Мені огидло міжъ людьми живими:
 Прости мене, коли прийшовъ шукати
 У васъ покдю.

М А Р А.

Га, га, га! Покдю!
 У насъ прийшовъ шукать тогò покдю,
 Якого насъ позбавили!
 Дві тисячі годівъ ми тутъ лежали,
 Повійно, тихо, не видавши світу:
 О, якъ то хороше въ землі! по нашихъ
 Могилахъ виступали й погнибали
 Народи; ми не бачили й не чули,

Бо віджили свій вікъ. Ніхтò не смівъ
 Потурбувати насъ; ніхтò не знавъ,
 Що тутъ такè захòвано въ могилахъ.
 Я самъ бувъ царь надъ бєрегомъ и мòремъ:
 Покірниий мій народъ менè любивъ,
 И поховавъ якъ слідъ, и пожурився.
 Дивись! мій царькій, непристунний склепъ
 Порұшили, відбїли, наче на смїхъ
 Усякому заглядувать туди;
 Труну мою уврали; пòшилъ мій
 Розвіяли; вінєць мій золотий
 Показують на дїво; зъ тихъ амфòрь,
 Куди стїкали слєзи моїхъ ріднихъ,
 Повимивали дорогїи п'ятна!
 Ой! ой! ой! ой!

С Т Р А Н Н І Й.

О, якъ менè твій крикъ берè за сердце!

М А Р А.

Що я зробивъ імъ? Чимъ надосадивъ?
 Вони менè не знали — я не знавъ їхъ!
 Тепèрь, бїдазі, присудїла дòля
 Такую мўку въ дєсять разъ страшнїшу
 Нїжъ грїшникамъ у тартарї
 Тамъ, на чорному бєрезї щироблакїтного моря,
 Цїлий день, невидїмий смертєльнимъ очамъ, изъ нудьгòю,
 Сўмно якъ баба морськàя сижу я на ясному сонці,
 Терплючи свїтъ, осоружнїший гїрше для мєртвого òка,
 Нїжъ для грудєй живїхъ спєртий духъ у могили.

Нічю жь, якъ вѣнирне зъ хвиль срібронѣга дівчина Селѣна,
 Я устаю и вѣштаюсь скрізь по розрѣтихъ могилахъ;
 Ча́сомъ зустрѣну знако́мую тѣнь: — вѣрога обѣ друга,
 Дру́жка до дру́жки засто́гнемъ, тай різно собі почвала́емъ.
 Ча́сомъ захо́жу и вѣ горо́дь ляга́ти ма́ленькі діти;
 Ча́сомъ край сѹде́нь завѣю, и зъ ля́бу гребѣ́ць стрепенѣ́ться!
 Ко́ли жь на сходи задніе, покѣне вродліва Аврѣра
 Постѣль зъ туману пошіту, тоді я вертаюсь до моря,
 Зно́ву сѣдаю на бере́гъ терпіти усѣ́ тую му́ку.
 Та́къ ні у день, ні у ні́чь не́має мені́ відпочѣ́нку,
 Та́къ и у день, и у ні́чь я все ні́ю и гірко страждаю.

С Т Р А Н Н І Й.

Несча́тна тѣнь! Гіркю́ю пьєшь ти, бѣдна!
 Шкода́ жь хотѣ́ння нашо́го все зна́ти?
 Але́ не позира́й на мене́ грізно́;
 Ха́й не́бо свѣдо́мъ бу́де: е́ у мене́
 За те́бе слѣ́зи. Мої́ ру́ки чисті́
 Одъ ва́шої худѣ́би. Я здале́ка,
 Я не копа́вся у моги́лахъ ва́шихъ. Я
 Жа́лкую́ обѣ́ тобі, несча́стний ца́рю.

М А Р А.

У сто разѣ́въ сча́сливі́йшій одъ мене́
 Послѣ́дній изъ мої́хъ підданни́хъ. Зло́дій
 Не прѣ́йде витяга́ти є́го зъ сирѣ́ді.
 У сто разѣ́въ сча́сливі́йшій би бувъ я,
 Ко́ли бь́ якъ прѣ́стого, безъ жо́дної че́сти,
 Мене́ схова́ли вѣ́ полі и моги́лу
 Мою́ зрівня́ли плу́гомъ: це́ блука́въ би

Я по сьмю поморью, — я, що бувъ
Законний царь надъ симъ поморьемъ!

С Т Р А Н Н І Й.

Чимъ, бідна тінь, тебе спокдїть мѣжно?

М А Р А.

Нічимъ, нічимъ. И хочъ би мавъ ти вѣлю
Внести упяять мою труну въ могїлу,
Вернуть мені розікрапане злѣто,
И зновъ відправить тризну, зновъ оплакати
Мою кончину -- и тоді, якъ перше,
Я не вспокдюся! Що разъ зробїлось,
Тому незробленимъ не можна бѣти!
Грїхі мої супрѣти менѣ встали;
Поки я спавъ захований — вони,
Давнїшні, вже були загрузли въ пеклі;
А якъ менѣ збудїли — повставали,
Напались на менѣ, гризуть, їдять
И не відчеплються: свїтъ ставъ инакний!
Колї погасне сонце, вїсхне море,
Згорїть земля и стане углемъ, — и тоді
Я не вспокдюсь: на її останкахъ
Блукатиму по хѣлоду, въ темнѣті,
На вїшні вїки, въ мѣці, безъ надїї,
На ганьбу чоловічому хотїнню.

Вїшний законъ чоловікові дѣля дає справедлива:
Вїшний законъ занехавши, лихо зробивъ чоловікъ!
Гѣре томѣ, чнї кѣсті зъ землі чоловікъ вибирѣє;
Гїрко й томѣ, хто за зѣлото мѣртвихъ покѣю збавля.

Счастливо, чоловіче, хай тобі
Того не буде після смерті, що мені!

Ой, горе, горе! . . .

И останній галаєть тіні
У степу затіхъ;
Місяць блідий сѹмно плає
По водахъ морськихъ.

ДО МАРЬИ ПОТОЦЬКОІ.

Віри Божої паруга —
Хрестъ підъ місяцемъ стоїть!
Українко нещаслива,
Вінъ говòрить про тебе!

На твоїй могїлі, Матьє,
Вішнозєленъ мирть ростє;
Се не даромъ — твоя памьять
Зєленє, якъ той мирть.

Вже давнò гармати наші
Розорїли розбишакъ;
Пахне пўсткою въ будїнкахъ,
Де изъ ляку тряєся рабъ.

И салдаты, старий калїка,
На постєляхъ хансьєвнхъ спить,
По ровнїквому гарєму
Шкавдибà, не боячїсь.

И дарма про давні роки
 Запитаєшься въ ёго;
 Его річі невторопні,
 Якъ могила безъ письма.

Ти-жъ, нещастна христійно,
 Въ ёго пам'яті одна;
 Ти, не славна и не звісна,
 Славнихъ всіхъ пережила;

Объ тобі сторожа хірний,
 Объ тобі сідій мулла
 Вддють річі, казгій кажуть,
 И проходжий уздиха.

Тамъ вона жила самотна,
 Тамъ молилася Христу,
 Тамъ зачала и зав'яла,
 Тамъ похована лежить.

И въ будинокъ опустілий
 Вийде странній до тебе:
 Слава кримська, пам'ять ханська
 Не проснётся передъ нимъ;

И Девлетівъ и Исламівъ
 Лёдве, лёдве вінъ згада;
 Ти одна, душа святая,
 Встанешъ зъ мёртвихъ передъ нимъ.

Усё славне світовее
 Розлетиться й пропаде,

Тільки чистеє, святєє
Позостанеться на вікъ.

Плугъ могїли порівняє,
Черви кàмїнь проїдять;
Що записано на нєбі —
Не зотрється на землі!

БРАТЬ ЗЪ СЕСТРОЮ (*).

Зажурилась Україна,
Що недобра їй година:
Наступають орди ханські,
Палють села християнські;
Палють села изъ церквами,
Топчуть ниви изъ хлібами;
Миръ хрещений марно гублять:
Однихъ топлють, другихъ рублять.
Не одна тоді дівчина
Смутно въ полі голосила,
Підъ арканомъ ступаючи,
Білі ніжкі збиваючи.
Два загони на Вкраїні,
Два загони на Волині,
П'ятий зъ ханомъ наступає,
До Кііва привертає.
Влялі Кіівъ у неділю —
Попсували, попалили.
Брали срібло, брали злото,

(*) Иванъ да Марья, viola tricolor.

Брали сѹвнї и хворбѣти,
 Едамашки и атласи,
 Оксамїти, блаватаси;
 Брали кѣні и корѣви,
 Брали дївкї чернобрѣві.

У ті-порї, на Подѣлі
 Живѣ мїщанїнѣ въ дѣбрїй дѣлі;
 Мавѣ вїнѣ хату й господїнѣку,
 Мавѣ вїнѣ хлѣпчика й дївчїнѣку.
 Злі татарї набїгали,
 Мужа й жонѹ зарубали,
 Малѣ дївчя полонїли,
 Тїльки хлѣпця не вловїли.
 У сѣреду бусурманї
 Изъ Кїїва повертали.
 Ставѣ Ивасѣ тодї ходїти,
 Ставѣ по рїдонѣку тужїти:
 Що нї тата, а нї нѣні,
 А нї хати, нї постѣлі.
 Взялї Йвася сиротїну
 Добрї люди на чужїну,
 Запорѣжзєскї товарїщи:
 Повезлї єго до Сїчи.
 Вїховали на славу,
 На козацьку одвагу;
 Що козаченька такѣго
 Нема въ Сїчи нї однѣго.
 Самѣ утвѣрнїй, рѣстомѣ стѣтнїй,
 На все бѣйкїй и придѣтнїй:

Чи у чайці просвіща́ться,
 Чи на коні красова́ться.
 Тричі ходивъ зъ отаманомъ
 Воювати зъ бусурманомъ,
 За батенька відомцати,
 За нещасну рідну мати,
 За сестрицину недолю.
 За свою сирітську долю.
 Бравъ вінъ добичь незмірно,
 Срібло—злото незлічимо,
 Кармазинні жупані,
 Гаптовані сапьяні,
 И пояси шалеві,
 И басані зелені.

Разъ поїхавъ Івасенко
 У Бендери на ярмарокъ.
 А въ Бендерахъ та на ринку
 Продає татаринъ дівку.
 Івасенко приглядає,
 Християнку примічає.
 Ставъ дівчину торгувати;
 Татарюга ставъ казати:
 «Сія дівка не наймичка,
 Пригджая якъ панночка,
 Молодая якъ травіця,
 Румяная якъ зірниця,
 Изъ далєкої чужини,
 Зъ козацької України».
 Івасъ грєші одміряє,

Дівчиноньку викупляє,
 П приводить на домівку
 Чорнобріву українку.

Стоїть бранка край порога;
 Сидить Пвась вь кінці стѣла;
 Плаче бранка слѣзами,
 Мовить козакъ словами:
 «Не плачь, бранко, не плачь, красна!
 Твой дѣля не безчасна.
 Не на поругу для себе
 Визволивъ я, бранко, тебе!
 Визьму тебе за дружину:
 Звинчаємось у недѣлю.
 Бо якъ тебе зоглядаю,
 Отця й неньку споминяю!»
 Дѣбре козакъ промовлявъ,
 Тільки рѣду не спитавъ.
 У субѣту змовлялись,
 А вь недѣлю звинчались —
 Тоді рѣду питались.
 — Скажи мені, сѣрденько,
 — Якѣго ти рѣдоньку?
 «Я зь Кіева Петрівна
 По батькові Йванівна;
 На Подѣлі хату мали;
 Злі татари набігали,
 Отця—неньку погубили,
 Мене малу полонили,

А маленький братъ зостався,
Та не знаю де дівався?»

Якъ Ивась те зачуває,
Свою долю проклинає:
«Бідна мой голдвонько!
Несчаслива годинонька,
Якъ матуся насъ родила:
Краще-бъ була утопила;
Краще-бъ були насъ татари
Вкупі разомъ порубали!
Я зъ Києва Петренко,
По батькові Йваненко;
На Подолі хату малп;
Злі татари набігали,
Отця-неньку погубили,
Тебе, сестро, полонили,
А я, хлопчикъ, заховався,
На лиху долю зостався!
Чи се жъ Богъ насъ покаравъ,
Що братъ сестри не пізнавъ?
Чи вже світу кінєць е,
Що сестрицю братъ берє?
Ходімъ, сестро, гордою,
Розвіємось травдою;
Ходімъ, сестро, степами,
Розвіємось цвітами.
Ой ти станешъ жовтий цвітъ,
А я стану синій цвітъ.

Тільки вєупі бь намъ жити,
Вь однімъ зільлі два цвіти».

Пішли вони горюю,
Розвіялись травюю;
Пішли вони стєнєми,
Розвіялись цвітами.
Ой, ставъ Івась сїний цвіть,
Стала Мєрєя жєвтий цвіть.
Якъ звязали вь цєрєві рўки
Не було вже імъ розлўки;
Якъ у цєрєві звїнчались,
Такъ угўпі й зостались:
Вь однімъ зільлі два цвіти!
Стали люди косїти,
За нихъ Бога молїти,
Стали дївєй квїткї рвати —
Изъ їхъ грїхи збірати.
Стали люди казати:
*Отсє-жє тєя травїця,
Що зє братїкомє сєстрїця! (*)*.

(*) Стихи, надруковані курсивомъ — народні.

Л А С Т І В К А.

Підъ Кїйвомъ стѣльнимъ градомъ,
На слáвній долині, —
Де впадæ Чарторїя
У Дніпрѡвські хвилі,
Збиралися руські люди
На велику раду,
Раховали, якъ родїну
Зъ лиха визволяти.
Були въ збѡрі князі руські,
Кїевський-старіший,
Зъ Переяслава Володїмиръ —
Надъ усіхъ мудріший;
Буйині Олегъ зъ Чернїгова
И князі зъ Волїні,
И бояре, и дружини,
И прѡсті людїни.
Мїжъ князями, якъ та рѡжа
Въ садѹ процвітае,
Мономахъ Переяславський.
Винъ рїчъ починае:
«Послѹхайте, братї-князі,
И всі христїяне!

Було мені знаменіє
 Одъ Бога послане:
 Побачили въ Радосіні,
 О самій півночи,
 Надъ Печерськимъ стовпъ огняний
 Мої грішні очи.
 Спершъ стоявъ надъ трапезою,
 А далі взявся,
 Ставъ надъ церквою, а далі
 По Дніпрѣ піднявся
 И розсипавсь на болоні.
 Братія кохані!
 Моя думка—єсть се ангель,
 Одъ Бога зісланий!
 Треба йти намъ на поганихъ
 Въ їхъ зємлю прокляту:
 Напитись шоломомъ Дону
 И слави набрати!»
 Скоро річъ такъ промовивъ
 Мономахъ голінний,
 Обізвѣлися Кияне:
 «Часъ теперъ не вільний!
 Якъ же мѣжно смерда зъ конемъ
 Одъ рільлі узяти?
 Теперъ весна: смерду въ полі
 Саме часъ орати».
 Володимиръ одмовляє:
 «Не добре сказади,
 Добрі браття! дурно смерда
 Ви пожалкували!»

Полівчинь не пожаліе,
 Якъ на насъ наліне;
 Убъє смёрда, коня візьме . . .
 Вся семья загіне!»
 Оттакъ казавъ Володімръ,
 Усі дивовали,
 «Право, істинно,» єдинимъ
 Голосомъ сказали,
 И на раді присудили
 На поганихъ стати,
 Напитисъ шоломомъ Дону
 И слави набрати.

Тоді въ Києві на ринку
 Воякї кричали:
 «Кому пам'ятно, Києне,
 Що батьки вчиняли,
 Кому мила земля руська
 И віра святая,
 Хто не хоче бути въ невді
 У чужому краю,
 Абд жінки, або дочкї
 Въ полонъ отдавати,
 Хто не любить на спалені
 Церкві поглядати,
 Той нехай берє оружье,
 На коня сїдає,
 Та зъ князями въ половецьку
 Зємлю поспішає!»

А въ Києві вдова жила
 Чесна та старенька ;
 У вдовиці синюгъ любий,
 Якъ сокілъ ясненький.
 Вона ёго годувала,
 Пестила, кохала ;
 Изъ нимъ вона доживати
 Віку сподівала.
 Почувъ синюгъ закликање,
 Палає серденько ;
 На батьківські мічй-спіси
 Поглядя пиленько.
 «Благослови, стара мати,
 На добрее діло,
 За святую руську землю
 Оддять душу й тіло,
 Абò Дону напїтися
 И слави достати,
 Дітямъ—внўкамъ тую славу
 Чесно передати!»
 Стара мати відповіла :
 «Синючку мій мїлий!
 Не на тебе, мій квітоньку,
 Я тебе ростила,
 Не для того годувала,
 Щобъ матірь старую
 Ти покїнувъ безъ підмоги,
 Вбòгу, немошнўю.
 Правда, синюгу, добре діло
 За віру стояти,

Алє дѡбре вѣ Бога дїло
 Матїрѣ доглядати.
 Якѣ закрїєшь мої очї,
 Сховашь вѣ могїлї
 Свою матїрѣ,—тодї й роби,
 Що сѣрденьку мило!»

Слїха юпакѣ розважашь,
 На матїрѣ погляне:
 Якѣ квїтина пїдѣ морѡзомѣ
 Егѡ серце вѣяне,
 А погляне на оружьє —
 Знову сѣрце рветься,
 А за тимѣ у дрїге, вѣ трѣтє.
 Закликѣ оддається.

Не зжальвєся надѣ матїрью,
 Надѣ її слїзами,
 Сїдлї коня, мїчѣ знімашь,
 Идє за полкїами.

Старї мати зѣ жалью малє,
 Їѣ землї припадє,
 Своє дитя непокїрне
 Спєршу проклинашь,
 А на пѡтїмѣ пожалїла
 Та й мѡлїтьєся Богу,
 Щобѣ давѣ Госпѡдѣ молодѡму
 Счаслїву дорѡгу,
 Щобѣ спїнокѣ живий зоставєся
 Та вѣ Кїївѣ вертавєся,

Та щобъ слави лицарської,
Якъ батько набрався.
Оттакъ вона молилася;
За тимъ часъ минає;
Вже пройшовъ святий великдень,
Вшестя настигає.

Зтурбовався стільний Київъ,
Дзвони задзвонили,
Вертаються руські люди
Зъ чужді країни.
Попереду попів ідуть
Зъ святими хрестами,
А позаду полонъ ведуть
Зъ тяжкими возами.
На березі людъ зібрався,
Старії, малії,
Жінки, діти, заручені
Дівки молодії.
Кожне свого привітає,
Всі дякують Богу,
А юнаки розказують
Про свою дорігу:
Якъ у граді Шарукані
Полівці погані
Винесли вино й рибу
И прохали шани,
И якъ, мовъ той боръ великий,
Ворогї сходились,
Якъ у страшній понеділокъ

На Салниці бились;
Якъ все небо загреміло,
Земля стугоніла,
Здолівала руське військо
Половѣцька сила,
Усівала всю болдню
Руськими тілами,
Поки ступівъ Володѣмиръ
Зъ вірними полками.
Тоді люди побачили
Невѣмовне чудо:
Ангель Божий ставъ на помічъ
Хрещеному люду,
Ставъ крѣлами Мономаха
Свято осіняти,
Ставъ невидимо поганимъ
Гдлови стинати.

Такъ юнаки говорили,
А тутъ за возами
Обізвѣлись колодники
Зъ гіркими слезами:
«Довелось и намъ побачить
Те велике диво:
Відъ тѣго-то наше військо
Стало боязливо.
Не здоліємъ, руські люди,
Воювати зъ вами,
Бо воюючи ще маємъ
Битися зъ небесами!»

Оттоді-то була радість
 Нашій Україні,
 Оттоді-то пішла слава
 На усі чужини!
 Греки, чехи, ляхи, угри
 Славу ту носили
 Аж до Риму великого:
 Всі Бога хвалили,
 Добрі Бога вихваляли,
 А поганьці страха
 Набраліся, боячися
 Князя Мономаха.

У той чась вдова старенька
 Їз ввійську вихожала,
 Туді-сюді оченьками
 Сина визирала;
 Але сина одиначка
 Нідє не уздріла,
 И до князя старішого
 Зь річю приступила:
 «Княже мїлий, княже слаўний!
 Де мій синь єдиний?
 Чи зь славою повернўся,
 Чи вь полі погїнувь?»
 Одмовляє князь старіший:
 «Чесная вдовице!
 Оженївся синь твій мїлий:
 Взявь собі дівицю
 Нарядную, богату,

Зъ мнòгими скарбáми,
 Косà її шовкòвая
 Убрана квітáми.
 Гòрда, пiшна — робòтою
 Ручокъ не потòмить,
 Нàвiть князю старiшому
 Голови не склòнить».

Одгадала старà мáти
 Сiй загадки силу,
 Що приняла одiнчика
 Тёмная могiла.

.

Не давàла худiбоньки
 На нищюю братью,
 Надъ Днiпрòмъ-рiкòю славнимъ
 День и нiчь сидiла,
 На недòлю нарикàла,
 Плàкала, вопiла,
 И птáшкою бутъ бажàла,
 И такъ говорiла:
 «Якъ би я тепèрь, безчáстна,
 Мàла тii крила —
 Полiнула бь до синòчка
 У чужу чужiну,
 Одвiдала бь дитя своє,
 Бiдну сиротiну.
 Сiла бь, пàла бь вь голòвонькахъ
 Та й сказàла бь: синьку!

Почуй мене, глянь на мене,
 Одиночій могільку!
 А вь могильці темно, вохко
 И холодно дуже!
 Одинокий мій голубе,
 Мій синку, мій друже!
 Тамь нікому голівоньки
 Тобі, синку, зміти,
 Тамь нікому сорочечки
 Біленькій надіти;
 Не почувеш на чужині
 Ласкавої мови,
 Ніхто тамь тобі не скаже
 Вірненького слова.
 Кажуть—синокъ оженився;
 Проглята та міла:
 Вона мою голівоньку
 На віки згубила;
 Не такую сподівала
 Я собі невістку».

Оттакъ вона голосила
 Далі перестала,
 Туга дїва наробила:
 Мати пташка стала.
 Скоротались її ноги,
 А білее тіло —
 Сизенькеє й біленькеє
 Шрґячко оділо;
 А рученькі її стали,

Легкенькі врильця :
Піднялася, закрутілась
По ясній водіці,
Ще хотіла затужити,
Та й защебетала :
Ластівкою сизенькою
Матіночка стала.
Ластівочка домовита,
Любая пташина,
Невсипуща, дітолюбна,
Добра господія,
Не боїться вона миру,
По селахъ вітає,
Незлюблива, тільки лѣтомъ
Себе охраняє,
Ї битъ боїться діти,
Щобъ не вмѣрла мати,
Кажуть, де вона вітає
Згода у тій хаті.

З І Р К А.

Милый отецъ, мила мати,
Дружина милиша;
Радий козакъ молоденький,
Дівчина радніша.
Вранці у їхъ весільячко
Кінецъ дожданнюю:
Завтра піпъ імъ рѹки звяже
На вічне коханья.

И, бѣседу покінувши,
Нічною добдою,
Ходить козакъ молоденький
Въ лузі надъ водою.
Глядїть въ нѣбо блакїтнес:
Тамъ зірочка сїє;
Козаченько до зірочки
Слово промовляє:
«Світї, зоре, на всю зѣмлю,
Світї, зоре красна!
Нехайъ въ свїті мой дѣля
Така бѹде ясна!»

Ясно зірка заблищала,
Більшою здалася,
И огненною смугою
Въ небі простяглася.
И пропала й не засвітить:
Зірочки ясні
Світять въ небі, все то долі,
Та усє чужіі!
И не було весільлячка,
Не було й не буде...
Все чужая ёму мила:
Розлучили люде!
И зостався козаченько
При лихій годіні;
Одинокий, сохне—вьяне
На чужій країні!
А у небо блакитнее
Якъ першъ поглядас:
Чи про зірку споминас,
Чи нову шугас?
Много зірокъ въ темнімъ небі
Все чужіі долі:
Козакѡва погоріла
Й не блисне ніколи!

ПОГІБЕЛЬ ЕРУСАЛІМА.

Гірше ліха Седекні,
Гірше ніжъ Содому
Сталось граду Давїдову
И Господню дому.

Галасъ, сурьми, стонъ побитихъ,
Брязкотня мїчами,
Стукъ таранївъ, димъ пожа́рний
Чорними смугами.

Отъ вінъ, день той . . . день великий
Наступа гроздою . . .
День провщаний зарані
Мовою святою.

Отъ вінъ, день той . . . день великий!
Тамъ голодна мати,
Безумная, рве зубами
Плоть своґо дитя́ти.

Отъ вінъ, день той . . . за волдєсья
У мирськѹ громаду

Тягне снись отця старого
Карати за зраду.

Отъ вінъ, день той . . . Люди въ храмі
Руки підіймають,
И останню архирєі
Жертву совершають.

Тні жєртви не приймає
Якъ перше Егѡва . . .
Де знамєнія и чўда?
Де прорѡківъ мѡва?

Чомъ не явиться якъ перше
Мужъ правди й надїі,
Чомъ упалихъ божєственнымъ
Слѡвомъ не согрїє?

Отъ прорѡкъ, столїтній старець,
Тихо въ храмъ вхожає:
Гѡре, гѡре израєлю:
Гѡре!— вінъ віщає.

Гѡре граду Давїдову
Остання годїна:
То Егѡва відомщає
За милого сїна!

Не кричіте: «царю! царю!»
Не царь вамъ Егѡва:

Самі ёго розвінчали,
Свінули зъ престола!

Самі ёго на кёсаря
Римського змiняли:
Просіть ласки вь того пана,
Що самі обрали.

Згадай, згадай, израелю,
Якь передь тобою,
Бідний вiзень катований
Стоявъ сиротю.

Коло ёго чужестранець:
Що — питавъ — робити
Изъ симъ вiзнемъ? А израель
Закричавъ: «Забити!

«Смерть ёму! Царёмъ озвався
«Винъ вь Ерусалимі.
«Единогo Царя маемъ —
«Кёсаря у Римі».

И на пдсмiхъ ёго царству,
Тёрномъ увiнчаний,
Кончивъ вiзень неповинний
Вiкъ свiй богоданний:

Присужений народовимъ
Судомъ неправдивимъ,

Поруганий, запліваний,
Всімъ Ерусалимомъ.

Не моліться-жъ, не благайте,
Не царь вамъ Егѡва :
Самі егѡ розвінчали,
Свінули зъ престѡла,

Самі егѡ на кѡсаря
Римського зміняли :
Служіть тепѣрь тому пану,
Що самі обрали!»

ЗЪ АНТОЛОГІІ.

I.

Э Л Л А Д А.

Голосно въ світі гула твоя чародійная слава,
Змалку героямъ твоімъ привикавъ дивуватись школяръ;
Слѣзи народівъ текли на руїни твої; на коліняхъ
Мовчки стоявъ, глядючи на тебе, заворожений свѣтъ.

Шкода слави твоєї, вродливая, краса країно!
Шкода твого Парендона, шкода театрівъ твоїхъ;
Шкода Солдновихъ правъ, хитромовнихъ ричей Демоседна,
Шкода великої навіть Тимоледона души.

Ти не спиняла дітей... вони гризлись зъ собою якъ звѣрі;
Ти все шукала слободи — нікчемная грдшей раба!
Ти прославляла війну людодну, и въ Спарті проклятій
Пань для потіхи пускавъ злихъ на илота собакъ!

Ти научала народи втікати до невдлі одъ волі,
Ти запсувала найкращий неба востчного даръ...
Памьять посмертна твоя засліпляла мандю намъ очі;
Ми, на тебе глядючи, не бачили сами себе.

II.

ДАВНИНА.

Якъ то недобре на світі було,
 Якъ світомъ безкарні боги управляли!
 Маїнь проворний и хитрий синокъ
 Всіхъ покривавъ — и хапугъ и злодїївъ.
 Змутить, бувало, чор-знає зъ чого
 Рїдъ чоловічий Арєй-гайдамака, —
 Ллѹтця рїками и слїзи и кровь
 За-для утїхи тихъ лїжнївъ безсмѣртнихъ.
 Якъ же задума ягїй Прометїй
 Рѹзума свїтломъ прогнати темнѹту —
 Сцїпають заразъ боги молодцї
 Та й оддадуть на потїлу шулкамъ.
 Вь той часъ Юпитеръ якъ хоче гуля:
 Дощъ золотий розсипає дївчатамъ,
 Чи переїнетця бїлимъ бичкомъ —
 Скаче, мичить, борїкає рогами;
 Лїуде жь, на штҹки такї дивлючїсь,
 Гѹлови мѹвчки побѹжно схиляють:
 «Йстино», кажуть, «не вїль се, а богъ...»
 А Прометїя новѹго немає...

НА ДОБРА-НІЧЪ.

На добра-нічъ усімъ на нічъ—
Годі вже блукати;
Одиногий, безталанний,
Ляжу спочивати.

Холодная постілонька
У темній діброві:
Буду ждати, сподіватись
Любді обнови.

Усє небо блавітнее
Покрила темнота
Безпросвітня, нерозумна
Давня дрімота.

Щожъ за гомінъ чудний ходить
Одъ краю до краю?
Чи вінъ що намъ нагадує,
Чи що провіщає?

Не намъ, Божє, розгадати
Небєсні глаголи;

Суди, Божє, нашу долю
По Твоєї волі.

И холоднo, и бoязнo,
Тугa сєрцє гнїтїть;
Всюдї тємнo и не вїднo,
Тїлькї зїрка свїтїть.

Свїтї, зoрє, на всю зємлю,
Пoки сoнце зїйдє,
Пoки Бoжнїй дєнь на зємлю
Красoтвoрнїй прїйдє, —

Дєнь вєлїкїй, дєнь вoсврєснїй,
Дєнь Бoжoї слaви:
Вь прaхъ рoзсїплoтця будoви,
Старoсвїтськї спрaви.

Зaдрїжїть плaнєтa грїшнa,
Скoлїхнєтця мoрє:
Зарїдaє змїї старїннїй,
Гoрє ємy, гoрє!

Гoрє тoбї, рoзвїнчaнїй
Прaвдoю тїрaнє!
Зa дєржaву тoбї плaтa —
Oзєрo oгнїє!

Зa злoчїнствa — вь пєклї мўкї,
На зємлї — прoклїття!

Горе тобі, Вавилоне,
Душегубний граде!

Скинуть жемчугъ, загодосять
Пийшиі блудниці;
Розкріютця, розчинютця
Скритниі темниці.

Вийдуть мученики бліді —
Катовані тіні!
Дастця судъ імъ невмолимий,
Що тебе постїгне!

Горе, горе лукавому,
Що въ гасло невді
Обертæе хрестъ всечєсний —
Гасло правди й волі!

Горе, горе багатому,
Що въ гордоці панській
Дурницею наригає
Гдлосъ правди братський!

Горе, горе безумному,
Що братівъ змущає:
У нечєсті, у роспўсті
Слободи шукає.

Горе вченимъ, що одъ прѣстихъ
Світло заховали,

Для корісти, для мамони
Правду уживали, —

Всімъ продажнимъ філософамъ..
Одъ дѣху святині
Розвіютця їхъ хитроци,
Якъ пилъ по пустині!

День великий, день воскресний,
День суду й любові!
Передъ нимъ туманъ предіде,
Слізь туманъ и крові...

А въ тумані сонце світить,
Туманъ розганяє:
Сонце правди незахідне
На весь світъ засяє!

День великий, день воскресний,
День Божої сили!...
Розкріютьця великі
Народні могили,

Прогинутця всі народи,
Завіть вічній приймуть,
Ворогівъ тисячолітніхъ
Ворогівъ обіймуть;

Узрять те, на що гляділи
И досі не зріли,

Узрять те, що земля й небо
Імь давнò одкрїли!

Тїльки тамь, де Духъ Господень,
Тамъ и правда й вòля.
Де любовъ Господня й вїра,—
Тамъ и щàстя й дòля!...

Свїтї жъ, зòре, на всю зємлю,
Пòки день той прїйде;
А ви, брàття, готуйтеся,
Бо неждàно зїйде;

Готуйтеся, очищайтесь
Одъ плямъ и порòгу:
Готуйтеся—свòро блїсне
Звїздà одъ Востòку!

ПАНИЧЪ И ДІВЧИНА.

(Зъ польскоі мови).

1.

Въ зеленёнькому гаёчку
Дівча рве цвіті ;
Їде конёмъ воронёнькимъ
Паничъ молодій.

И звичайно поклонівся,
Изъ коня злізъ :
Въ дівки личко червоніе, —
Очі понуряе.

— Помагай-бі, дівчинонько,
Я въ сіи дібрѣви
Зъ товаришами уранці
Приїхавъ на лѣви.

Тільки лихо! не потраплю
У селѣ до хати!
Будь бо ласкова, дівчино,
Скажъ, буди держати?

Чи то скоро от-ся стѣжка
 Зъ лісу въ поле вийде?
 «Ще зарані панъ ласкавий
 До дому приїде.

Онъ-то бачишь: дубъ висодбий,
 Край ёго берѣзки;
 Коло хутира у лѣво
 Повернулаь стѣжка,

А тамъ вправо прѣти пущи,
 Та до рѣчки — нїзче;
 Тамъ млинѣчокъ и мїстѣчокъ,
 А заразъ и мїсце».

Панъ подякувавъ дівчині,
 Рученьку стискає,
 Та у губочки цілує,
 Й на коня сїдає.

Сівъ, ударивъ острогами, . . .
 Не відко ёго!
 Издихнулось дівчиноньці,
 Не знаю чого.

2.

Въ зелєному гаю
 Дівча рве цвіті;

На вѣднику їде
Панїчъ молодїй.

И знову гукæе:
— Покажъ иншу стѣжку!
За хутїромъ рїчка
Не втраплю къ мїстѣчку.

Нї мѣсту проїхать,
Нї перебрестї;
Менѣ молодѣго
Хотїла звестї!

«Їдъ, пане, тимъ шляхомъ,
Що въ бїгъ вїдъ бургана».
— Спасїбї, дївчїно!
«Счастлїво, мїй пане»!

За лїсомъ густѣнькимъ
Не вїдво ёго!
Здїхнула дївчїна,
Я звãю чогѣ.

3.

Въ зелѣному гаю
Дївчã рве цвїтї;
На вѣднику їде
Панїчъ молодїй

Й здаєска гукàе:
— Охъ, дівчино мила!
Въ ривчàкъ бувъ уплãвсÿя:
От-тãкъ научила!

Тимъ шляхомъ не їздють
Зъ давнєї годїни,
Хїба якпий хлòпецъ
По хмизъ до гущїни.

День цїлий ганяю;
И кїнь не напàсся;
Й їздєць притомївсÿя,
И кїнь загасàвсÿя.

Напãюсÿ лишъ зъ криници
Холòднїй водици,
Коня розсїдлаю:
Пущю до травїци. —

Паничъ поклонївсÿя,
И зъ коня злїзàе!
Дївчà червонїе,
Очици спускае.

Мовчàть та здихàють:
Такъ трòхи стояли.
Той дужче, та стїха —
Собї розмовляли.

Та вітеръ, бачъ, дмұхавъ
Усє по діброві,
Такъ я й не дослұхавъ
Гарàздъ їхъ розмови.

А зъ очей, та зъ лясівъ,
Те певно узнàвъ,
Що панїчъ объ стєжці
Дівчà не питавъ.

О Л Е Н Ъ.

ЗЪ КРАЛЕДВѢРСЬКОІ РЪКОПИСІ.

Бігавъ олень горàми —
Горàми, долами,
Вінъ по лісѹ скакавъ
Гнучкими ногàми,
Густий лісь роздиравъ
Рясними рогами.

Чи по тихъ горàхъ, чи по тихъ долахъ гàрний
хлòпець ходивъ!
Изъ списомъ изъ мечемъ вòрога зустрівавъ,
вòрога одолівъ.
Та ужè жъ ёгò, та уже жъ тогò, та немає
на світі,
Та ужè жъ ёгò, хлòщя гàрного, на горàхъ
тихъ забито.

Лютий вòрогъ біжавъ,
На егò наскакавъ,

І страшно вічмі
 На ёго заблищавъ.
 І ударивъ ёго
 Въ білі груди,
 І стогнали гаї
 Та одъ смѹти.
 Его дѹшка — душа
 Вилітала,
 Черезъ горло вона
 Проходила,
 А відтілъ у въ уста
 Червоненькіі,
 А за нею слідвомъ
 Кровъ тепленькая.
 Убирала земля
 Кровъ хлопчачую,
 І стогнали серця
 Все дівчачіі,
 Ой, зарійтий въ землі
 Молодець лижитьъ,
 А на ёму росте
 Дубъ-дубокъ стоить.
 Розпускае гілля
 Вінъ і вдовжъ і вширь,
 Прибігае туді
 Олень, хижий звірь;
 І спинаецця вінъ
 Та на дѹбчичокъ,
 І зривае зъ дубка
 М'ягкє лїстячо.

Ізлітались круки
Та на дубчинокъ;
І побрягували
Смутно-жалібно:
Ой, извівъ разбишакъ
Та войченька!
Оплакали ёго
Всі дівчатонька!

ЖУРЬВА ЄВРҀЙСЬКА.

ЗЪ БАЙРОНА.

Ой, плачте такъ, якъ плакали дідї
Надъ вавилонськими рїкãми!
Розоренъ храмъ, родїни въ насъ нема —
Чужї знуцаються надъ нами!
Ой, плачте люде! Отъ її трїскї . . .
Розбилася святãя арфа Йўди!
У тїй землї, де Богъ нашъ панувãвъ,
У тїй землї панїе вѣрогъ лїотий!
Куди теперъ израель помандрїе?
Чи ще сїднську пїсню вїнъ почїе?
Чи ще музика Йўди задзвинить?
Чи ще вона намъ сѣрце звеселить?
Нещãсний люду! сиротã-нарѣде!
Куди бїжить вїнъ? Де вїнъ оддыхãе?
Ма припетень гнїздѣ, лисїця свѣту,
Родїну чоловікъ — вїнъ і труни не має!

Надъ Йорданомъ арабські верблюда пасуться,
На Сідні невірні молитви несуться,
Тамъ ваалови люди коліна пригнули,
Тамъ, тамъ, Бòже нашъ мильний!... чи грòми поснули!..
Тамъ, де Твій персть намъ написавъ скрижалі,
Де тинь Твою народи повидали,
Де намъ явивсь въ одèжі у огняній
Ти, на Бòго ніхтò зъ живихъ не згляне!
Яві, Бòже, грòмомъ унѣять свою мичъ!
Озьми одъ втиснителя гордого мичъ!
Чи довго вінъ зємлю святую топтатиме?
Чи довго ще храмъ Твій безъ слўжби стоятиме?

М І С Я Ц Ь.

зЪ БАЙРОНА.

Несдннимъ сонечко, ти, зіронько мутная!

Якъ твій дріжачий світъ далёко сѹмно сяе!

Твій блідий ликъ прогнати нічь не має власти;

Ой, якъ вінъ схожъ на згѣдку про старинне щастя:

Такъ прѣшлее горить, такъ пѣрші дні мріють,

Въ безсильнихъ промйнахъ хочъ свѣтються, не грѣють!

Туді під-часъ на нихъ дивѣтися завгѣдно:

От-оть вони! ажъ, пі! хочъ сяють, та холодні!

ПОГІБЕЛЬ САННАХЕРІБОВА.

ЗЪ БАЙРОНА.

Ассирійці прийшли якъ вовки навманя;
Все їхъ військо у пурпурі й золоті ся;
Іхъ списи мовъ на дзері зорі блестіли
У той часъ, якъ тихі галилейскіи фили.
Якъ у літву зеленимъ на дрєві листі,
Вояківъ тихъ у вєчері шики густі;
Якъ по осєні лїстя на дрєві сухєе,
Усє військо у ранці тихє й неживєе.
Анголъ смєрти огнїнимъ крилємъ розмахнєвъ,
І въ лице ворогамъ, супротї їхъ, подєвъ;
І їхъ очі закрилися й похолоділи,
І серця обважніли й уста онїмили.
І роззявивши ротъ повалився тамъ кїнь:
Вже не станє на дїбки, не прїскне вже вїнь;
Зъ єго пїна застїла білє на глинї,
Якъ той валъ, що розбьєтєся объ дїву скєліну.
І лежать їхъ їздцї тамъ поблїді й бридкї,
На лицї въ їхъ роса, ржа поїла сїткї;

Іхъ наміти тихі, корогви їхъ не мають,
Іхъ списей не підняті, і сурьми не грають.
І ассурови вдови голдсють изъ жаю,
І розбілись шайтани у храмі Ваала;
Изъ язиківъ сильнішому мечъ не помігъ —
И сильніший роставъ предъ Богомъ якъ снігъ!

ДИКА КОЗА.

ЗЪ БАЙРОНА.

Дика коза и вільна й веселенька
Спиняється по йзраельскихъ горахъ,
И п'є зъ криниць водицю студененьку,
Що по святіхъ течє собі лукахъ
Красуються въ їй ніжва й ясні очи,
Коли вона пров'алля перескоче.

Швидчіші н'оги й оченькі ясніші
Колісь Іуда бачивъ въ тій землі;
Колісь селяне ще були красніші
Въ тій, радіщівъ колишніхъ, стороні;
Кедръ на Ливані верхъ свій піднімає...
Алє дівч'ать Іуди тамъ немає!

Щасливша кожна п'альма тихъ долинъ,
Нижъ йзраельські розігнані нарди —
Де вр'одиться, тамъ и ростє вона,
Й красується въ тихій своїй урді:
Вона не г'ине своєї родіни,
Вона не зхоче жить въ чужій країні.

А ми тулятимсь мусимо въ печалі,
Въ чужихъ людей могиляхъ собі прохать . . .
Ніколи тамъ, дідівъ де поховали,
Не будуть вѣсти наші спочивать!
Ізраель сохне, вьяне на чужині —
Безбожні сидять въ Йерусалимі!!! . . .

ЗЪ КРАЛОДВОРСКОЇ РУКОПИСІ.

Т У Р Н І Я.

Слўхайте, лўди старі й молоді, цро вълки й турні!
Бувъ въ насъ за Лабѡю князь: и богатїй, и слъвний, и добрий;
Мавъ вінъ дочкў-одиначку, мїлу ёмў и всїмъ лўдямъ.
О, та й хорѡша була вона! Гарний, пряменькій станѡчокъ,
Ќчі ясненькї якъ нѣбо, а зъ білої шнї спадъло
Золотокўдре волѡсься, вилѡсь, котючїсь обїдцѡми!
Разъ послъае той князь гоцѡ за усїма панъми,
Щѡбъ позвїздїлись до ёго на пиръ весѣлїй, та пїшнїй.
Отъ изъ далѣкихъ краївъ у намїчений день позвїздїлись
Въ зъмокъ до князя на пиръ велїкий, та бучнїй, та пїшнїй.
Бьють у котлї: засурьмїли у сўрьми; панї йдуть до князя:
Всї поклонїлися князю, княгїні й краснїй княгївнї.
Далї усї за ширѡкі столї рядкѡмъ посїдали,
Кѡжнїй по чїну й по рѡду; носїли тутъ рїзнї страви,
Медъ розливъали: бувъ бенкѣтъ велїкий, бувъ бенкѣтъ на слъву:
Мѡчі набрълосѡ тїло, а мпслї набрълїсь завѡзѣття.
Въ тї—пори князь до панївъ своїхъ рїчи такї говорїть:
Часъ вамъ, панѡве, сказати на-вїцо зїбръвъ я васъ тўта;
Хѡчу дїзнатїсь, на кѡго зъ васъ дўжче менї спѡдївътѡсь;
Трѣба въ замїрї вїйни пїдждїдати; бо наши сусїди
Нїмцї.—Князь каже, и тїхо панї одъ столъ виступъють;

Всі поклонилися князю, княгині и красній княгівні.
 Знову котлі загуділи, и гѣлосно въ сѣрми заграли.
 Всі изійшлися на вѣлку; на двірѣ до огради виходють.
 Тамъ передь пѣнськимъ будиномъ на пѣшнімъ рундѣці
 усілись :

Князь зъ старшиною, изъ пѣнями пані, зъ панянками пѣнна.
 Въ ті-пори князь до панівъ своїхъ слово такѣ промовляе:
 Хто зъ васъ попѣреду вийде на гѣрець, я самъ те устѣвлю!
 Князь на Стребѣра махнѣвъ; Стребѣръ визивѣ Людислава.
 Сіли обѣдва на кѣней, гѣстрі списі ухопіли,
 Прѣдко одинъ прѣти дрѣтого кѣні баськні погналі,
 Дѣвго вигляли и бѣлнсь, обѣдва списі поламали;
 Далі втомілись и швѣдко розѣхались дрѣжка відъ дрѣжки.
 Знову котлі загуділи, и гѣлосно въ сѣрми заграли.
 Въ ті-пори князь до панівъ своихъ слово такѣ промовляе:
 Хто зъ васъ вийде у дрѣге на гѣрець—княгиня хай свѣже!
 Пѣні махнѣла Серпѣшові; той покликѣ Спитибѣра.
 Сіли обѣдва на кѣней, дѣвгі списі ухопіли,
 Вдѣривъ Серпѣшъ Спитибѣра и вѣбивъ зъ сѣдла изъ крѣпкого;
 Скѣчивъ и самъ изъ коня; тутъ обѣдва мѣчи добувають;
 Бьются, сѣчѣться, разъ-пѣ-разъ у чѣрні щиті ударяють;
 Зъ чѣрнихъ щитівъ разъ-пѣ-разъ вискакують искри. Спи-
 тибѣръ

Вдѣривъ Серпѣша—Серпѣшъ покѣтѣвся на землю холѣдну.
 Далі втомілись вони й розійшлися дрѣжка відъ дрѣжки.
 Знову котлі загуділи, и гѣлосно въ сѣрми заграли.
 Въ ті-пори князь до панівъ своихъ слово такѣ промовляе:
 Хто зъ васъ вийде у трѣтьє на гѣрець—Людѣша хай свѣже!
 Пѣнна махнѣла Любѣрові, той покликѣ Болемира;
 Сіли обѣдва на кѣней, дѣвгі списі ухопіли;

Прудко въ оградѣ летѣть, наміряючись дружка на дружку;
Бьются списами; зъ коня Болемиръ покотивсь на долівку;
Щитъ ёго причь полетівъ; понесла ёго челядь зъ оградѣ.

Знову котли загудѣли, и голосно въ сурьми заграли.

Въ той часъ Люборъ покликае Рубоша; сей на коня сад-
вѣться,

Прудко летить на Любора; Люборъ ёму списъ розсікае,

Поперікъ тріснувъ мічёмъ и сітку ёму пробивае; —

Гѣпнувъ на землю Рубошъ; понесла ёго челядь зъ оградѣ.

Знову котли загудѣли, и голосно въ сурьми заграли.

Въ той часъ Люборъ покликае панівъ до оградѣ на валку:

Хто, каже, хоче зо мною побіться, хай вѣде въ оградѣ!

Бойкий Здиславъ зъ великимъ списомъ обібрѣвся на валку.

Висить на списі волѣвья страшна голова; виступае,

Гордо сѣда на коня, уїзжае въ оградѣ й говорить:

Дідъ мій забивъ прешрашенного дѣкого тура; а батько

Військо нѣмецке оди́нь сполошивъ—погушту́й моёй силі!

Тутъ зъ усій мѣчи оди́нь проти дру́гого коні пустѣли.

Сперлися вразъ головами й обидва попадали зъ коней.

Пѣтімъ мѣчи добулі и пішки рубѣтися ста́ли;

Скѣкнувъ Люборъ на Здислава, у голову вдаривъ; на шмѣтьтя

Шлемъ ростроцився,—мічёмъ по мѣчу ударяе —

Мічъ полетівъ за оградѣ,—Здиславъ простягну́вся на землю!

Знову котли загудѣли, и голосно въ сурьми заграли.

Коло Любора зібрались пані й повелі передъ князя,

Передъ княгиню, та передъ Людѣшу. Вродлива

Панна ёго заквичала вінкомъ зъ дубѣвого лѣсту.

Въ той часъ котли загудѣли, и голосно въ сурьми заграли...

К І Н Ё Ц Ь.

Ціна 1 руб. 75 коп.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time. Please return promptly.

~~2878363~~ MAR 3 '72 H
4066-807

SEP '70 H

3397001

JAN '72 H

4027981

FEB 3 '72 H

CANCELLED
STILL-STUDY
GE

BOOK DUE AND

FEB 5 1979

627528

Widener Library

3 2044 099 694 812